

Riječ

Broj 53./54.
travanj 2018.

glasnik hrvatske kulturne zajednice wiesbaden

maticahrvatska
OGRANAK WIESBADEN

DAS WORT - MITTEILUNGSBLATT DER KROATISCHEN KULTURGEMEINSCHAFT WIESBADEN

XXVIII sabor
Hrvatske kulturne zajednice -
Ogranka Matice hrvatske
u Wiesbadenu

Višejezičnost u
Kulturi

Predstavljanje *Riječi*
broj 51./52.

Sajam knjiga

Hrvatska čitaonica

O jeziku

Zastave/Die Fahnen

Platonov *Timej*

Prezentacija književnih
radova

Kultur als Lebenshilfe
- Selbstilfegruppe

Nova hrvatska migracija

Preise der *Deutschen*
Gesellschaft für Kroatistik

*Kairos, Kairos (grč. καιρός, Kairós) bog sretnoga trenutka,
slobodno prema antičkom fragmentu iz Trogira*

Kroatische Kulturgemeinschaft e.V. Wiesbaden

DIE MEHRSPRACHIGKEIT IN DER KULTUR

*Die einzigartige Sprachenvielfalt in Europa ist ein Zeichen für die kulturelle Vielfalt dieses Erdteils. Einen Beitrag zum Verständnis der Rolle der Sprachenvielfalt in der Kultur, für die Kommunikation und im Austausch der verschiedenen Kulturen spielt leistet die **Kroatische Kulturgemeinschaft e.V. Wiesbaden**.*

Die Vorteile von Mehrsprachigkeit, die zur interkulturellen Kommunikation der Migranten führen, weisen auf, dass Kultur und Sprache sehr eng zusammen hängen. Die sozialen und kulturellen Normen lernen wir vor allem durch Sprachkommunikation. Die Art und Weise wie wir eine Frage formulieren oder uns allgemein erkundigen ist stark von unserer Kultur geprägt. Sprachliche und kulturelle Unterschiede liegen deshalb dicht beieinander.

Mit dem Beherrschen der Muttersprache und guten Sprachkenntnissen des Landes in dem man lebt wäre sicherlich viel erreicht. Aus meiner Sicht ist es aber ein Fehlschluss, zu glauben, dass eine hundertprozentige Verständigung allein durch gute Sprachkenntnisse erreicht werden kann. Die europäische Fremdsprachenpolitik geht deshalb darüber hinaus und fordert Mehrsprachigkeit. Die Beherrschung noch einer weiteren Fremdsprache neben der Muttersprache erleichtert die Kommunikation und erweitert das Kulturverständnis. Ein tieferes Verständnis für Kulturen erreicht man eben nur durch Mehrsprachigkeit.

*Die vorliegende Ausgabe der Zeitschrift **Riječ/Das Wort** weist auf die Anstrengungen erwachsener kroatischer Migranten hin, die eine neue Sprache lernen. Natürlich ist das mit einem gewissen Aufwand verbunden. Darüber berichten wir in dieser Ausgabe der **Riječ**.*

*Ivica Košak
Redaktionsleitung*

UVODNA RIJEČ

Dragi članovi i prijatelji Hrvatske kulturne zajednice Wiesbaden, poštovani čitatelji, pred Vama je novi – 53/54 dvobroj Riječi.

Tematska misao sažeta u uvodniku na njemačkom jeziku: *Višejezičnost u kulturi/Die Mehrsprachigkeit in der Kultur* spaja kulturu i jezik, a prožima i članke *Novo Europsko kulturno zajedništvo* Alide Bremer, recenziju knjige, ali i samo djelo, *Lingvistička povijest Europe* profesora Ranka Matasovića te članak *Kozmopolitizam na istočnoj obali Jadrana* Ivica Košaka.

Iza *Hrvatske kulturne zajednice - Ogranka Matice hrvatske* u Wiesbadenu, odnosno njezine sada već tradicionalne čitaonice je također izuzetno plodno razdoblje o čemu svjedoče i popratni tekstovi u ovom broju Riječi – Juraj Planinc: *Zastave, Roman Miroslava Krleže i njegova novija recepcija na njemačkom govornom području*, Ljiljana Tadić-Adžamić, predstavljanje knjige: *Ivo Kozarčanin, Izabrana djela*, te *Ivo Kozarčanin, Književna Kritika*.

Kao *Ogranak Matice hrvatske* Zajednica aktivno prati sve važne događaje u Matici stoga je čitateljima predstavljen govor profesora Damira Barbarića *Jezik i domovina* održan na svečanoj akademiji u povodu 175. obljetnice Matice hrvatske u Osijeku 24.10.2017., a prvotno objavljen u časopisu *Vijenac*, broj 619. Predstavljena su i dva djela u izdanju Matice hrvatske, već spomenuta *Lingvistička povijest Europe* profesora Ranka Matasovića te djelo profesora Damira Barbarića *Skladba svijeta, Platonov Timej*.

Gospođa Ljiljana Tadić-Adžamić aktivno sudjeluje u radu Zajednice te se, pored dva spomenuta prikaza, u ovom broju Riječi nalazi i njezin tekst *Književne veze u regionu i diskurs časopisa*.

Tekst *Tragovi* Nives Tomašević kratak je prikaz romana *Tragovi* Marijane Dokoze, također česte i drage suradnice Zajednice.

Uvod u umjetničke tekstove zastupljene u ovome broju predstavlja prikaz književnog susreta u organizaciji Zajednice pod naslovom *Pisanje – unutarinja potreba*, a slijede ga lirska pjesma *Kao nekad* Milorada Mikija Milenkovića i proza Nisvete Grabovac-Šabić *Gorki med*.

Ovaj bogat broj *Riječi* zaključuje problemski članak *Nova hrvatska migracija*.

Izuzetan trud članova i životnost Zajednice već dugi niz godina prepoznaje i *Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske* koji je financijski podržao izdavanje i ovog broja Riječi, a na čemu u ime svih članova zajednice srdačno zahvaljujem.

Marina Beroš, glavna urednica

INHALT - KAZALO

Naslovnica: <i>Kairos</i> , arhiva redakcije	I
Ivica Košak: <i>Grußwort</i>	II
Marina Beroš: <i>Uvodna riječ</i>	1
Kazalo/Inhalt	2
<i>XXVIII Sabor Hrvatske kulturne zajednice</i>	3
Ivica Košak: <i>Višejezičnost u kulturi</i>	6
Alida Bremer: <i>Novo Europsko kulturno zajedništvo</i>	10
Aleksandra Brnetić: <i>Hrvatska na Sajmu knjiga u Leipzigu</i>	13
<i>Večernjakova Domovnica</i>	16
Ljiljana Tadić-Adžamić: <i>Književne veze u regionu i diskurs časopisa</i>	17
Damir Barbarić: JEZIK I DOMOVINA	18
<i>Govor na svečanoj akademiji u povodu 175. obljetnice Matice hrvatske, Osijek, 24. 10. 2017.</i>	
Juraj Planinc: ZASTAVE	21
<i>Roman Miroslava Krleže i njegova novija recepcija na njemačkom govornom području</i>	
Ivica Košak: predstavljanje knjige: Damir Barbarić , <i>Skladba svijeta, Platonov Timej</i>	26
Ivica Košak: predstavljanje knjige: Ranko Matasović , <i>Lingvistička povijest Europe</i>	28
Ljiljana Tadić-Adžamić: predstavljanje knjige: Ivo Kozarčanin , <i>Izabrana djela</i>	30
Ivica Košak: Pisanje - unutarnja potreba	32
Ljiljana Tadić-Adžamić: Ivo Kozarčanin , <i>Književna Kritika</i>	33
Milorad Miki Milenković: <i>Poema jedne konfuzne ličnosti</i>	35
Milorad Miki Milenković: Kao nekad	35
Nives Tomašević: <i>Tragovi</i>	36
Nisveta Grabovac - Šabić: Moj, a nepoznat grad	37
Ivica Košak: PRAVEDNOST I KULTURA , <i>Radionica za ukusno i korisno</i>	38
Ivica Košak: KOZMOPOLITIZAM NA ISTOČNOJ OBALI JADRANA	41
<i>Kolokvij o etničkom i religioznom identitetu grada Rijeke/Fiume</i>	
Marijana Erstić, Natke Badurina, Walburga Hülk-Althoff: 100 JAHRE NACH FIUME -	43
<i>Gespräche über Gabriele D'Annunzio</i>	
Rajko Radišić: <i>Nitko im nije ravan... dječica</i>	44
Ivica Košak: NOVA HRVATSKA MIGRACIJA	45
<i>Bilješka jedne rasprave i otvorena pitanja hrvatske migracije</i>	
Di su pare?	46
Silvija Šljivić, Ivica Košak: PROTOKOLL der XXVIII Mitgliederversammlung der	47
<i>Kroatischen Kulturgemeinschaft e. V. Wiesbaden</i>	
IZ OGRANAKA MATICE HRVATSKE ZA RIJEČ	54
Marina Beroš: <i>Kad se male ruke slože</i>	59
Marijana Erstić: PREIS DER DEUTSCHEN GESELLSCHAFT FÜR KROATISTIK	60
IMPRESSUM	60
KULTUR ALS LEBENSHILFE	III
<i>Miroslav Krleža</i> , arhiv redakcije	IV

XXVIII SABOR HRVATSKE KULTURNE ZAJEDNICE *Ogranka Matice hrvatske u Wiesbadenu*

Wiesbaden, 25. veljače 2018. godine. U glavnom gradu njemačke pokrajine Hessen održan je **XXVIII Sabor Hrvatske kulturne zajednice – Ogranka Matice hrvatske u Wiesbadenu**.

Četrdesetak nazočnih doprinijelo je uspješnoj manifestaciji hrvatske kulture i izboru novog vodstva *Zajednice*. Skup je održan u *Domu kardinala Kuhariće* – katoličkom misijskom centru za strance s hrvatskog jezičnog područja u Wiesbadenu, a u kojemu je prisutne pozdravio **fra Miron Sikirić**. Fra Miron voditelj misije istaknuo je važnosti i vrijednost kulture i materinskog jezika kao obilježja koja oplemenjuju čovjeka. Predstavnik Republike Hrvatske u Frankfurtu, generalni konzul **Vladimir Duvnjak** pozdravio je nazočne, ističući kako su organizacije poput *Ogranka Matice hrvatske u Wiesbadenu* nezamjenjiv oblik rada na očuvanju identiteta hrvatskih državljana u iseljeništvu.

fra Miron Sikirić

Potpredsjednik u središnjici Matice hrvatske u Zagrebu, profesor dr. **Damir Barbarić** pohvalio je razvoj Ogranka u Wiesbadenu. Iako Kulturna zajednica bilježi 28. godinu postojanja, status Ogranka MH dobila je prije dvije godine. Postignuti rezultati, iako teško mjerljivi, ipak su vidljivi posebice u vlastitoj izdavačkoj tradiciji. Kulturna zajednica - Ogranak MH objavila je do sada 52 broja časopisa **Riječ**. Riječ predstavlja ne samo pismohranu, nego je to i zrcalo kulturnog dometa zavičajnog društva.

Tročlana delegacije Ogranka *Matice Hrvatske za Ruhrsko područje* pridonijela je, zajedno sa središnjicom iz Zagreba da se u Wiesbadenu ostvari svojevrsni susret njemačkih ogranaka Matice hrvatske. Predsjednik *Ogranka Matice Hrvatske za Ruhrsko područje*, gospodin **Josip Marković** i gospođa dr. **Jadranka Gradac** predstavili su rad *Ogranka MH za Ruhrsko područje*. Književni radovi i likovna umjetnost sadržajnije se upotpunjuju radu na predstavljanju hrvatske kulture u njemačkoj sredini. Predsjednik Ogranka, Marković pozdravio je mogućnost suradnje s kolegicama i kolegama u

Damir Barbarić, Ivica Košak, Jela Šare

Wiesbadenu, ističući kako umrežavanje ogranka MH ne može biti ograničeno na praćenje što radi netko drugi, tako da suradnja treba i može biti onaj motor koji će doprinijeti uspjehu svake lokalne zajednice. U suradnji s *Hrvatskom nastavom Hessen (HNH)* obilježen je *Međunarodni dan materinskog jezika*. Nastavnica HNH, **Marina Beroš** pripremila je programsku točku ove, u *Kulturnoj zajednici* već tradicionalne priredbe. Učenica 8 razreda, *Lorena Črljenec* recitirala je pjesmu *Rodu o jeziku* pjesnika Petra Preradovića. Predsjednik *Hrvatske kulturne zajednice – Ogranka Matice hrvatske u Wiesbadenu*, **Ivica Košak** predstavio je rad društva u 2017. godini.

Djelovanje zajednice prezentirano je na portalu: <http://www.hkz-wi.de/> na hrvatskom jeziku, te u njemačkoj inačici na portalu: <http://de.hkz-wi.de/> Dokumentacija o višegodišnjem radu nalazi se u časopisu zajednice **RIJEČ**. Digitalizirani brojevi časopisa nalaze se pohranjeni i dostupni su javnosti: <http://www.rijec.hkz-wi.de/>

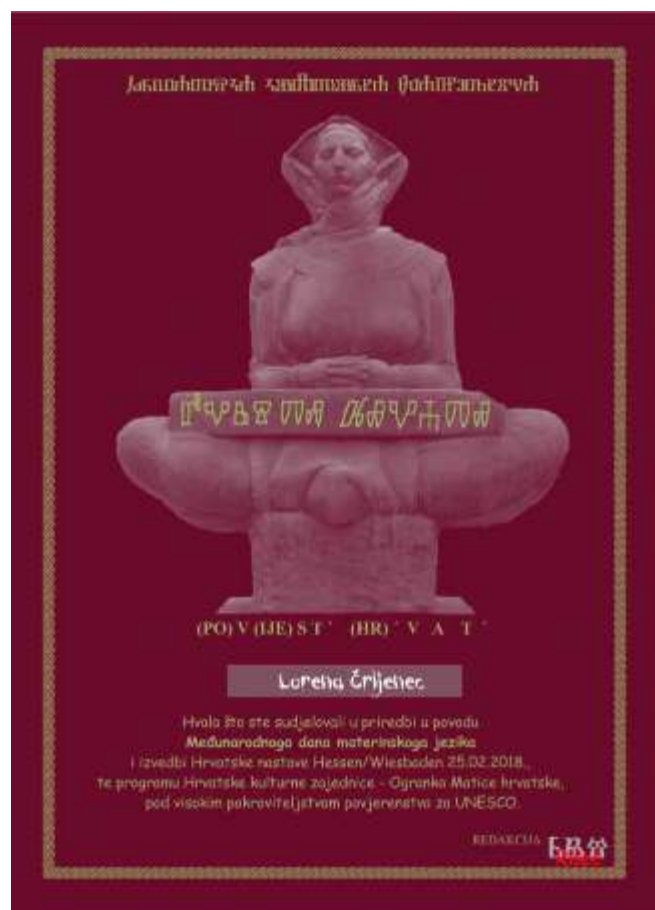
Radna grupa HKZ-Wi za unapređenja zdravlja i socijalno-zdravstvenu skrbi registrirana je u gradskom poglavarstvu za Zdravstvo u glavnom gradu njemačke pokrajine Hessen. Grupa nosi naziv **Kultur als Lebenshilfe** i djeluje kao samostalna zajednica za samopomoć. Program rada i ciljevi inicijative HKZ-Wi objavljeni su na Internetu: <http://www.lebenshilfe.hkz-wi.de/haupt.html>

Književnost u dijalogu/ Literatur im Dialog je niz događaja koji imaju za cilj približiti materinski jezik hrvatskih migranta jezicima zemlje domaćina. Književni radove u originalu kao prevedena djela trebaju potaknuti na razgovor, dijalog. Predstavljaju se kritičari i pisci koji govore o uvjetima i ciljevima pisanja. Prikazuju se aktualna djela i klasici svjetske književnosti. Ova serija je inicijativa Hrvatske kulturne zajednice e.V. Wiesbaden nastala u suradnji HKZ-Wi sa udruženjima i ustanovama na njemačkom govornom području. Dosadašnji rad kao najave objavljuju se na portalu: <http://www.hkz-wi.de/de.hkz/Literatur%20im%20Dialog/home.html>¹

Višegodišnji rad i tradicija *kulturne zajednice – Ogranka Matice hrvatske Wiesbaden* poslužio je kao poticaj za osnivanje **Hrvatske čitaonice u Wiesbadenu**. U spomen na **Edvina Bukulina**, suosnivača Hrvatske kulturne zajednice u Wiesbadenu, dugogodišnjeg suradnika uprave i člana redakcije **Riječ**, Hrvatska čitaonica u Wiesbadenu nosi ime: **Hrvatska čitaonica „Edvin Bukulin“**. Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu podsjeća na prve narodne (ilirске) čitaonice, koje se počevši u prvoj polovini 19. stoljeća počinju osnivati

¹ Literatur im Dialog ist eine Veranstaltungsreihe, die es sich zum Ziel setzt, die Originalsprachen die benachbarten Sprachräume, sowie übersetzte Sprache und die dem Publikum nahe zu bringen, aber auch miteinander ins Gespräch zu kommen. Zu Wort werden kommen Kritiker sowie Autoren, die über Bedingungen und Ziele ihres Schreibens sprechen. Vorgestellt werden aktuelle Werke aber auch Klassiker der Weltliteratur. Diese Reihe entsteht als eine Initiative der Kroatischen Kulturgemeinschaft e.V. Wiesbaden.

ponajprije u kajkavskom krugu, a vrlo brzo šire se i na cijelom hrvatskom etničkom području.

Statut HKZ/OMH ne samo da omogućava osnivanje čitaonice, nego je to bila i dosadašnja pozitivna praksa udruge kroz 27 godina rada. O potrebi takvih mjesta za susret, pouku i zabavu govorilo već u nekoliko navrata i zato podsjetimo se kako se prema Vjekoslavu Babukiću, već u 19. st. čitaonica »smatrala kao ona ognjišta, na kojih se smrsla srca sunarodnjaka naših grijahu«.²

HKZ-Wi je suosnivač i suvlasnik zadruge sa maloprodajnim prostorom u Idsteinu: [Fair Trade Weltladen Idstein](#). Naš doprinos kulturi kroz pravednu trgovinu je:

<http://www.hkz-wi.de/fairtrade.html>

HKZ-Wi organizira u okviru [sportske grupe "Kegel"](#) i aktivnu samopomoć. Kultura se predstavlja kao i životni trener. U zajednice kulturni rad ne prestaje sa naukom nego želi poučiti kako stvoriti održivu i zdravu zajednicu.³

Izabrano je novo vodstvo Zajednice. Upravu društva sačinjavaju **Ivica Košak**, predsjednik, **Marina Beroš**, potpredsjednica, **Slaven Ljiljanić**, potpredsjednik, **Jela Šare**, tajnica, **Rina Milković**, blagajnica, **Jakov Rimac**, **Ružica Matanić**, **Sivija Šljivić** i **Ljubica Turić**.

Postignut je i načelni dogovor o budućem radu u Kulturnoj zajednici. Snaga zajednice izvire iz nje same. Održati *Hrvatsku čitaonicu* ostaje jedna trajna i važna zadaća. Susret ogranaka u Wiesbadenu otvorio je nova polja suradnje na projektima koje jedna lokalna udruga ne može sama izvesti. Sljedeći broj *Riječi* biti će predstavljen i u *Generalnom konzulatu RH* u Frankfurtu, a to će predstaviti izlazak iz lokalne i vraćanje na regionalnu scenu. *Planiramo se odazvati pozivu predstavnika njemačkoga parlamenta u Berlinu kako bi i na saveznoj razini u Njemačkoj pronašli bolje putove za suradnju i umrežavanje. Matica hrvatska, Hrvatska matica iseljenika i Središnji ured za Hrvate izvan RH ostati će institucije s čijim instancijama želimo bolju suradnju*, rekao je na kraju Ivica Košak.

² Hrvatska čitaonica "Edvin Bukulin" u Wiesbadenu otvorena je svake druge srijede u mjesecu (osim praznika), s početkom u 19:00 sati, u prostorijama Doma kardinal Kuharić (Hrvatska katolička misija), Holsteinstr. 15a, (ugao Waldstrasse 39a), Wiesbaden. *Literatur im Dialog ist eine Veranstaltungsreihe, die es sich zum Ziel setzt, die Originalsprachen die benachbarten Sprachräume, sowie übersetzte Sprache und die dem Publikum nahe zu bringen, aber auch miteinander ins Gespräch zu kommen. Zu Wort werden kommen Kritiker sowie Autoren, die über Bedingungen und Ziele ihres Schreibens sprechen. Vorgestellt werden aktuelle Werke aber auch Klassiker der Weltliteratur. Diese Reihe entsteht als eine Initiative der Kroatischen Kulturgemeinschaft e.V. Wiesbaden.*

Hrvatska čitaonica "Edvin Bukulin" u Wiesbadenu otvorena je svake druge srijede u mjesecu (osim praznika), s početkom u 19:00 sati, u prostorijama Doma kardinal Kuharić (Hrvatska katolička misija), Holsteinstr. 15a, (ugao Waldstrasse 39a), Wiesbaden.

³ <http://www.lebenshilfe.hkz-wi.de/jour-fixe/sportgruppe-kegel.html>

VIŠEJEZIČNOST U KULTURI

KULTURNA ZAJEDNICA SPAJA KULTURU I JEZIK

14.10.2017. Frankfurt. Hrvatska kulturna zajednica /Ogranak Matice hrvatske Wiesbaden (HKZ/OMH) predstavila je časopis *Riječ* broj 51/52 na Međunarodnom sajmu knjiga u Frankfurtu.

HKZ/OMH potiče razumijevanje među narodima i promiče snošljivost na području kulture.

I u najnovijem broju *Riječi*, a koji je predstavljen na štandu Republike Hrvatske na *Sajmu knjiga* u Frankfurtu, kulturna zajednica iz Wiesbaden svjedoči o pozitivnom i stvaralačkom djelovanju hrvatskih iseljenika u Njemačkoj. Na 80 stranica u *Riječi* se predstavlja rad i kulturni život naših ljudi u Njemačkoj i Hrvatskoj.

Hrvatska čitaonica **Edvin Bukulin**

Već na susretu u srijedu, 11.10.2017. godine u klubu *Hrvatske čitaonice Edvin Bukulin*¹ u Wiesbadenu predstavljeni su *Njemačko-hrvatski i Hrvatsko-njemački religijski rječnik*.

Ove radove predstavio je u Wiesbadenu **prof. dr. Krešimir Matešić**, nakladnik rječnika, naglasivši kako oni: - predstavljaju (su)autorski pogled

¹ <http://www.hkz-wi.de/naslovna/hrvatska-citaonica.html>

Vorstellung der Zeitschrift **RIJEČ** auf dem Stand der Republik Kroatien auf der Internationalen Buchmesse Frankfurt/M. am Samstag, den 14.10.2017 ab 13:00 Uhr in Halle 5.0 D148

na vjerske slobode i religijski svijet različitosti u kojem živimo, a posebno od vremena promjene paradigme pogleda na svijet.

Rječnike su priredili znanstvenici, lingvisti **prof. dr. sc. Pavao Mikić**, redovni profesor u trajnom zvanju Sveučilišta u

Zadru te **prof. dr. sc. Mirko Gojmerac**, redovni profesor Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. *Hrvatsko-njemački rječnik* je objavljen 2011. godine, a zatim i *Njemačko-hrvatski religijski rječnik* u ovoj, 2017. godini.

Rječnici iz naklade Slap, kako

je to izložio prof. Matešić, - donose nam danas ne samo značenje pojedinih religijskih riječi, već obuhvaćaju široko pojmovno područje religije, obrazlažući filozofski, lingvistički i komunikološki relevantne religijske pojmove, te riječi na hrvatskom i njemačkom jeziku s izvornim **epistemolo-škim**² opisom pojedinih značenja.

Njihovo objavljivanje predstavlja svojevrsnu promjenu paradigme u leksikološkom svijetu hrvatske lingvistike.

Radni dan na Sajmu knjiga u Ffm 2017. Foto: ZNK

Promjena paradigme

Takove promjene paradigme, kako to iznosi jedan prilog u predstavljenoj *Riječi*, donijele su *Kopernikova revolucija*, *Darwinova evolucija* i *Freudova psihoanaliza*, a koje su u mnogome zaslužne za novi pogled na svijet, religiju, vjeru, vjerovanje i život u svim oblicima znanstvenog promišljanja. Povjerenje među narodima se permanentno mijenja, posebno je to vidljivo u religijskom djelovanju, u pogledu vjerskih sloboda i komunikacijskog djelovanja. Nažalost, i

² **Epistemologija** (grčki: *επιστήμη* - *episteme*, "znanje" + *λόγος*, "logos") ili **teorija znanja** je grana filozofije koja se bavi prirodom i dosegom znanja. Veliki dio rasprave na tom polju se usredotočio na analiziranje prirode znanja i kako ga ona povezuje sa sličnim pojmovima kao istina, vjerovanje i opravdanje. Bavi se i sredstvima proizvodnje znanja kao i skepticizmom o različitim tvrdnjama o znanju nečega. Epistemologija se bavi slijedećim pitanjima: "Što je znanje?", "Kako se usvaja znanje?", "Što ljudi znaju?" i "Na čemu se zasniva znanje?"

zbog toga što tek mali broj vjernika poznaje značenje pojedinih religijskih riječi i opće gledano. Religijska pismenost je na relativno niskoj razini. Ovaj rječnik polazi zato od razmišljanja da, onaj tko nešto stvarno razumije, to bolje i u praksi primjenjuje. Vjera nije u biti primarno stvar razuma i znanja, nego svako djelovanje u vjeri i iz vjere iziskuje određenu dozu znanja o vjeri, vjerskim obredima, vjerskim obvezama i znanje o sadržaju religijskih riječi. Tko ne želi vršiti religiozne čine samo na vanjski način i mehanički, taj mora znati što radi, kako to radi i zašto to radi.

Poznavanje sadržaja religijske poruke omogućuje vjerniku pravilno i nadahnuto ispunjenje njegove službe, glasio je zahtjev koji je već u 16. stoljeću postavio hrvatski znanstvenik u migraciji na njemačko govornom području, **Matija Vlačić Ilirik** u legendarnom djelu

*Ključ Svetog Pisma (Clavis scripturae sacrae)*³.

To Vlačićevo djelo u kojem se on potvrdio kao tvorac protestantske hermeneutike, pa i hermeneutike⁴ uopće, zapravo je enciklopedijski rječnik hebreizama, a koji je postao temeljnim djelom protestantskog tumačenja Biblije i u kojem je ustvrdio kako je "*povijest temelj poučavanja*" (*historia est fundamentum doctrinae*). Vlačić je naglašavao potrebu

³ Matthias Flacius Illyricus: »**Clavis scripturae sacrae**«, Johannes Oporinus, Eusebius Episcopus et Paulus Quecus, Basel, 1567.

⁴ **Hermeneutika** (grčki *ἑρμηνεύω* hermeneuo: "rastumačiti" ili "prevesti".) je znanost, doktrina, način ili vještina tumačenja značenja i/ili poruke (smisla) tekstualnog zapisa, govornog izričaja, umjetničke tvorevine ili obrasca ponašanja. Hermeneutika prema predmetu odnosno području na koje se odnosi može biti: tradicionalna, talmudska, biblijska, kur'an-ska, filozofska, znanstvena, apostolska, grčka, rimska, srednjeg vijeka i sl. Prim. autora.

prevođenja svetopisamskih tekstova na narodne jezike, pozivajući se na ustaljenu praksu u hrvatskim (ili ilirskim crkvama) koje su i u njegovo vrijeme bogoslužje obavljale na narodnom jeziku.⁵ Kao neposredni odraz djelovanja M. Vlačića možemo smatrati i glagoljičko izdanje *Evandjelja* iz 1562./63. godine.⁶

Doprinos kulturi jezika u Riječi broj 51/52 proširen je osvrtom i na Matiju Vlačića Ilirika, hrvatskog humaniste iz 16. stoljeća.

Višejezičnost u kulturi

Dvojezičnost ovih enciklopedijskih *Rječnika* predstavlja komunikološku i prevodilačku novost, u teoriji i praksi pisanja i publiciranja religijskih rječnika, a koja je prvi put prezentirana na našim komunikacijskim i jezičnim prostorima. Za sve riječi koje su sadržane u ovim rječnicima, prema navodu autora, sustavno je provedena komparativna pojmovna analiza za tri velike religije (*kršćanstvo, islam i židovstvo*).

Dakle, i onaj kome nije potreban njemački jezik, čitanjem ovog enciklopedijskog rječnika obogatit će svoje znanje.

Praktični i pregledani rječnici sadrže oko 10 000 pojmova iz suvremenog njemačkog i hr-

⁵ http://www.hkz-wi.de/kronika_hr/Tribina%20Ilirik%202011_web.htm

⁶ <http://www.hkz-wi.de/de.hkz/Literatur%20im%20Dialog/im-dialog/glagolitische-schrift/novi-testament-na-glagoljici.html>

vatskog jezika, a navedeni su s nužnim gramatičkim podacima. Pojedine natuknice obuhvaćaju fraze, idiome i poslovice, a uzeta je u obzir i višeznačnost riječi. Dobar raspored jezične građe i primjereno pismo omogućavaju brzo i lako snalaženje. Dragocjen je to priručnik ne samo na putovanju i u komunikaciji sa strancima, nego napose koristan pri učenju i radu. Primjeri uz pojedine natuknice omogućuju lakše razumijevanje i primjenu u praksi. Preciznošću u određivanju značenja, uputama

za upotrebu pojedinih riječi ovi rječnici će zadovoljiti mnoge stručne korisnike.

Hrvatsko-njemački religijski rječnik predstavljen je u časopisu „Riječ“ broj 51/52 s ciljem upozorenja na višejezičnu potreba migranata u multi-etničkim zajednicama. S posebnim osvrtom na ulogu Matije Vlačića Ilirika u Njemačkoj u 16. st. i njegov povijesni doprinos u razvoju poglavito jezikoslovne, a zatim religijske i naravno filozofske hermeneutike.

Stvaralački rad

HKZ/OMH sudjeluje aktivno u predstavljanju hrvatske knjige i literature s posebnim naglaskom na mogućnosti koje se otvaraju u povodu Svjetskog sajma knjiga u Frankfurtu. Posebno izdanje časopisa Riječ iz 2015. godine prikazuje kontinuirani rad i suradnju u okviru Sajma knjiga u Frankfurtu.⁷ Pored izvansajamskog programa HKZ/OMH, članovi redakcije Riječ pojavljuje se i na Sajmu knjiga u Frankfurtu već od 1998. godine. S predstavljanjem Riječi broja 47 u 2015. godini ostvaren je i prvi samostalni nastup u znaku suradnje s hrvatskom kulturnom institucijom Maticom hrvatskom.

Iako jedna od manjih stranih zajednica u Wiesbadenu, HKZ/OMH u glavnom gradu njemačke pokrajine Hessen, pridonosi značajno raznolikosti iseljeničke kulture u gradu u kojem je svoj novi dom pro našlo preko 1300 Hrvatica i Hrvata i gdje žive pripadnici iz preko 160 nacija.

Najnovije izdanje Riječi predstavlja, ne samo zapis djelovanja hrvatske zajednice, već i ciljeve te zadaću koji motiviraju stvaralački, kulturni rad. *Sadržaj ove periodike, koja se izdaje već 26 godina, svjedoči o kontinuiranoj prisutnosti hrvatske kulture u Njemačkoj. Na 80 stranica Riječi broj 51./52., više od deset autorica i autora predstavljaju radove u pedese-*

tak naslova. Kroz tiskano izdanje Riječi stvara se vrijedan spomenik nematerijalne baštine – naglasila je na Sajmu knjiga u Frankfurtu Jela Šare, glavna urednice izdanja.

Riječ donosi promociju djela pisaca i pjesnika iz Njemačke i Hrvatske pa su tako između ostaloga predstavljeni: roman *Evandjelje tame Zorana Antičevića*, zbirka pjesama *Mjesec bez suputnika Ivana Brčića*, roman *Olivas Garten Alide Bremer*, *Istarske čakavske dijalektološke teme Rudolfa Ujčića* i *Licht aus dem Osten Petera Frankopana*.

Predstavljena je izvedba kaza-

falija, u povodu njenog habilitacijskog rada: *Ein Jahrhundert der Verunsicherung: Medienkomparatistische Analysen*. Većina tekstova iz Riječi su i dio istupa HKZ/OMH u javnosti. Na literarnim tribinama predstavljeno je u ovom broju, na njemačkom ili na hrvatskom, desetak književnih djela iz Hrvatske i svijeta. Te akcije govore o kulturnoj zainteresiranosti hrvatske čitalačke publike u Njemačkoj. Portal zajednice *Literatur im Dialog*⁸ svjedoči o djelovanju u njemačkom kulturnom životu. Prvi broj Riječi izašao je u 1991. godine i od tada izlazi kontinuirano, dva puta godišnje u nakladi *Hrvat-*

lišnog teksta **Ivane Sajko** u Berlinu: *Ljubavni roman*. Ivanu Sajko se danas smatra obnoviteljicom kazališne scene u Jugoistočnoj Europi.

Valja istaknuti i intervju s hrvatskom znanstvenicom Dr. **Marijanom Erstić**, privatnom docenticom na Sveučilištu u Siegen/Sjeverna Rajna West-

ske kulturne zajednice iz Wiesbadena.

Riječ ima nadregionalni karakter i registrirana je u *Njemačkoj nacionalnoj knjižnici (Deutsche Nationalbibliothek)* s nakladničkim brojem ISSN 2196-6109.

⁸ <http://www.hkz-wi.de/de.hkz/Literatur%20im%20Dialog/home.html>

⁷ http://www.rijec.hkz-wi.de/images/Izbor_2015_web.pdf

NOVO EUROPSKO KULTURNO ZAJEDNIŠTVO

Sajam knjiga u Frankfurtu, 11.–15. listopada 2017. godine

Inicijativa novog promišljanja Europe iz perspektive intenziviranja kulturne razmjene, koju je na Sajmu u Frankfurtu predstavio francuski predsjednik Macron, novi je izazov za sve zemlje EU. Svaka od članica morat će odlučiti kako će pridonijeti toj novoj Europi, koja je zamišljena i kao suprotstavljena nedemokratskim, populističkim pokretima.

Sve je počelo dobro. Jednu od najvažnijih njemačkih književnih nagrada (*Deutscher Buchpreis*), koja se tradicionalno dodjeljuje uoči frankfurtskog Sajma knjiga, dobio je austrijski pisac Robert Menasse za svoj roman o Europi. Roman se zove *Glavni grad* (*Die Hauptstadt*) i oduševljava već tjednima kritiku i publiku, a u njega je autor na duhovit i intrigantan način pretočio svoju zabrinutost za budućnost Europe. Rijetko kad je njemačka književna javnost bila tako zadovoljna odlukom žirija kao ove godine. I rijetko kad je *Deutscher Buchpreis* tako dobro pogodio duh vremena.

Osim toga je katalonska filmska redateljica Isabel Coixet na Sajmu u Frankfurtu dobila nagradu za najbolje filmsko uprizorenje književnog djela – snimila je film po romanu *The Bookshop* britanske spisateljice Penelope Fitzgerald, a tema ljubavi prema knjigama i malim knjižarama činila se izvrsno prilagođenom najvećem sajmu knjiga na svijetu.

Zatim se sve dobro nastavilo. Francuski paviljon privukao je silno zanimanje posjetitelja, iz zemalja francuskoga jezičnog područja pristiglo je čak 180 pisaca, tako da se direktor Sajma Juergen Boos šaljivo pitao je li i jedan pisac ostao kod kuće, u tzv. Gourmet Gallery kuhalo se i jelo od jutra do mraka, novi forumi poput The Arts+ na kojem su se predstavljale najrazličitije kulturne inicijative i na kojem se raspravljalo o digitalizaciji, kreativnosti i društvu bili su izvrsno posjećeni, svi bolji restorani u gradu su, kao i uvijek, bili danima, a svi hoteli mjesecima unaprijed rezervirani.

U znaku društvenih previranja

No nije sve baš dobro završilo. Prije početka Sajma Juergen

Boos je na upite iz medija objasnio da je nemoguće zabraniti prijavljenim nakladnicima iz okruženja tzv. Nove desnice iznajmljivanje štandova, ali pozvao je demokratski nastrojene posjetitelje Sajma da javno izraze svoje mišljenje o sadržajima koji se na tim štandovima prenose. Sajam kao mjesto dijaloga i poštovanja drukčijeg mišljenja mora se nositi i s idejama koje se ne sviđaju svima – ukoliko se ne radi o idejama koje su u sukobu s njemačkim zakonima, ali o tome ne odlučuje naravno Sajam, nego eventualno javno tužilaštvo, rekao je pritom.

Da je njegov poziv na izražavanje neslaganja bio nespretno formuliran, mogao se već u petak 13. listopada uvjeriti 74-godišnji nakladnik Achim Bergmann (iz legendarnoga ljevičarskog Tri-

kont Verlags, o kojem su Franz Dobler i Christof Meueler napisali knjigu *Die Trikontstory. Musik, Krawall und andere schöne Künste*, koji je prolazeći pored štanda desničarskih novina *Junge Freiheit* čuo izjave o 1968. godini koje su mu se učinile neistinitima i pogrešnim (on sam je šezdesetosmaš) te je doviknuo nešto u stilu „Začkom!“ U istom je trenutku iz publike doletjela pesnica i pogodila Achima Bergmanna u glavu. Fotografija njegove raspuknute, krvave usne još se širila po društvenim mrežama kad su se u subotu 14. listopada na štandu desničarskog nakladnika Antaios dogodili nemiri koji su završili dolaskom policije. Kakve će posljedice ti događaji imati, još se ne zna i o tome se još raspravlja, a neugodan dojam da se njemačko društvo mijenja na gore, što je potvrđeno samouvjerenim nastupima Nove desnice, dok se demokratski i dijaloški nastrojena većina ne snalazi i ne zna kako reagirati, ostat će kao jedno od obilježja ovogodišnjeg Sajma knjiga u Frankfurtu.

Njemačko-francuski odnosi kao uzor

Kanadska spisateljica Margaret Atwood, kojoj je u nedjelju 15. listopada uručena nagrada za mir, u govoru zahvale izrazila je zabrinutost za situaciju u svijetu. Basnom o vukovima i zečićima opisala je opasnosti od populizma i zaključila da iako su mnoge slične priče već ispričane, ljudi ipak često ponavljaju iste pogreške. Sajmovi knjiga predstavljaju se u njemačkoj javnosti inače uvijek prvo brojkama: na ovogodišnjem Sajmu izlagalo je 7150 izlagača

iz 106 zemalja, a Sajam je posjetilo 278.000 posjetitelja, 10.000 akreditiranih novinara iz cijelog svijeta, od toga čak 2400 blogera. S više od 4.000 događanja, na kojima su nastupili mnogi poznati pisci (npr. Salman Rushdie, Dan Brown, Daniel Kehlmann, Mathias Énard ili Michel Houellebecq), novinari, urednici i kritičari iz cijelog svijeta, ovaj Sajam nije samo središnje mjesto susreta svjetske književne branše, nego i prvorazredan kulturni i politički događaj. Tako je otvaranje Sajma, tradicionalno uvijek u znaku zemlje počasnoga gosta, ove godine poslužilo francuskom predsjedniku Emmanuelu Macronu i njemačkoj kancelarki Angelini Merkel da naglase važnost francusko-njemačkoga prijateljstva kao zaloga stabilnosti Europske Unije te važnost kulture i književnosti za europsko zajedništvo.

Dakako, ni to prijateljstvo, a ni stabilnost ni zajedništvo nisu samorazumljivi. I Macron i Merkelova u govorima su naglasili ne samo želju za bilateralnim dijalogom nego i za većom europskom razmjenom te potrebu za daljnjim kontinuiranim radom na što boljem međusobnom razumijevanju. Francusko-njemački edukacijski i kulturni programi i inače su odlično razvijeni. No kako danas, u jesen 2017, ništa više nije samorazumljivo, i kako se danas Front National i AfD doduše razumiju u islamofobnim i anti-europskim diskursima, ali inače vjerojatno nisu zainteresirani za njegovanje francusko-njemačke suradnje, to je Macronov europski entuzijazam oduševio i slušatelje u svečanoj dvorani i studente na sveučilištu u Frankfurtu, gdje je francuski predsjednik tijekom boravka održao predavanje.

Emmanuel Macron postavio je sebi za cilj obnavljanje ideje europskog jedinstva. Europa znači u prvom redu europsku kulturu, naglasio je, a s njim je u Frankfurt doputovala i francuska ministrica kulture, koja je pozvala kolegice i kolege iz drugih zemalja Europske Unije na susret na kojem je iznijela planove za postizanje tog cilja, npr. Zajedničke zakone o pravima u izdavaštvu, stipendije za jačanje mobilnosti kulturno zainteresiranih građana Europe, zaštitu nacionalnih baština, programe za upoznavanje izbjeglica s jezicima i sredinama u kojima su se zatekli te s kulturnim nasljeđem Europe ili bolje i veće mogućnosti za financiranje književnoga prevođenja. Njemačko-francuski odnosi pritom bi mogli biti uzor cijeloj Europi, što su mnogi ovogodišnji programi u Frankfurtu i pokazali. Dvojezične škole, kakve postoje unutar francusko-njemačke bilateralne suradnje, programi edukacije i međusobne nagrade za književne prevoditelje, zajednički kulturni i gospodarski projekti njegovani su osobito intenzivno nakon teških iskustava dvaju svjetskih ratova. Danas, kad se čini da u cijeloj Europi bližedi svijest o tim iskustvima te da se populističkim revizionizmom pokušavaju odbaciti desetljeća znanstvenih istraživanja, političkih dijaloga i umjetničkih i književnih stvaranja posvećenih upravo tim iskustvima, ovakvi su primjeri potrebni više nego ikad.

Hrvatsko predstavljanje na Sajmu

Gruzija će 2018. biti počasni gost frankfurtskog Sajma knjiga i gruzijski ministar Mikheil Giorgadze iz nešto se drukčijeg ugla od njegove francuske kolegice

približio temi zajedničkog europskog kulturnog identiteta. Gruzija se nastupom želi „ponovo sjediniti s velikom europskom obitelji“, rekao je. Više od 130 knjiga biti će prevedeno na njemački jezik, a sedamdeset autora doći će u Frankfurt, no to će biti tek vrhunac dugoga procesa, jer će se gruzijski pisci predstavljati tijekom cijele godine na više od petsto događanja u Njemačkoj.

I Slovenija se priprema za takav program i najavljuje ga za 2020. godinu, a već u srpnju 2017. poznati je književni kritičar i novinar *Frankfurter Allgemeine Zeitung* Paul Ingendaay popratio tu najavu izvrsnom reportažom o zemlji male površine, ali gusto naseljenoj pjesnicima.¹

Nekoliko tjedana prije početka Sajma knjiga u Frankfurtu dobila sam pozivnicu Javne agencije za knjigu Slovenije. Na domjenku, planiranom za prvi dan Sajma, predstaviti će se novi štand i najaviti će se planovi za nastup 2020, pisalo je. Nisam mogla zamisliti da bi novi štand mogao biti bolji od starog, jer JAK je barem šest godina i u Leipzigu i u Frankfurtu donosio izvrstan, prepoznatljiv, jednostavan, funkcionalan i lijep štand. No novi štand je uistinu ljepši!

Ovom temom bližim se usporedbi načina na koji posluju Hrvatska i Slovenija, a te je načine uistinu nemoguće opisati na skućenu prostoru. Možda mogu reći samo ovo. Dok je Javna agencija za knjigu (JAK), od Vlade Republike Slovenije osnovana i financirana institucija za-

dužena za izdavaštvo, knjižarstvo, promicanje čitanja, književne festivale, umrežavanje s inozemnim partnerima, potpore autorima te za predstavljanje slovenske knjige u inozemstvu, radila sustavno, ekonomično i osmišljeno, hrvatska Zajednica nakladnika i knjižara (a u okviru Hrvatske gospodarske komore) s jedne strane i hrvatsko Ministarstvo kulture s druge strane (bez obzira koji je ministar ili ministrica bio na čelu kuće) uvijek su na isti način pokazivali duboku nezainteresiranost i nespremnost za ozbiljno promišljanje bilo kakve strategije za položaj i budućnost knjige, pa tako i za nastupe na Sajmu knjiga u Frankfurtu.

No Hrvatska se i bez postojanja takve strategije u Frankfurtu i ove godine ipak predstavila. Poslije niza godina bio je to prvi lijep i funkcionalan štand s reprezentativnim izborom pisaca, koji se ipak nisu pojavili uživo, nego na ekranu. Naime, u dogovoru s HRT-om emitirani su snimci emisije *Prekid programa zbog čitanja* na kojima pisci čitaju iz svojih djela. Mišo Nejašmić, predsjednik Zajednice nakladnika i knjižara, objasnio mi je da je bilo malo novca i vremena te da je to najviše što se moglo postići. Sigurna sam da je u pravu. U mjesec ili dva ne može se napraviti više, dapače, kad se znaju okolnosti, onda se mora priznati da je nastup čak bio solidno organiziran. No pitanje je što i kako dalje, a i zašto?

Moram priznati da ne razumijem zašto slovenski model nije moguće i u Hrvatskoj. Moram priznati da mi je nerazumljivo kako je moguće da u više od dvadeset godina otkako je Hrvatska zastupljena na Sajmu knjiga u Frankfurtu mjerodavni iz Mini-

starstva kulture, Zajednice nakladnika i Gospodarske komore nisu uspjeli naučiti kad se Sajam odigrava (svake godine u listopadu!), i kad se dakle rezervira štand ili forum za neki program (najkasnije u svibnju!), i što bi trebalo činiti da bi organizacija hrvatskoga nacionalnog štanda imala smisla ne samo za nakladnike i knjižare nego naravno i za pisce iz Hrvatske, a posredno i za cijelu zemlju.

Francuska inicijativa novoga promišljanja Europe iz perspektive intenziviranja kulturne razmjene novi je izazov za sve zemlje Europske Unije. U svakoj od zemalja nositelji kulturnog života morat će odlučiti kako se uključiti u to promišljanje i na koji način pridonijeti toj novoj Europi, koja je zamišljena i kao suprotstavljena nedemokratskim, populističkim pokretima – vukovima iz basne Margaret Atwood. U Hrvatskoj bi dobar početak bila izrada kalendara u koji bi bili upisani datumi inozemnih sajmovi knjiga te žarkim bojama podvučeni datumi do kojih se najkasnije prijavljuju štandovi i programi. A ne bi bilo pogrešno ni temeljito proučiti mrežnu stranicu Javne agencije za knjigu Republike Slovenije. Ili npr. stranicu Dutch Foundation For Literature iz Nizozemske.

Ili francuski program iz 2017. Ili gruzijski program za 2018. U svakom slučaju bilo bi mudro učiti od drugih – u ime onog europskog kulturnog zajedništva o kojem je govorio Emmanuel Macron.

Alida Bremer,
*Vijenac broj 617, 2017.*²

¹ *Prim. red.* Slovenija će biti zemlja u fokusu iliti počasni gost *Sajma knjiga* u Frankfurtu 2022. godine.

U Sloveniji djeluje preko 100 nakladničkih kuća i vodeća je zemlja u svijetu po broju naslova po stanovniku.

² Alida Bremer, <http://www.matica.hr/vijenac/617/novo-europsko-kulturno-zajednistvo-27171/> Preuzeto 20.01.2018.

HRVATSKA NA SAJMU KNJIGA U LEIPZIGU

Ovogodišnji će lajpciški Sajan knjiga mnogima ostati u sjećanju. Nije postignut novi posjetiteljski rekord za čim direktor sajma **Oliver Zille** i ne žali. Prekinuta je trka za „bržim, većim i jačim“, kaže. Tri zadnja dana posjetitelji su se do sajamskih prostora probijali kroz snježnu oluju, a u zagrijanim paviljonima se pak puževim koracima pomicali od štanda do štanda zavirujući u nove knjige. Ili su nastojali na vrijeme stići na jednu od 3.400 manifestacija najvećeg europskog festivala čitanja *Leipzig liest* koji se održavao na 550 lokacija po gradu i u okolicama.

2.635 izlagača iz 46 zemalja, među kojima i Hrvatska, ponudilo je svoja najnovija izdanja sa širokim rasponom tema, a ja spominjem samo dvije, politički najbrizantije: od europske prošlosti do budućnosti europskog kontinenta i o granicama europske solidarnosti. Festival *Manga-Comic-Con* u *Jedinici* je magnetski privlačio mlade cosplayer-e zaljubljene u mange, anime, crtiće.

U *Trici* su tradicionalno smješteni njemački izdavači. Sajamska je uprava desno orijentirane smjestila u jedan ćošak u kojem su diskutirali o gubitku identiteta, o nametnutom kultu krivice i o nacionalom mazohizmu. Zadnji je dan došlo do naguravanja s lijevim demonstrantima. Oštećen je i jedan štand. Policajaca je bilo i više nego dovoljno i sve su - kako se kaže - držali pod kontrolom.

U *Četvrtici* su se kao i uvijek okupili stranci, a ove je godine u fokusu sajma bila **Rumunjska**. Rumunjima se sve odigravalo na jednom uzdignutom i okruglom plavom štandu - u amfiteatru smještenom postrance, u jedan ugao. Čitalo se, održavala su se primanja, državni predstavnici su držali govore, razgovaralo se s publikom. Rumunjska je s nebrojeno mnogo tiskanih izdanja od klasičnih do suvremenih djela i portretima pisaca željela ukazati na duboku ukorijenjenost u europsku kulturnu tradiciju. To joj je i uspjelo s 40 novih prijevoda i nastupima oko 50 književnika na 70 priredaba pod naslovom **Romania.Zoom in**.

Pokazali su svo bogatstvo nacionalne književne scene.

Ni korak dva od rumunjskog amfiteatra, na putu do hrvatskog štanda, obuhvaćajući dva ugla, bio je smješten podij **Tradukia**, europske književne mreže od 14 država s kojom je povezana i Hrvatska. U Leipzigu je Traduki zakoraknuo u život. Bila je to ideja Splićanke **Alide Bremer**, književnice, prevoditeljice, znanstvenice što još od kraja 1980.-ih živi u Njemačkoj. Angažirano ga je vodila punih šest godina. Traduki danas vodu **Hana Stojić**.

Traduki je i ove godine predstavio najnovija ostvarenja iz književnosti Jugoistočne Europe. U ovoj jubilarnoj godini posredovao je u upoznavanjima s njenim mnogobrojnim etničkim, vjerskim, jezičnim i inim manjinama. Tijekom četverodnevne manifestacije *Štošta se može*

Hrvatski štand

otkriti. Iz života europskih manjina. nastupilo je dvadeset pisaca koji u svojim djelima govore o kosovskoj svagdašnjici, o ženskom pismu, životu homoseksualaca ili o sudbini Roma i Židova.

Hrvatski su pisci na osvajanje čitatelja krenuli s Tradukievog štanda. Njih troje. Ivana Šojat i Igor Štiks u organizaciji Tradukia i uz potporu hrvatskog ministarstva kulture, a Slavenka Drakulić kao sudionica Foruma slavenskih kultura kojeg vodi Andreja Rihter, sociologinja i političarka koja je u dva mandata bila na čelu slovenskog ministarstva kulture.

Slavenka Drakulić je za predstavljanje svog romana **Mileva Einstein, teorija tuge** izabrala intrigantan ulomak navodeći jedno Einsteinovo pismo ženi u kojoj joj ovaj daje upute kako se ubuduće treba ponašati prema njemu. Uspjelo joj je oživjeti genija i njegovu

obitelj, a pogotovu njegovu ženu Milevu. Osobu koja je bila predodređena za najveće znanstvene dosege, genijalnu matematičarku, prvu ženu na politehničkom fakultetu Sveučilišta u Zurichu. Mileva Einstein rođena je u Vojvodini, u bogatoj srpskoj obitelji, a u njejoj sudbini zrcali se povijest žena. *Mileva* za nepunih mjesec dana izlazi na njemačkom u berlinskom Aufbau Verlag.

Ivana Šojat predstavila je iz knjige **Emet i druge priče** priču **Oči** koja govori o tome kako nastaviti živjeti obilježen roditeljskim grijesima, nastalim u holokaustu, i kako se s njima nositi. Svaku od šest priča trajno obilježava zločin koji, dokle god ostaje nerazriješen i nekažnjen, presudno utječe na sve oko sebe te se vraća poput zloduha i opsjeda ljude i stvari.

Igor Štiksa se predstavio kao - recimo to tako - pogranični stanovnik. Jer, kao književnik i mladi znanstvenik, Štiksa se kreće između književnosti i znanosti, a zemljopisno između Bosne, Hrvatske, Škotske, Sjeverne Amerike i Srbije. O mijenama političkih sistema i zajednica te koliko su i kako utjecali na poziciju i život pojedinca govori u knjizi **Državljanin, građanin, stranac, neprijatelj: Jedna povijest Jugoslavije i postjugoslavenskih država**. U njoj razmišlja o tome što znači biti državljani, biti uključen ili pak isključen, kako se osjećati u poziciji građanina i što se događa kada se ona mijenja u onu stranca ili pak neprijatelja.

Na sajmu je hrvatsko ministarstvo kulture predstavljala **Dubravka Đurić-Nemec**, savjet-

Andreja Rihter, Sabine Stöhr, Slavenka Drakuć, Dubravka Nemec, Ivana Šojat

nica ministrice. Upitala sam ju kako se može protumačiti činjenica da se Ministarstvo kulture pojavilo ne samo kao financijer hrvatskog programa nego i kao organizator hrvatskog štanda. *Da li je riječ o novoj koncepciji?*

Moram priču staviti u jedan širi kontekst, odgovara Đurić-Nemec ukazujući na to da je ministarstvo već više od godinu dana u intenzivnom dijalogu s izdavačima čija je branša u Hrvatskoj u zadnjih godinu dana doživjela nekoliko snažnih udara. Raspao im se prodajni lanac pa su izgubili više od 80 % knjižara. Ministarstvo je stoga od Zajednice nakladnika i knjižara, članice Hrvatske gospodarske komore, htjelo saznati koji su im sajmovi knjiga od primarnoga, komercijalnoga interesa, i na kojim bi to sajmovima ministarstvo onda moglo i trebalo provoditi kulturnu politiku. Saznali su da Zajednici lajpciški sajam nije u fokusu jer da nije komercijalan. Budući da su u Leipzigu najvažniji autori, ali da je on važan i za promociju nacionalnih književnosti, ministarst-

vo se odlučilo za nastup na sajmu. Uz tehničku, logističku i financijsku pomoć Komore i to na štandu koji su oni financirali i koji je već prošle jeseni bio na Sajmu knjiga u Frankfurtu.

Ministarstvo nije stvaralo vlastiti program nego su se nastojali uklopiti u program Tradukia i Foruma slavenskih kultura. Poštivali su Tradukieve kriterije i uzuse. Đurić-Nemec kaže da *su njihove promocije daleko vidljivije i medijski popraćene nego što su pojedinačni nastupi i nastupi pojedinih zemalja*. Uz preporuku vijeća, povjerenstva, strukovnih društava izbor je pao na Slavenku Drakuć, Ivanu Šojat i Igora Štiksa koji u svojim najnovijim djelima između ostaloga obrađuju i manjinska pitanja. Đurić-Nemec ističe da je ministarstvo kulture smatralo da je važno da hrvatski autori budu prisutni, a da pri tome nije bitno da ih bude puno nego da to budu kvalitetna predstavljanja, koja će medijski biti dobro popraćena i gdje će se ostvariti financijski učinak.

To se i dogodilo. Manifestacije na kojima su sudjelovali hrvatski autori bile su dupkom pune, a i knjige su se prodavale, pogotovu **Mileva Einstein**. Bilo je lijepo gledati kako Slavenka Drakulić potpisuje svoje knjige, jednu kupljenu za drugom.

I **Ivana Šojat** je zadovoljna pa kaže: *Predstavljanje je ovoga puta bilo vrlo uspješno s obzirom na broj ljudi u publici, i na onom podnevnom događanju, a i kasnije navečer u Kaiserbad-u gdje se okupilo još više ljudi. To je nekakvo širenje u valovima onoga što radim. Sjajna prilika da se izađe izvan nacionalnih okvira i da se pokuša doprijeti do međunarodne publike. Kontaktirala me i jedna nakladnica koja se zainteresirala za knjigu Emet nakon što je čula priču Oči. Rekla je da će pokrenuti otkup prevoditeljskih prava, da već ima prevoditeljicu, a ja sa nadam da će tako doći i do njemačkog prijevoda jer već imam bugarski, makedonski, talijanski prijevod, a uskoro i albanski. Tako da bi bilo lijepo prijeći i na Zapad.,* kaže Ivana i nasmiješi se.

Razgovore sa Šojatovom i Đurić-Nemec obavila sam, a gdje drugdje nego na hrvatskom štandu, koji je na korak dva od Tradukieve pozornice, u prolazu D, u susjedstvu sa Srbijom, Slovenijom i Crnom Gorom. Upadljiv je, jarke je plave boje, mali i skladan. Hrvatske su kockice, stilizirane, vidljive i izdaleka, ima ih i na tornju štanda. Na dvjema kockama sjedimo nas dvije, Ivana na žutoj, ja na crvenoj. Udobne su. Iza nas su uredno poredane knjige. U jednom je uglu veliki ekran s kojeg samo što nisu krenula čitanja

hrvatskih književnika. Na pultu je izložena lijepa brošura na engleskom s biografskim podacima o deset hrvatskih književnika, među kojima i Renato Baretić, Zoran Ferić, Kristian Novak, Marina Vujčić. I Tradukieva programska knjižica.

Molim Ivanu da mi kaže što misli o hrvatskom nastupu jer da nad njegovim nastupom lebdi i jedna razorna kritika. To ju pitam kao uspješnu književnicu i perspektivnu političarku podsjetivši ju na to da se u dato vrijeme, da bi obranila svoje, nije libila ni pušku uzeti u ruku.

Kao prvo štand je sjajno napravljen. S mnogo ukusa. Baš je simpatičan. Iako je to mali prostor, ali je dojmljiv. No problem je sam nastup. Mi ne možemo imati isti nastup kao francuska ili britanska književnost. Mi smo doista mali jezik i mi se s tim moramo pomiriti. Naš temeljni je problem, a on nije vidljiv samo na području književnosti i kulture nego posvuda, da je kod nas potpuno zanemaren javni interes. Književnost je javni interes hrvatskoga naroda, ona je te-

meljni stup hrvatskoga naroda, i ne samo hrvatskoga. Bilo kojeg naroda. Književnost bilježi prošlost i sadašnjost, ona to radi dnevnički. Ona bilježi što se kulturološki i sociološki zbiva s jednim narodom. Za nju se moramo boriti. Budući da smo mali narod, teško nam je probiti jezičnu barijeru da dospijemo do velikih. Nedostaje nam, rekla bih to tako, agentskog pristupa. Ljudi koji će lobirati, koji će se boriti, koji će dovoditi autore na velikim manifestacijama tako da se pojave i u nje-mačkim medijima, a ne da samo reda radi odradimo nešto u stilu, evo, doveli smo autore. Moramo raditi 365 dana u godini, a ne imati gomilu ljudi koji su nomenklturno tu, a ne čine ništa nego sjede u nekakvim uredima. Trebaju nam ljudi koji će poput mrava raditi na promicanju kulture, zaključila je **Ivana Šojat**.

Jednog je takvog mrava Hrvatska imala. Mrav je marljivo radio, i crnčio, više od deset godina i onda je najednom nestao s pozornice hrvatskih nastupa u Njemačkoj. Početkom mjeseca opet

Štand Tradukia

Štand Tradukia za promocije i diskusije

Sonja Brekljak, Josip Juratović, Ivica Košak

se pojavio. I oglasio. Riknuo je kao ranjeni lav. Zapjevao je kao narikača koja dobro pozna mrtvaca, ali je o njemu govori sve najgore. Ja sam se u prvi tren stresla. Učinilo mi se da lav plače nad vlastitom sudbinom.

Učinilo mi se da se **Alida Bremer**, ta višegodišnja neumorna promotrica hrvatske suvremene književnosti u Njemačkoj i članica Lajpciške nagrade za europsko razumijevanje 2013., razalila nad vlastitom sudbinom zato što ju Hrvatska više ništa ne pita i što u Hrvatskoj više nikome nije potrebna. Prvi me dojam prevario. U intervjuu¹, koji je uoči sajma dala jednom hrvatskom dnevniku, Bremer je otvoreno je i bez dlake na jeziku progovorila o tome što misli o djelovanju hrvatskog ministarstva kulture. Istresla je sve skupljano i nakupljeno. Ministarstvu kulture Republike Hrvatske staloženo je i argumentirano poručila da mu rad na prezentaciji i promociji hrvatske književnosti u Njemačkoj - **ne valja**. Da nemaju ni ideja ni cilja. I to je obrazložila. U tom dužem intervjuu s puno detalja podsjetila je

i na jednu aktualnu obljetnicu:

Budući da se ove godine u Njemačkoj obilježava 50 godina otkako je bilateralnim dogovorom započelo odlaženje radnika iz bivše Jugoslavije na tzv. privremeni rad u Njemačku, želim ovdje spomenuti neke od njihovih potomaka, koji su danas poznati pisci na njemačkom jeziku, a roditelji su im došli iz Hrvatske: Marica Bodrožić, Jagoda Marinić, Nicol Ljubić, Ranka Nikolić, Danijela Pilić. Da je više sluha za međunarodne kontakte, onda bi oni bili zanimljivi i hrvatskoj javnosti, no tome nažalost nije tako, kao što se ni ovih 50 godina i udio tzv. »gastarbajtera« u hrvatskom gospodarstvu, a koji je bio upravo ogroman, uopće u hrvatskoj javnosti ne spominju.

Aleksandra Brnetić

**Leipziger
Buchmesse**

Izvor: <http://www.hrvatski-glas-berlin.com/?p=17996>

VEČERNJAKOVA DOMOVNICA 2018

Most suradnje i povezanosti iseljene i domovinske Hrvatske, te Hrvatske i Njemačke

Priča o Večernjakovoj domovnici seže u 2006. godine kada je organizator inače urednik inozemnog izdanja Večernjeg lista i idejni tvorac Večernjakove domovnice Stipe Puđa po prvi puta organizirao izbor najpopularnijih Hrvata u iseljeništvu.

Dodijela nagrade Večernjakova domovnica u Bad Homburgu, najznačajniji je događaj u hrvatskom iseljeništvu. Najpopularnijim hrvatskim sportašima, glumcima, glazbenicima i ljudima iz showbizza, a koji žive izvan Hrvatske Večernji list već 12. godinu dodjeljuje nagrade kojima ih nagrađuje njihova domovina. Zato se i Večernjakova nagrada zove "Domovinska nagrada" (Kroatischer Heimatpreis)

Već iduće godine na poziv iz Bad Homburga, grada prijatelja Dubrovnika, Večernjakov izbor seli u Bad Homburg i tu ostaje do danas. Prijateljstvo Dubrovnika i Bad Homburg otad je dodatno učvršćeno kroz Večernjakovu manifestaciju. Od tada Kongresna dvorana u Bad Homburgu ugostuje između 500 i 600 uzvanika. Od mode i ljepote do glazbe i sporta, od kulture i tradicije do politike - sve je to dio priče o Večernjakovu izboru koji je tema brojnih Hrvata u iseljeništvu. I nakon dodijele nagrade Večernjakova domovnica je često spominjana tema domovinskih i stranih medija, počevši od njemačkih pa do švicarskih, austrijskih, francuskih, talijanskih, onih zemalja u kojima žive brojni Hrvati.

Kroz Večernjakov izbor u ovih 12 godina prošlo je više od tisuću imena. Među nominiranima su bila imena poznatih i manje poznatih Hrvata.

Na dodjelu nagrada Večernjakovog izbora dolazi veliki broj hrvatskih i njemačkih dužnosnika, od potpredsjednika Hrvatskog sabora, do ministara i doministara, hrvatskih i njemačkih parlamentaraca, predstavnika visokih stranačkih dužnosnika različitih stranaka, hrvatskih branitelja i brojnih drugih osoba iz javnog života Hrvatske i Njemačke. Svake godine dođu predstavnici više od 150 najznačajnijih hrvatskih udruga u svijetu, brojni sportaši, glumci, glazbenici, modeli, manekeni...

[] Red.

¹http://www.novolist.hr/Kultura/Knjizevnost/ALIDA-BREMER-Nastupi-u-Leipzig-u-s-u-bez-ideje-i-cilja?meta_refresh=true

Riječ za razgovor

KNJIŽEVNE VEZE U REGIONU I DISKURS ČASOPISA

Metatekstualnost i tekstualna hiperpubliciranost suvremene književne literature usmjerena je, između ostalog, na tradiciju, sjećanje, povijest unosom minijaturnih priča subjekta/ naratora kao percipijenta koji bilježi svijet oko sebe. Time tekst ostaje trajan zapis/ dokument o onome što se dogodilo bilo na kulturno-povijesni način bilo na estetsko-stvaralački. Svako podneblje ima svoje društveno-socijalne karakteristike pa tako i naše, **južnoslavensko**. Sociolingvističke i tekstualne veze u njemu nerijetko su one od kojih se kreće u percepciji prošloga i suvremenoga no vrijednoga spomena što se zapravo i njeguje kako bi se njegovom ulogom ukazalo na analitično stanje danas i potencijalni futur koji se opet reproducira u povijesno. Male priče upravo zatvaraju taj dijaloški krug te se kulturološki legitimiraju ostajući budućim generacijama kao zalag prošloga. Struktura književnog djela u sinkretičkoj je vezi s drugim vidovima umjetnosti slijedeći postmoderno tumačenje uvođenja čitatelja kao aktera koji „ispisuje“ tekst, pa i kritičara te tako doprinosi legitimaciji tog djela. Stoga se regionalne veze definiraju i manifestiraju suulogom i posredstvom tih veza, a u okvirima: časopisne djelatnosti, nakladnih kuća susjednih ili bliskih država, sajмова, promocija, simpozijuma, rasprave pri okruglim stolovima...

Časopisni diskurs u sebi ne objedinjuje samo imena autora i njihova djela nego i dublju koegzistencijalnu kulturološku sponu regionalnog karaktera u čijem okviru su načini ispoljavanja individualne

i kolektivne svijesti čovjeka i ljudi iz tih regiona. Tako se faktivno i fiktivno u književnoumjetničkom djelu (povijest, društvo, kultura, literatura i sl.) spajaju u epštajnovsko tumačenje nestanka stvarnosti a rađanje nadstvarnosti, na određen način „umnožene realnosti“ u okviru koje književni tekst pronalazi svoj izraz i iskaz. Na balkanskom regionu ta hiperrealnost često poprima oblike karnevalesknosti, empiriju svega i svačega iz škrife pera, odnosno tipkovnice koja bilježi preludij u kojem je svaka napisana riječ vrednovana istom takvom hiperkritičkom pojavom u našem društvu gdje je i sama objektivnost te stručne ocjene upitna. No, unatoč navedenim činjenicama, autor literarnog štiva progovara: iz bunta, iz jednostavne katarzične potrebe ili čak iz nužnosti bilo da je riječ o ekstraestetskim ili izvanliterarnim granicama ili pak o društveno-povijesnoj uvjetovanosti u kojoj se našla ona ili onaj koja/i stvara. No ne teži se nostalgičnom nego kritički nostalgičnom, kako to

tumači Linda Hutcheon, propitivanju literature jer je i povijest zapravo ne/ispričana priča, dakle tekst sam. Generacijska razlika među mlađim, nešto manje mlađim i starijim književnicima ispisuje svoju priču regionalno-vremenskog uporišta, čak i egzilantska književnost koja se, jasno je, umije „gušće“ baviti „lokalnim“ egzistencijalnim i identitetnim pitanjima jer se neke stvari oštrije uviđaju s daljine. Jasno je i to da politička pozadina čini svoje uvijek u hegemoničnom rascvatu ambivalencije etike i estetskog, susjedskog i stranog kao nepoznanice koju treba ili možda ne treba prevoditi.

A gdje je u svemu tome čitatelj? Prvo treba postaviti pitanje što se danas čita i radi li se to iz puke želje, potrebe ili pak iz mogućnosti dostupnosti određenih publikacija?! Ili je kulisa svega novčanica koja se dobro umnožava?! Ako i jest, od kuda mogućnost prodaje svih tih izdanja... Jedan od odgovora jest potražnja čitateljstva. Dakle, time se zatvara krug: čitamo, ne oglušujemo se, imamo svoju selekciju i popis „dobrih knjiga“ i mada ironična ali konotativno donekle je i istinita: danas skoro više ima pisaca nego knjiga...

No, ipak je važno biti na frontu literarno-književnog publiciranja. Južnoslavenska kulturna zajednica time zadržava svoju jezgrovitost jer, iako u posljednjih dvadeset godina svaka literarna zajednica oblikuje svoje specifičnosti, ipak književnostvratelj ska jezgrovitost u nekim segmentima ne zaboravlja i podsjeća na minuli period upravo kritički nostalgično propitan. Stoga orfejevska šutnja rječito progovara, ona je kao potres kulture u kojoj se ne smije denotativno šutjeti.

Ljiljana Tadić-Adžamić

JEZIK I DOMOVINA

Govor na svečanoj akademiji u povodu 175. obljetnice Matice hrvatske, Osijek, 24. listopada 2017.

Čovjek pojedinac još uvijek rađanjem dospijeva u određeni jezik i ostaje njime sudbinski vezan, u njemu raste i obitava te ga stoga osjeća kao majčinski jezik, jezik svojeg zavičaja i domovine. Zato ga i zove materinskim

Nakana mi je govoriti o jeziku i domovini. Zadržimo se najprije na prvome. Što je jezik? Čini se da smo tim pitanjem odmah dospjeli u teškoću i nepriliku koju je svojedobno dojmljivo opisao Aurelije Augustin kazujući da je inače uvijek siguran da zna što je to vrijeme, ali upita li ga netko o tomu izričito, uviđa da zapravo ne zna. Nije li tako i s jezikom? Posvuda smo s njim i on je posvuda s nama. Mislimo li na nešto, želimo li nešto, oklijevamo li pri nečemu, odvrćamo li se od nečega, uvijek smo već to spram čega se odnosimo nekako sebi označili imenom i imamo to tako označeno pred očima, bilo osjetilnim bilo unutarnjim duhovnim. U svakom ophođenju spram stvari u svijetu, spram drugih ljudi i spram samih sebe uvijek smo upravo jezikom stavljeni u taj odnos. Čak i kad nam riječi i jezik zakažu, kad na primjer u zaprepaštenju, divljenju ili strahu ne uspijevamo ništa reći, ipak i tada u najdubljoj nutrini sami sebi upravo riječima i jezikom, premda bez glasa, priznajemo da smo dospjeli do na prag onog neizrecivog.

S jezikom smo dakle toliko tijesno zbliženi da iz njega ne možemo čak ni kad bismo to htjeli. Čini se da je imao pravo jedan mislilac tvrdeći da su granice čovjekova svijeta upravo granice njegova jezika. A

ipak unatoč toj blizini dospijevamo u goleme teškoće hoćemo li razgovijetno reći što je jezik i u čemu je njegova bit. Zbiva li nam se to zato jer je jezik ipak dalek i teško dokučiv predmet, koji bismo tek složenim metodama znanstveno-konstruktivnog zahvata mogli dovesti do očitovanja? Očito da ne. Ta upravo smo ustanovili da nam je jezik posve blizak, možda čak ono najbliže od svega. Prije bi moglo biti da nam je prikriven i zagonetan upravo zbog svoje posvemašnje blizine u kojoj ne nalazimo ni najmanje prostora za slobodan odmak kojim bismo ga mogli sebi predstaviti, metnuti ga pred svoju ispitujuću svijest kao izričit predmet istraživanja.

Izgleda da tomu treba pripisati krajnje čudnovatu činjenicu da jezik, koji nam označavanjem omogućuje pristup svemu što jest i svakovrsno odnošenje spram toga, jedino o sebi šuti i prikriva se. Jer tko bi mogao povjerovati da doista kazuje nešto o svojoj biti objavljujući nam se u imenu „jezika“ (*glotta, lingua, language...*), koje ne označava ništa drugo do tjelesni organ s pomoću kojeg se fiziološki izvodi ono na što zapravo mislimo kad govorimo o jeziku. Zar bi sva obuhvatnost jezičnog zbivanja o kojoj smo početno govorili i njegova potpuna stopljenost s cjelinom našeg opstanka mogla biti prikladno označena imenom jednog od tjelesnih organa?

Znakovito je da se uglavnom u svim jezicima jezik kao ono čime se jezično zbivanje izvodi već svojim imenom razlikuje od samog tog zbivanja, koje se u pravilu naziva govorom. Kažemo li na primjer „jezikom je izgovoreno ovo ili ono“, tad smo imenima „jezik“ i „govor“ na neki način označili isto,

a na neki različito. Govoreći o jeziku kao da smo prisiljeni na zbunjeno teturanje između jezika i govora.

Možda se u nedoumici u kojoj smo se našli možemo osloniti na mig koji nam daje spoznaja da Grci, od kojih smo, kao i svi Europljani, baštinili tako reći sve najvrednije duhovnog svijeta u kojemu se još uvijek krećemo, uopće nisu imali riječ kojom bi označavali ono što mi podrazumijevamo pod imenom jezika. Riječ *glotta*, dakle „jezik“, u njih je za oznaku toga bila rabljena samo rubno, rijetko i tek kolokvijalno. Kad su htjeli govoriti o jeziku kao govoru, u pravilu su se služili riječju *logos*, koja međutim nikad nije značila samo jezik i govor, nego barem jednako toliko i odnos, zakon, pojam, razlog i još mnoštvo drugog. Ta imenica *logos* i pripadni joj glagol *legein* nemaju baš ništa s tjelesnim organom jezika, već znače otprilike neko izlaganje, razlaganje, slaganje i sabiranje.

A ipak se ta riječ *logos* u Grka rabila za ono što nakon njih svi Europljani misle pod imenima jezika, govora i govorenja. Kako to shvatiti i objasniti? Možda najprije ukazivanjem na to da ni *logos* nije u Grka ni jedini ni izvorni izraz za ono što mi zovemo jezikom i govorom, već je ograničen na značenje samo takva govora koji je već bitno određen početnom logikom i stegnut pravilima gramatike i sintakse. Za razliku od toga u grčkom ima i jedan izvorniji način izricanja onoga što mi kasniji zovemo jezikom odnosno govorom. Reći, kazati glasi u grčkom *phanai*, glas je *phone*, a iskaz *phasis*. Pojavljivati se glasi *phainesthai*, a *phos* je riječ za svjetlo. Hoćemo li biti jezika prići bliže, valja nam poći od tih riječi. Jer one nas upućuju na izvornu srodnost jezika odnosno govora sa svjetlom, javom i pojavljivanjem. Izrazi za sve to potječu iz istoga jezičnog korijena, baš kao primjerice i srodne im latinske riječi

fari, fatum, fama, fas i fabula.

U svima njima na vidjelo izlazi to da u jeziku i govoru, u imenovanju i označavanju nije riječ tek o označavanju nečega što postoji neovisno o jeziku, nego se svaka stvar i svako zbivanje u svijetu upravo jezičnim imenovanjem tek uopće pojavljuju, izlaze na vidjelo i pokazuju se u svjetlu prisutnosti.

Tajna jezika

Možemo li u našem jeziku naći izraze koji na taj način i u takvoj izvornosti kazuju to izlaženje u svjetlo pojave koje se dakle zbiva jezikom i govorom? Sama riječ „govor“ ne vodi nas nikamo, jer je, baš kao na primjer njemačka riječ *Sprache* ili engleska *speech*, po svemu sudeći plod onomatopeje, koja u jeziku uvijek svjedoči o njegovoj nemoći za uspostavu i očitovanje dubinskih smislenih sveza te dakle o zastajanju na površini pukog zvučanja i oglašavanja. Ipak, za razliku od toga susrećemo jednu drugu porodicu riječi koja je u etimologijskoj i semantičkoj srodnosti s navedenim grčkim i latinskim riječima te kao i one očituje bit jezika i govora kao izvođenja u svjetlo i na javu – doslovce pro-izvođenja – ne samo svake stvari i svake pojave u svijetu nego i samog svijeta. Mislim na glagol *bajati* i iz njega izvedene imenice *bajka* i *basna*. Ti izrazi, koji su u našoj današnjoj jezičnoj svijesti gotovo zaboravljeni i ostavljeni u tami čovjekove pretpovijesne mitološke svijesti, tako da ih smještamo još samo u okružje navodno primitivne mitske uobrazilje, nisu ništa manje od svojih grčkih i latinskih srodnika iskazivali bit jezika i govora kao pro-izvođenja svijeta i svega u njemu. Oslobodimo li se predrasuda suvremene znanstvene metodologije te se jednom doista misaono otvorimo jezičnom blagu pohranjenom u riznici drevne mitologije i usmene narodne predaje, moći ćemo iskusiti svu daleko-

sežnost te spoznaje.

Shvaćanje jezika kao proizvodnje svijeta i svjetskih bića otvara nam uvid u mogućnost sasvim drugog pogleda na njegovu bit. Prije svega, lišava nas duboko uvriježene zablude da je jezik neka vrsta oruđa pomoću kojeg misli koje u nama već postoje gotove i uobličene naprosto priopćujemo drugima, takva oruđa kojima se po volji služimo, rabimo ga kad i koliko hoćemo te ga odlažemo kad ga više ne trebamo. Jezik kao iskonsku proizvodnju svijeta nedostojno je smatrati našim oruđem. Prije smo, obrnuto, mi oruđe jezika. U svem svojem odnošenju spram sebe, spram drugih ljudi i spram svega što nas susreće u svijetu uvijek smo već zahvaćeni, vođeni i određeni jezikom.

Oslobodimo li se preuzetne zablude o našem gospodstvu nad jezikom, otvorit će nam se i posve nova dimenzija odnošenja spram njega, naime ona slušanja. Govoreći sebi i drugima, mi gotovo uvijek slušamo prvenstveno sebe. Ali možda bismo mogli sebe načas zaboraviti te sluh usmjeriti na ono što nam se u onomu što govorimo samo po sebi pokazuje, javlja i daje. To činimo rijetko i iznimno. I jedni druge tek s mukom uspijevamo pomno saslušati i doista čuti. Možda je za čovjeka jedna od najtežih zadaća zbilja slušati, čuti i razumjeti ono što kazuje drugi. Zato su nam razgovori najčešće prazni i izlišni. Potrebno je mnogo pažnje i strpljenja da bi se pustilo da u našem unutarnjem uhu odjeknu i u pamćenju ostanu zvučati sva ona jezična gibanja na koja nas upućuje govor drugoga. A još je mnogo teže od toga imati sluha za sve titraje značenja u riječima jezika samog, dakle neovisno o meni i o drugomu. U svem čovjekovu govoru prvotno govori jezik, pritom se služeći ljudima. Možda je jedino pjesnicima i misliocima, tom tihom i neupadljivom plemstvu duha, dano da to iskuse. Ono što zovemo promišljenošću i razboritošću

ponajprije je suzdržanost pomnog osluškivanja onoga što nam sam jezik poručuje, za što nas rabi i što pomoću nas objavljuje dok nam dopušta varavi privid da mi rabimo i koristimo njega.

Osluškujući jezik mogli bismo spoznati da se ono što znamo kao mišljenje zbiva na način pažljiva prosljeđivanja uzajamnih odnosa i međusobnih upućivanja riječi unutar jednog ili više različitih jezika, tako da se misao rađa svaki put kad taj unutarnji razgovor duše sa samom sobom dospije do privremenog zastoja i dovršetka. Osnaženi tom spoznajom ne bismo se više dali zavarati mnijenjem da je jezik nešto što naprosto postoji kao gotovo i zaključeno, kako nam to izgleda ponajprije zato što ga uobičajeno označavamo imenicom. Ono što jezik jest u svojoj biti ne da se izreći imenicom, nego samo glagolom. Jer on je uistinu proces, zbivanje, događanje. On je živa djelatnost, a ne gotovo djelo, *energeia*, a ne *ergon*, kako je to svojedobno ustvrdio Wilhelm von Humboldt, možda najdublji od svih koji su promišljali tajnu jezika.

Tada bismo mogli spoznati i to da niti nema jezika u singularu apstraktne općenitosti. Prodremo li pogledom pod mrežu apstraktnih konstrukcija takozvanih standardnih jezika, u zbilji jezičnog zbivanja susrećemo samo mnoštvo jezičnih tvorbi unutar kojih su okupljene veće ili manje ljudske zajednice, nepostojanih i promjenljivih baš kao i same te zajednice. Čak i visoko standardiziran jezik u živoj zbilji uvijek je neki određeni, posebni i samosvojni jezik. Svakom jeziku svojstvena je neka samo njegova unutarnja jezična forma, to znači određeni način kako proizvodi, vidi i tumači svijet i sve njegove pojave. Svaki čovjek koji je u nekom jeziku rođen i u njemu odrasta nužno prihvaća i prisvaja taj način još i prije nego što je toga postao svjestan. Kako će se govoreći kretati putanjama jezika, to nije prepušteno njegovu izboru.

U najranijem djetinjstvu, prije nego što se u njemu probude svijest i volja, već je zahvaćen jezičnom strujom koja ga nosi i od rođenja do smrti određuje način njegova govora, a time i osjećanja i mišljenja. Cijelog života ostaje sudbinski određen unutarnjom formom svojega materinskog jezika i uz nju neraskidivo vezan.

Duhovni zavičaj

Premda se na horizontu današnje i buduće povijesti naziru obrisi izgradnje, bolje rečeno konstrukcije nekog sveopćeg i sve obvezujućeg svjetskog jezika, koju ulogu u nedostatku savršenijeg konstrukta danas sve više na sebe preuzima umjetna, tehnički posredovana univerzalna inačica američko-engleskog, ipak se još uvijek može reći da čovjek samo u prirodnom pojedinačnom jeziku može iskusiti i spoznati u kolikoj mjeri tom jeziku pripada, koliko je njime određen u svim svojim htijenjima, potrebama, sklonostima, strastima i mislima. Čovjek pojedinac još uvijek rađanjem dopijeva u određeni jezik i ostaje njime sudbinski vezan, u njemu raste i obitava te ga stoga osjeća kao majčinski jezik, jezik svojeg zavičaja i domovine. Zato ga i zove materinskim. U tom jeziku, u njegovu ritmu, melodiji, načinu izgovora samoglasnika i suglasnika, naglasku, rasporedu riječi i ustroju rečenica čovjeku neposredno zvuči i odjekuje svojstvenost njegove zemlje i kraja. Drukčije zvuči i drukčije govori jezik ravnice od onoga gorja i surih vrhunaca, drukčije otvoreni obzor morske pučine ili širokoga riječnog toka od onoga izdvojenih i zatvorenih dolina. Svijetla otvorenost i lakoća juga u jeziku se oglašava drukčije od tamne zgrčenosti sjevera. Sve se to u onomu što nazivamo dijalektom ili narječjem čuje toliko izravno i neposredno da u pravilu jedva biva opaženo, a pogotovo izriječkom osviješteno.

Damir Barbarić rođen je 1952. u Zagrebu gdje je pohađao osnovnu školu i gimnaziju. U rodnome gradu diplomirao je 1975. filozofiju i sociologiju na Filozofskome fakultetu te politologiju teoretskoga smjera na Fakultetu političkih znanosti na kojem je 1982. doktorirao kod Vanje Sutlića tezom o Platonovim *Zakonima*.

Od 1979. radio je u Institutu za filozofiju u Zagrebu, od 1992. u zvanju znanstvenoga savjetnika. Od 1997. do 2010. predavao je ontologiju i povijest filozofije na studiju filozofije Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, gdje je od 2003. do 2006. obnašao dužnost voditelja poslijediplomskog doktorskog studija filozofije. Bio je gostujući profesor i istraživač na više europskih sveučilišta i akademija znanosti (Beč, Freiburg, Berlin, Tübingen, München) te suvoditelj doktorskog studija

filozofije na Međunarodnom centru za znanstvenu suradnju Sveučilišta u Tübingenu. Vodio je četiri istraživačka projekta za Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske i jedan za Ministarstvo znanosti Republike Austrije. Bio je utemeljiteljem i prvim predsjednikom *Udruge za promicanje filozofije* (2001–2004).

Član je uredništva više filozofskih časopisa u Hrvatskoj, Njemačkoj, Sloveniji, Italiji i Argentini. Uz ostalo, suurednik je časopisa *Internationales Jahrbuch für Hermeneutik i Denkwege* (Tübingen), godišnjaka *Heidegger-Jahrbuch* (Freiburg) kao i knjižnih nizova *Heidegger Forum* (Frankfurt am Main) te *Libri nigri i Libri virides* (Nordhausen). Član je i dužnosnik niza stručnih filozofskih društava u inozemstvu, uz ostalo član *Savjeta Internationale Schelling-Gesellschaft* te počasni član *Slovenskog filozofskog društva i Sokratische Gesellschaft*. Početkom 90-ih godina prošloga stoljeća aktivno se uključio u rad *Matičice hrvatske* kao njezin dužnosnik, autor, suradnik i urednik. Do 1994. bio je prvim pročelnikom *Matičina Odjela za filozofiju* kojemu je bio i utemeljiteljem (1992). Bio je i jednim od pokretača Filozofske škole *Matičice hrvatske* (2010). Godine 2014. izabran je za *Matičinu potpredsjednika*. Dugogodišnji je urednik filozofskog niza *Biblioteke Parnas* za koji je preveo i priredio dvadesetak izdanja. U istoj biblioteci objavio je i dvije autorske knjige. Urednik je i *Matičine filozofske biblioteke ALETHEIA*. Također, uredio je i priredio za tisak i niz *Matičinih filozofskih zbornika: Filozofija i teologija* (1993); *Nietzscheovo nasljeđe* (2002); *Aristotel i aristotelizam* (2003); *Hrvatska filozofija u XX. stoljeću* (2007); *Vrijeme metamorfoza*. Uz *'Metamorfoze metafizike'* Marijana Cipre (2009); *Čemu obrazovanje. Razmatranja o budućnosti sveučilišta* (2011); *Bitak i vrijeme. Interpretacije* (2013); *Prema povijesnom mišljenju*. U povodu 60. obljetnice njegova života objavila je Matica hrvatska zbornik *Zbližavanja*.

Opsežniju biografiju i bibliografiju Damira Barbarića možete pogledati na stranicama *Instituta za filozofiju* u Zagrebu.

Ne presiječe li standardni jezik životvorni dotok stalno novih značenja iz vrela prirodnih narječja iz kojih je nastao, ostat će živ, gibak i krepak. Čovjeku će se tada otkriti kao plod i djelo duhovnog rada bezbrojnih ranijih naraštaja, poučit će ga da se iskustvima koja stoje u osnovi svake njegove riječi ne da naći broja ni početka te da blago pohranjeno u njegovoj unutarnjoj jezičnoj formi nadmašuje svaku predodžbu i svaki pojam koji bi pojedinac za svojega života mogao stvoriti.

Iskusi li i shvati to da u svakoj riječi materinskog jezika koju izgovara s njim zajedno govore bezbrojni naraštaji njegovih pređa, čovjek će se osjetiti u njemu sklonjen i udomljen, jezik će mu postati prisnim prostorom obitavanja, duhovnim zavičajem i domovinom. Prava i istinska čovjekova domovina prije svega je duhovni prostor otvoren njegovim materinskim jezikom. Jer čovjek je prije svega duhovno biće. Nasuprot svjesnoj ili nesvjesnoj, izričitoj ili neizričitoj

materijalističkoj predrasudi pod vlašću koje živimo već stoljećima, treba uporno ponavljati da sve tvarno, zemlja i sve zemaljske stvari, ali i brutalna moć nad njima, koja se rado pričinja onim najvišim i onim za čim valja svim silama nastojati, svoj smisao i svoju vrijednost imaju samo u onoj mjeri u kojoj u njima i iz njih sjaji sloboda i nevina čistoća duha.

Imamo li na umu sve rečeno, možda smijemo predložiti naoko neznatnu promjenu naslova ovog promišljanja te umjesto „jezik i domovina“ reći točnije „jezik kao domovina“.^{1,2}

Damir Barbarić

¹ Objavljeno u Vijencu broj 619, Matica hrvatska, Zagreb 2017.

² Kao gost javne tribine *Hrvatske kulturne zajednice* u Wiesbadenu, profesor Barbarić je predstavio temu: *Što znači čitati?* Njemačka verzija teksta *Was heißt „lesen“?* objavljena je u Riječi broj 50. u 2016. godini. Prim. red.

ZASTAVE

Roman Miroslava Krleže i njegova novija recepcija na njemačkom govornom području

„Zastave“, roman hrvatskog klasika Miroslava Krleže (7.7.1893, Zagreb – 29.12.1981, Zagreb), u pet knjiga, objavljuvan je tijekom 60-tih godina 20. stoljeća u nastavcima u zagrebačkom časopisu „Forum“ (1962 – 1968). Kao književna cjelina izlazi prvi put 1967. u Zagrebu u sklopu Zorina izdanja Krležinih „Sabranih djela“ u četiri knjige.

Drugi je put roman objavljen 1976. u sarajevskom izdanju Krležinih „Sabranih djela“ u pet knjiga. 2000. u Zagrebu su objavljene „Zastave“ u sklopu „Djela Miroslava Krleže“ (Naklada Ljevak, HM i HAZU).

Roman „Zastave“ kao jeka stoljeća

U izdavačkoj kući Wieser-Verlag iz Klagenfurta, slov. Celovec, tiskan je 2016. Velebni Roman „Die Fahnen“, hrv. „Zastave“ u izvanrednom i savjesnom tiskom prijevodu Silvije Hinzmann i Gero Fischera. Gospođa Hinzmann je prevela prvu i petu knjigu, a Gospodin Fischer, drugu, treću i četvrtu. Osim toga Gero Fischer je uredio opširan glosar (rječnik) manje poznatih riječi i pojmova na 130 stranica. Devet godina brinuo se mali i fini nakladnik Wieser, koruški Slovenac, o izdanju i sada darovao književnom svijetu na njemačkom jezičnom području veliki dar. Pet svezaka i glosar-svezak

zajedno su u šuberu i imaju 2170 stranica.

Prevođenje „Zastava“ na njemački jezik djelomično je poduprlo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Nakladnik Wieser zahvaljuje se na preuzimanju kumstva tvrtki Strabag AG, Itheba Capital AG, Radio Agori i zastupniku Europskog Parlamenta Eugenu Freundu i veseli se s njima brojnim čitateljicama i čitateljima.

Recepcija romana na njemačkom govornom području

O Miroslavu Krleži i njegovom romanu „Zastave“ prošle godine opširne priloge objavili su vodeći njemački dnevni listovi: *Sueddeutsche Zeitung* u siječnju, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* u veljači i vodeći švicarski dnevni list *Neue Zuercher Zeitung* u travnju 2017. godine. Učinilo je to i niz drugih medija iz Austrije, Švicarske i Njemačke.

Sve to zahvaljujući izdanju na njemačkom jeziku „Zastava“, koje je objavio austrijski Wieser Verlag.

Lerke von Saalfeld, novinarka i publicistkinja, piše u FAZ-u od 23.02.2017. pod naslovom: „Von Zagreb aufs Welt-Wirrwarr geschaut (Iz Zagreba gledao na svjetsku zbrku) recenziju „Zastava“ i ističe sljedeće: „Pedeset godina je trebalo, da bi se moglo konačno čitati na njemačkom taj roman epohe“. Nešto dalje u tekstu navodi kako je Krleža bio uvjereni euroljanin i savršeno je poznavao europsku književnost i filozofiju, u Hrvatskoj je bio nesumnjivo literarni i duhovni autoritet. „Na dvije tisuće stranica opisuje autor deset godina, koje su Europu potresle i promjenile, 1912. do 1922. Kao jedna paralelna akcija Robertu Musilu opisuje Krleža slom k.u.k. Monarhije, i očajnu borbu malih zemalja za oslobođenje iz okova velesile i iz habsburške tamnice naroda.“ Pred kraj prikaza piše novinarka von Saalfeld: „Trebalo otkriti jednog europskog pisca. Možda jedan vic povijesti: U Zagrebu postoji u međuvremenu jedan lijepi i originalno uređen Bela – i Miroslav – Krleža muzej u bivšoj vili židovskog bankara, u kojoj je proveo pisac sa svojom ženom posljednja desetljeća svog života; muzej je otvoren jednog dana u tjednu, utorkom od 11 – 17 sati.“ Po skrivečki se govorilo kako se u toj otetoj vili osjećao kao u kućnom pritvoru. Temeljiti i opširan prikaz „Zastava“ podario je austrijski pisac i publicist Karl-Markus Gauss esejom za njemački radio WDR u Koelnu, u kojem poručuje: „Narodi Europe obratite pažnju na ovog autora!“

U muenchenskom dnevniku SZ od 4.1.2017. Gauss piše kako je retorički briljantan kritičar Podunavske Monarhije i u Austriji malo poznat. „S onu stranu nevidljive granice žive prema

OGRANAK MATICE HRVATSKE
WIESBADEN

ՀԵՏՈՒԹՅՈՒՆԻ ԽՅՈՒԻՅՔՄՆԻ

Literarna tribina:

MIROSLAV KRLEŽA
ZASTAVE

Referent: Juraj Planinc
u srijedu, 8. studenog 2017. godine
s početkom u 19:00 sati
u Domu kardinala Kuharića
(Hrvatska katolička misija)
Holsteinstr. 15a
(ugao Waldstrasse 39a)
65187 Wiesbaden

*Pisati ne znači opisivati niti
prepisivati. Pisati ne znači opisivati
stvarnost života, jer kada bi pisanje
u književnom smislu bilo obično,
jednostavno opisivanje fakata, onda
bi svaki pisar bio pjesnik. U pisanim
poetskim stvarima ima stvarnih
opisa, koji ne djeluju samo zato, jer
su stvarni i istiniti, nego i zato, jer
su toliko sugestivni, jer su moralne
dubljine i perspektivni odnosi
opisanih motiva tako komponirani, te
djeluju svojom magijom, svojom
dinamičnom živošću i svojim ritmom
zbivanja mnogo intenzivnije od
životnog podatka koji ih je rodio.*

MIROSLAV KRLEŽA

Krleži oni narodi, koji su moćnijim državama uvijek služili kao lopte za igru i moćnici ih smatraju kao primjer za zastalost, korupciju, bratoubojstvo i u najboljem slučaju oponašajuća umjetnost drugoga reda.“ Prema Gaussu Krleža šiba u „Zastavama“ feudalnu i bogatašku drskost mađarske Vlade, koja vlada i nad Hrvatskom, ali još više strpljenje, podnošenje patnje i podanički duh u Hrvata. Njegove simpatije su uz plebejce, kojima je uskraćena naobrazba i materijalni probitak. Odbojni su mu predstavnici vlasti, izopačeni aristokrati, otvrdli činovnici i častohlepni oficiri. Drugu političku pozadinu Krležinih

„Zastava“ i njegovih djela tvori po Gaussu njegova sumnjičava privrženost zajedničkoj državi Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS), koju su kao operetnu i korumpiranu Kraljevinu nije mogao smisliti.

Stanko Lasić, nedavno u Parizu preminuli književni povjesničar, kao ponajbolji poznavatelj Krležinog djela, citira u prvoj knjizi svoje „Krležologije“ na str. 107 u svezi SHS Krležu: „U deset godina postojanja Kraljevine 600 političkih umorstava, 30.000 političkih zatvorenika, 3000 emigranata, 24 smrtne osude.“ Povjesničar i književni kritičar Joerg Plath objavio je u

švicarskom dnevniku NZZ od 15. 04. 2017. recenziju „Zastava“ Miroslava Krleže pod naslovom: „Jedno mjesto u literarnom kanonu Moderne“. Prema Plathu „Zastave“ su jedna mješavina slika jedne epohe i društvenog romana, romana svijesti i razgovornog romana – tako lucidne i ugladene, da podsjećaju na Roberta Musila i njegov roman: „Mann ohne Eigenschaft“ (Muškarac bez svojstava).

Uz to Krleža pripovjeda u romanu o jednoj zaposjednutoj zemlji sa nesigurnom samosviješću u sjeni Zapadne Europe.

„Zastave“

Sadržaj i prikaz konteksta vremena i prostora na koji se odnose „Zastave“ su prema Krleži „ljetopis“, „kronika“ i „dramatska historija“, u pet knjiga zagrebačke obitelji Emerički od sredine 19. stoljeća do 1922. Posebna koncentracija romana usredotočena je na burne godine između 1913. i 1922., koje zaslužuju ime „deset krvavih godina“, koje su Europu potresle i promjenile.

Osnovnu strukturu romana čini sukob između oca i sina, dva Kamila. Glavni lik je 1891. rođeni Kamilo de Emerički, jedan oštromni mladić i buntovnik s radikalnim moralizmom, koji nosi crte i iskustva pisca. Može se reći da su „Zastave“ zato i autobiografski roman, jer Krleža piše samo o onome što je dobro upoznao u Zagrebu, u Pečuhu na Hungaricum, o onome što je vidio kao socijalni novinar i sudionik Prvog svjetskog rata na ratištu i u pozadini. Osobito je bio ljutit na političku scenu, koja je pokazivala da je Austro-Ugarska Monarhija dotrajala tvorevina i da nije imala snage za reforme i modernizaciju, pa je stoga i propala. Otac srditog mladića zove se također Kamilo de Emerički i pripada plemićkoj lozi, visoki je činovnik, voditelj policijskog resora u Hrvatskoj.

Dok mladi Kamilo mrzi „tamnicu naroda“ Austro-Ugarsku, a i kasnije Kraljevstvo SHS, jer se vladajuća garnitura samo preselila u tu tvorevinu, stari Kamilo je ogledni primjer upravo tih prevrtljivih moćnih igrača, koji su i pod mađarskim režimom i pod srpskom Kraljevinom SHS našli svoju stolicu i spremno surađuju. Poslije 1918. postat će čak ministar.

Već prva knjiga počinje s političkim obiteljskim sukobom. Na zgražanje oca Emeričkog njegov je sin objavio u mađarskim novinama „**Barjaci**“ zagriženu polemiku o izdaji hrvatskih interesa. Tekst je izazvao bijes u vladajućim krugovima. Sad putuje otac vlakom – sa stidom i ljutnjom – u Budimpeštu, da bi se osobno ispričao mađarskom predsjedniku Vlade. Prije toga vodio je ljutit razgovor sa sinom, o hrvatskom patriotizmu, o oslobodilačkom zanosu i o ruskim metodama, koje neki izbjegavaju: atentate i eksplozije.

Proturatni roman

Dramatična prva faza krize 20. stoljeća obrađena je u mnogim poznatim književnim djelima. pisci opisuju jedan predratni svijet, kojeg karakterizira jedan drugi, nemirni i nestabilni. Krleža je gledao na to nemirno krizno vrijeme iz južnoslavenske perspektive. „*Deset krvavih godina*“ započet će tamo već 1912., sa Balkanskim ratovima. U Njima su se dogodila etnička čišćenja i protjerivanja i grozne osvajačke borbe za proširenje teritorija, kao plijen za poraženo Osmansko Carstvo. Grčka, Bugarska i Srbija bili su glavni protivnici međusobno, iako saveznici.

U „Zastavama“ je prije svega važan 2. Balkanski rat, koji je završio pobjedom Srbije nad Bugarima u bitki na Bregalnici. Ta pobjeda je poremetila ravnotežu među kasnijim južnoslavenskim narodima i dovela je Srbe u dominirajuću poziciju prema Hrvatima i Slovencima.

Hibridna srpska samosvijest bila je tada i jedan upaljač kod izbijanja Prvog svjetskog rata.

Hrvatska je u to vrijeme pred 1914. bila pod Mađarskom i

izložena agresivnoj mađarizaciji. To opisuje Kamilo Emerički, glavni junak romana, u svom novinskom članku: „Poznato je, da po uzoru austrijsko-mađarske Nagodbe iz godine 1867., jednu godinu kasnije uslijedila je varijanta hrvatsko-mađarske nagodbe, jedan kompromis pod posebnim političkim i strategijskim okolnostima:

Poslije blamaže austrijske carske vojske kod Koeniggratza, pod grmljavinom pruskih topova, pod malo zavidnom ulogom potopljenih, nije Habsburgu preostalo ništa drugo, nego li se spasiti s mađarskim kvazirevolucionarnim suverenitetom iz 1848.

U posljednjem trenutku da pridobije elitne jedinice mađarskih grofova odustao je Habsburg od svojih triju Kraljevstva Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, i stavio je Hrvatsku pred gotov čin jedne kapitulacije ...“ (Zastave I,16)

Tako je Hrvatska došla pod Ugarsku (Mađarsku). Kamilov hrvatski patriotizam može se tako objasniti kolonijalizmom, otporom prema imperijalizmu, s jedne strane uspoređuje Kamilo položaj Hrvata čak sa situacijom izrabljivanih Marokanaca. Vladavina Podunavske Monarhije imala je svoje uvjerljive razloge. U sedamnaestom stoljeću, kad je Osmanlijsko Carstvo i islam stalno prodiralo u smjeru Zapada, značila je habsburška zaštita za Hrvatsku kao manje zlo: „jer što je na kraju preostalo nama Hrvatima nego da se u onoj jezivoj turskoj katastrofi sklonimo pod protektorat Austrije“ (Zastave I,131).

O osobinama Krležinog pisanja

Krleža se kod pisanja „Zastava“ koristi pjesničkim zanosom:

njegovi opisi su poput slapa, opisivanja bez daha, razgovori i prepirke na pedesetak stranica i stalno kruže oko podražujućih tema tadašnje srednjoeuropske politike. Pisac ne voli tihe tonove i melankoliju. Mladi Kamilo nema samo strast za politiku, nego i za privlačne žene: atraktivnu no dosta stariju pjesnikinju Anu Borongay. Ona je udata za profesora Ottokara Erdelya, nakladnika jednog važnog časopisa i sa svoje strane podupiratelj Kamila. On je opet zaručen sa jednom mladom ženom, Jolandom, iz građanske obitelji – mnogo razloga dakle za ljubomoru i suparništvo. Figuru nadarene pjesnikinje (poetese) Ane preuzeo je Krleža kao iz priručnika dekadencije (rasapa) na prelazu stoljeća. Kao što roman u prikazivanju hrvatskog pitanja koristi majstorske rečenice kao slapove, ne škrtari u prikazivanju Aninih čari.

Ništa za fine duše

Jedan daljnji motiv (tema) prve knjige jest smrt Kamilove majke. Prisustvuje pogrebu prve klase po sparnom vremenu, pliva u znoju, potišten crnom pompom, potpuno stran između ljudi u frakovima i cilindrima. Poslije svojih pobunjeničkih političkih članaka osjeća da je pod prismotrom. Na više stranica – iz kuta zgađenog Kamila – opisani su ljudi na sprovodu, njihovo mrmljanje sućuti na grobu. Taj socijalno-kritičan egzistencijalizam, filozofska struja poslije rata, odiše najcrnjim beznadom.

Privlačni umreženi odnosi

Uz duge i napore dodatne tekstove „Zastave“ dobivaju zanimljivi položaj likova, koji je pregledan

Juraj Planinc, umirovljeni caritasov socijalni savjetnik, germanist i povjesničar, rođen je 6. lipnja 1950. u Sv. Jani kod Jastrebarskog (Jaske). Osnovnu školu pohađao je u Svetojanskoj Gorici, a srednju školu na Šalati u Zagrebu od 1965.-1969., gdje i maturira. Od jeseni 1969. do siječnja 1971. služi vojni rok u Vršcu (Banat). Od veljače 1971. do ljeta 1972. studira na Bogoslovnom fakultetu na Kaptolu (Zagreb), a onda jedan semestar na Veterini u Zagrebu. U proljeće 1973. odlazi u Njemačku u grad Gelsenkirchen, gdje radi do jeseni u tvornici, kad se upisuje u Bochumu na studij germanistike i opće povijesti. Od 1983. oženjen je, otac dviju kćeri. Uz studij radi po tvornicama i sam se školuje, a nakon 2. državnog ispita u jesen 1986. zapošljava se kod njemačkog Caritasa u Gummersbachu (NRW) kod Koelna kao socijalni savjetnik za strane radnike do ljeta 2013., kada odlazi u mirovinu, a od travnja 2014. živi sa suprugom Pavicom u Mainzu. Od 1971. piše povremeno pjesme na kajkavskom, a neke od njih su objavljene u zborniku hrvatskih studenata "Susret" i listu HKM Bochum "Pod ruhrskim nebom". U frankfurtskoj "Živoj zajednici", mjesečniku hrvatskih katoličkih misija u Njemačkoj, "Korijenu" (list HKM Wiehl), "Luči" (list HKM Bochum) i "Našim zvonima" (HKM Koeln) objavljuje povremeno tekstove iz kulturno-socijalne problematike, a u Glasu Koncila prijevode tekstova s njemačkog jezika.

i realan. Nakon odnosa prema ocu, koji je pun sukoba, za Kamila su važna dva prijateljstva iz mladih dana. To je na jednoj strani Joja (Joakim) koga zanosno cijeni, on je radikalnija verzija njega samog: jedan mladi intelektualac, kod kojeg bijes na „mađarske barone“ prelazi u spremnost na nasilje. To počinje s razbijanjem prozora i nastavlja se s manjim napadima dinamičnom.

Već kao učenik Joja je pritvoren nakon neuspjelog bombaškog napada, a kasnije provodi duge

zatvorske kazne u jednom srpskom zatvoru.

Na drugoj je strani Kamilov školski prijatelj Trupac, koji raspolaže s drukčijom inteligencijom: onom, kojom se postiže osobna korist. U razgovorima s njim, usprkos privrženosti prema njegovim ciničnim doskočicama, kao idealist, s voljom za istinom, školovanom na Nietzscheu, kojom razotkriva pokvarenost društva i prozrijeva namjere političara i intelektualaca. Sam pak gaji neosnovane nade kad vidi oslobođanje Hrvatske kao lijepi popratni efekt srpskih pobjeda. Amadeo Trupac ga grdi zbog toga.

Nezadovoljstva s bračnim životom

U kasnijim dijelovima romana Amadeo će postati ratni profiter; poslije 1918. on kao uspješni poduzetnik vodi jedan grofovski život. Njegovi razgovori s Kamilom spadaju u jake odlomke romana, jer se u njima ne radi samo o politici, nego npr. o frustracijama u bračnom životu. Amadeo i Kamilo oženili su se sestrama; između šogorima se puno priča.

U suprotnosti s Amadeom Kamilo pati u odnosima, svugdje i u svako vrijeme. Prije svega osjeća vojni rok za Austro-Ugarsku kao duboko poniženje. Satiričkim (rugalačkim) pogledom gleda Krleža na prisilni aparat, npr. u osobi generala konjice viteza Martinenghia, koji se pokazuje druželjubiv i prijazan.

Vojnički život samo je mučenje ljudi

Prepun bijesa opisuje roman vojna i ratna iskustva. Kamilo je više puta ranjen, kod eksplozije skladišta municije umalo je izgu-

bio obje noge. Već 1922. je Krleža s „Hrvatskim bogom Marsom“, jednim važnim nizom novela o klaonici Prvog svjetskog rata, prikazao vojnički život kao mučenje ljudi, ponižavanje, drek, blato i smrad. I zaglupljivanje. Ruga se kvaliteti austro-ugarske puške repetirke, a u poglavlju „Tedeum za pobjedu kod Przemysla“ opisuje pomno i podrugljivo svečane patriotske parade za pobjedu u godini 1915. Kasnije, s pogledom na totalni poraz 1918. izgleda to kao jedna lakrdija.

U bezvlašću na koncu rata došlo je i na hrvatskom području do ustanaka („Zeleni kadar“) i pljački. Kamilov otac doživljava na svom posjedu „hajku ljutih seljaka“, koji izvikuju radikalne parole, nadahnuti Ruskom revolucijom – s kojom odmah počinje izvlašćivanje imovine. Jedva je sa srpskom vojskom spriječen linč.

Scena na koncu romana podsjeća na Kafku

Stari Kamilo Emerički ne može nahvaliti srpske vojnike, koji su mu na vrijeme došli u pomoć. Ta scena na koncu pokazuje, kako Srbi, od kojih se Kamilo nadao oslobođenju, štite vladajuće i privilegirane, tako da dostojanstvenici kao stari Emerički s letećim barjacima prelaze od mađarske dominacije u Austrou-Ugarskom Carstvu prema srpskoj dominaciji Kraljevine SHS.

S tom scenom počinje također konačni razdor između Kamila starijeg i mlađeg. S jednim zatrašujućim govorom, koji podsjeća na Kafku, odbacuje stari Emerički na koncu vlastitog sina.

Referent Juraj Planinc i tajnica Zajednice Jela Wagner-Šare

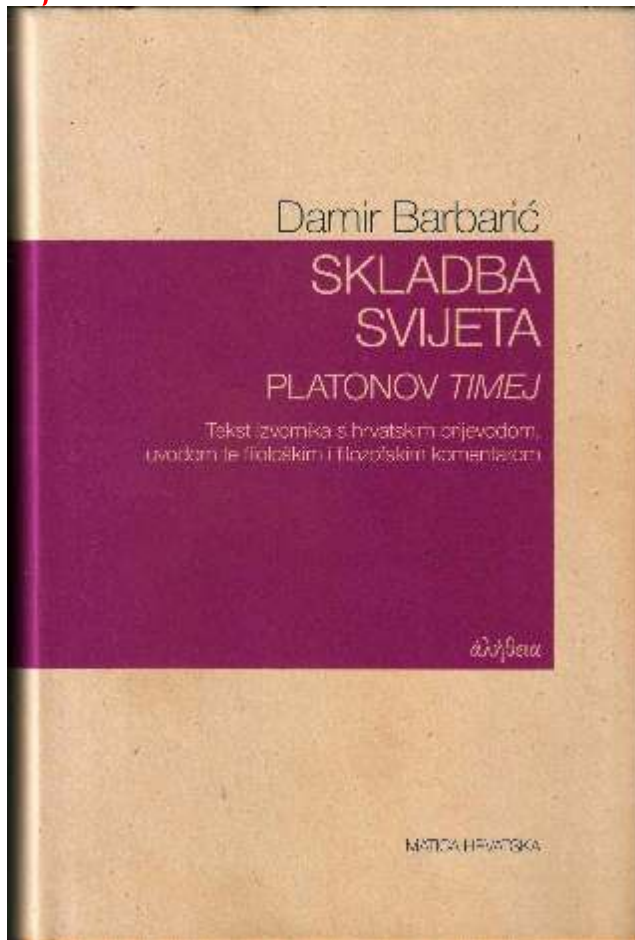
Krleža između politike i književnosti

2100 stranica „Zastava“ su naporni i zanimljivi čitalački maraton. Taj je roman prije svega: govor. S nestvarnom rječitošću raspravljaju likovi o političkim pitanjima, koja su pokretala hrvatsku inteligenciju i Krležu pred sto godina. Mnogo se hvalilo i hvali snaga jezika i višeglasje djela. Tomu je doprinijelo i izv-anredni njemački prijevod „Zastava“ Silvije Hinzmann i Gero Fischera.

Roman „Zastave“ je prema prevoditeljici Hinzmann itekako aktualan. Krleža ne samo da slikovito i detaljno opisuje raspad Austro-Ugarske Monarhije 1918., a toga ćemo se na svim razinama sjetiti ove 2018., baš kao i Prvog svjetskog rata 1914.-1918. Na primjeru oca i sina Emerički prikazuje raspadanje

međuljudskih veza, moralnih vrijednosti, egoizam i beskrupuloznost. Preokreti početkom 20. stoljeća u Europi podsjećaju na situaciju u kojoj danas živimo. I mi smo svjedoci ratova, političkih, ekonomskih, društvenih nemira i preokreta, jačanja radikalnih strujanja, svojevoljnih, beskrupuloznih političara, ne samo u Europi, već i svijetu. Krleža je dobro prošao u svim trim nedemokratskim sustavima 20. stoljeća jer se družio s umjetnošću prije svega, a trebalo je preživjeti u raljama politike, da bi se moglo stvarati i sanjati. Čitati Krležu nije bilo i nije lako, kao hrvatski klasik barem nek ostane živjeti u malom krugu svojih čitatelja.

Juraj Planinc

Damir Barbarić:

SKLADBA SVIJETA Platonov *Timej*

Tekst izvornika s hrvatskim prijevodom, uvodom te filološkim i filozofskim komentarom.

Matica hrvatska, Zagreb 2017.

Profesor Damir Barbarić, dopredsjednika Matice hrvatske, prove je nekoliko decenija svog života proučavajući antičku filozofiju i djela osnivača filozofske Akademije – Platona. Barbarić je preveo jedno od njegovih najpoznatijih djela "Timej", a koje se tiskano u nakladi Matice hrvatske. Uz hrvatski, knjiga sadržava tekst na starogrčkom jeziku i filološka pojašnjenja pojedinih pojmova.

Gotovo da nema pitanja, do današnjeg dana, o kojem Platon u svojim spisima nije govorio. Dobro to zna prof. Damir Barbarić iz zagrebačkog Instituta za filozofiju, koji, kaže, njegove radove proučava gotovo cijeli život. Više od 20 godina radio je na prijevodu jednog od Platonovih najvažnijih djela - Timeju. Prvom hrvatskom izdanju.

Krajnje čudnovata, gotovo bi se reklo kao jednokratna u cjelokup-

noj našoj zapadnoj povijesti sin-teza kozmologije, etike, teologije, ontologije, prirodne znanosti čak i estetike na svoj način. Jedna krajnje neobična forma u kojoj je cjelina tada dostupnih znanstvenih spoznaja ugrađena u još obuhvat-niju cjelinu jednog čudnog, ne-običnog logički vođenog nita, objašnjava profesor Barbarić.

Dugo je Timej bio središnji Platonov ili općenito filozofski spis. Knjiga iz koje su se crpile spoznaje o prirodi i nastanku svijeta. Platonov dijalog *Timej* (*Timaios*) ima iznimno značenje ne samo kao monument Platonove filozofije nego i za razvitak filozofske misli. *Timej* nije samo filozofsko djelo u kojem je ideja svijeta kao kozmosa postavljena na središnji način, nego i prvo takovo filozofsko djelo koje je odredilo čovjekovu iznimnost, čovjekovu izvrsnost kao skladbu svijeta. Taj Platonov model postala je dominantna an-

tropološka teza sve do modernog doba.

Davno prije nego što smo počeli govoriti o božanskom stvaranju svijeta u okviru kršćanskog svjetonazora Platon već govori o Bogu koji kao obrtnik ili rukotvorac, tvorac oblikuje cjelinu svijeta iz prethodnog postojećeg kaosa koji u potpuno nedokučivom i neuhvatljivom nemiru gibanja prethodi cjelini svijeta, kaže Barbarić.

Mnogo je filozofa i znanstvenika u povijesti koji su bili inspirirani Platonovim dijalogom i onime što govori.

Da i ne spominjemo ove ljude sa početka 20. st., dakle, velike fizičare koji su također bili inspirirani time, a mogli bismo reći da i današnji znanstvenici, pogotovo kozmolozi, koji danas imaju daleko više spoznaja nego smo imali prije 100 ili 2000 godina

govore o postanku svijeta. Govore o tome kako je postao, iz čega je nastao a o svemu tome Platon govori u Timeju. Znanstvena otkrića zakonitosti mikro- i makrokozmos nam danas pružaju sliku svijeta kakvu Platon i generacije njegovi sljedbenici nisu mogli ni zamisliti. No matematička preciznost i geometrija tih empiričkih promatranja bila je već u antici preduvjet racionalne spoznaje. A teleološki odgovor, na koji ni današnja znanost nema bolji ili zadovoljavajući odgovor, ostaje Platonov princip *Dobrote* kao zadnje svrhe skladbe svijeta.¹

Timej ili *O metafizici* je Platonov dijalog koji govori o stvaranju svijeta od strane demijurga, boga stvoritelja.

Kako i sama riječ govori „demiurg“ je ponajprije rukotvorac, koji doduše nešto zgotovljava, ali za razliku od riječi teološke nauke o stvaranju, on ne stvara iz ničega. Božanski rukotvorac zgotovljava stvari prema uzoru ideja. Uzor ili ideje prema kojima se ravna „demiurgovo“ djelovanje odgovara Platonu poznatoj matematičar pitagorjske astronomije. Demijurg oblikuje svjetsku dušu, ali što je sa ovom dušom po sebi? Ona nije niti princip života niti znanje, već izvor periodičkog, pravilnog kretanja koje uvijek ostaje isto i čija se bit može izraziti brojevima i njihovim odnosima, slično putanji zvijezda i planeta.

Platonov bog je demijurg (δημιουργός *dēmio(u)rgós*), tj. stvoritelj svijeta. Platon u dijalogu

¹ Njegovo etičko učenje je povezano s učenjem o idealnoj državi, koje je iznio u dijalogu *Država*. Idealna država se zasniva na ostvarenju ideje pravednosti: u njoj svaki pripadnik staleža radi posao za koji je sposoban. Po Platonu etički ideal je postići vrlinu, koja se zasniva na znanju. To je težnja k ideji dobra kao vrhunskoj vrijednosti. Dobra ideja se ne može ostvariti samo u pojedincu nego istovremeno u zajednici, odnosno u državi.

Timej piše kako sve što postoji ima nužno neki uzrok kao pretpostavku, jer bez uzroka ništa ne može nastati. Demijurg je stvorio svaku stvar i to tako da se služio uzorom, idejom, dakle onim što je uvijek jednako, pa zbog toga takvo stvaranje mora, kao nešto najbolje, uspjeti. Demijurg je, dakle, svijet stvorio prema ideji najsavršenijeg bića koje sva bića u sebi sadrži.

Dijalog Timej opisuje svijet koji zahtijeva određenu nauku o čovjeku, odnosno potvrđuje međusobnu ovisnost svijeta i zadaće koja pada u dio čovjeku.

Platon opisuje nastanak, razvitak i dovršenje svijeta sve do pojave čovjeka, čime uvodi kozmološko-antropološku narav idealnog društva ili države (*politeia*). Platon postavlja pitanje kako svijet prirode mora biti uređen da bi se u njemu kao u svojem naravnom elementu stvorila idealna država (društvo) i daje odgovor: „Kažimo dakle da je naš govor o svemiru (*tou pantos*) sad već došao do konca (*telos*: cilja). Jer uzimajući u obzir smrtna i besmrtna živa bića i ispunivši se njima, ovaj svijet ovdje (*hode ho kosmos*) tako je, vidljivo živo biće koje obuhvaća vidljiva živa bića, postao slikom (*eikon*) onog umnog, bog osjetilni (*theos aisthetos*), najveći, najbolji, najljepši i najsavršeniji, koji je jedno nebo, ovo ovdje (*heis ouranos hode*) jednorodeno“ (92 c7-d3).

Svijet/kozmos, za kojeg se kao uređenu cjelinu pretpostavlja da je lijep i dobar, identificiran je s nebom (*ouranos*). Cjelokupna priroda (narav svih stvari) nasljeđuje sada status neba. „Dakle, da bi ovo tu bilo po jednostini (*monosis*) slično savršenom živom biću, radi toga sačinitelj nije učinio ni dva ni beskonačno svjetova, nego jedno je postalo i dalje će biti ovo jednorodeno (*monogenes*) nebo“ (31 b 3–4).

Na taj način Platon ukazuje na odnos između kozmološkog i antropološkog, između života čovjeka i života kozmosa. Tu čovjek nije taj koji jamči poredak svijeta, nego je nasljedovanje prethodno postojećeg poretka n ljudskih, „fizičkih“ realnosti ono koje pomaže čovjeku postići punoću svojeg čovjštva. A dobar savjet koji možemo polučiti je da se mudrost (*sophia*) sastoji u oponašanju lijepog (*kósmos*).

Knjiga prof. Barbarića *Skladba svijeta Platonov Timej* je dvojezična, uz prijevod na hrvatski ponuđen je i izvorni grčki tekst te filološki komentari i tumačenja pojedinih pojmova.

Profesor Damir Barbarić jedan je od naših najspremnijih i zacijelo najboljih istraživača filozofske predaje, napose grčke antičke filozofije. Taj je svoj status potvrdio i učestalim objavljivanjem u inozemstvu, kod afirmiranih izdavača i u poznatim publikacijama.²

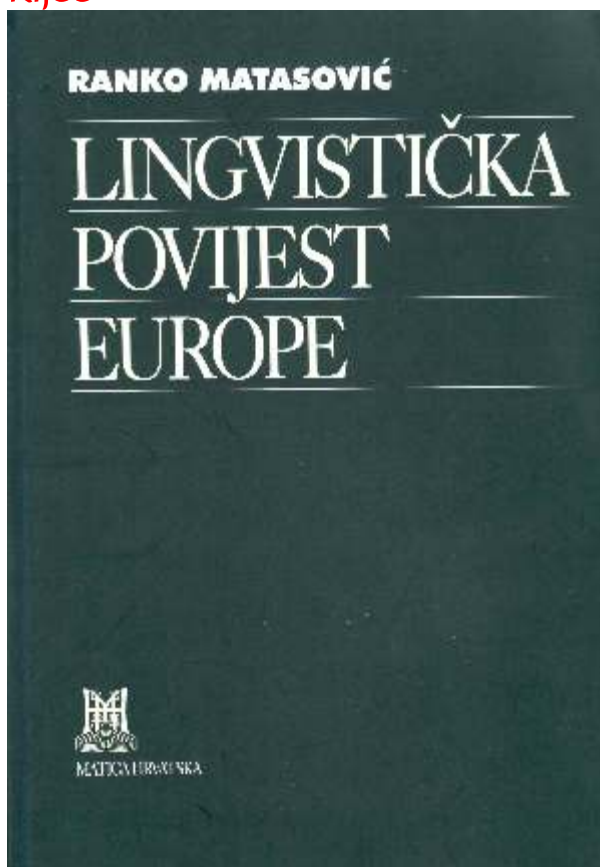
U cjelini gledano, Barbarićeva *Skladba svijeta* nije još jedan znanstveni rad iz povijesti filozofije, nego knjiga koja izuzetno doprinosi hrvatskoj filozofiji.

Skladba svijeta vrlo jasan i nadasve temeljit prijevod, čija kvaliteta nadilazi i mnoga druga prevođenja u svjetskim jezicima.

Filološki i filozofski komentari u knjizi su zasnovani na izvornoj i bogatoj sekundarnoj literaturi što znatno produbljuju razumijevanje teksta. Uvod u prijevod svjedoči najvišim filozofskim ambicijama i donosi studiju koja će osposobiti i manje upućenog čitatelja na susret s Timejom. Ovo djelo profesora Barbarića je dobar putokaz u izvornu filozofsku uznesenost. A zahvalni čitatelj prepoznat će kako se mudrost (*sophia*) sastoji u oponašanju lijepog (*kósmos*).

Ivica Košak

² Usp. Kratki životopis profesora Barbarića na str. 16

RANKO MATASOVIĆ:

LINGVISTIČKA POVIJEST EUROPE

Matica hrvatska

Zagreb, 2016. 339 str.

Ranko Matasović (rođ. 14. Svibnja 1968.) redoviti je profesor na Odsjeku za lingvistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, na kojem predaje kolegije iz poredbene gramatike indo-eurotskih jezika, keltistike i jezične tipologije, a u svojoj uskoro 30-godišnjoj znanstvenoj karijeri iz tih je područja sveukupno objavio pored više od 120 znanstvenih radova 12 monografija i brojne prijevode s različitih jezika, kao što su: engleski, grčki, hetitski, kabardinski, latinski, litavski, novo-irski, ruski, staroirski i velški. Osim po poznavanju navedenih jezika, Matasović je poznat i po poznavanju još nekoliko desetaka jezika, što ga čini ne samo najvećim hrvatskim lingvističkim stručnjakom nego i svjetskom znanstvenom klasom. *Lingvistička povijest Europe* (2016.), koja se ovdje

ukratko predstavlja, 12-ta je autorova monografija u kojoj se jezik pokazuje kao prozor u povijest. Jezik čuva elemente povijesne predaje koja nas etnički, kulturno i civilizacijski oblikuje.

Naposljetku, pitamo se i kakvu je ulogu imao jezik u životu pojedinca u raznim razdobljima europske povijesti? Kakav je odnos imao čovjek prema svojem jeziku i prema jezicima drugih, te koliko je bila raširena više-jezičnost? Pri tome ne mislimo samo na pripadnike viših, obrazovanih klasa, koje su imale prilike ostaviti jezične tragove za sobom, u doba kad je pismen bio tek vrlo malen dio stanovništva Europe, već i na »obične ljude« koji su bili nepismeni.¹

¹ Matasović, str. 12

Europa ima zanimljivu jezičnu povijest, o čemu govore rezultati lingvistike, povijesti, genetike i arheologije, a na što ukazuje i ova monografija. Promišljanje o jeziku utjecalo je na razvitak kulture, na samosvijest i opstanak pojedinih europskih naroda i europske kulture u cjelini. Upravo ovo cjelovito promatranje objašnjava zašto su u knjizi neki povijesni procesi biti istaknuti kao bitni, dok su drugi bili zapostavljeni.

U nastavku autor upozorava na pitanje: - ima li smisla pisati povijest europskih jezika ako su oni povezani s nacijama koje danas njima govore? Čak i ako umjesto o jezicima nacija govorimo o jezicima etničkih skupina, zapadamo u opasnost da olako pretpostavimo kako su etničke skupine nešto posto-

jano i nepromjenjivo /...² što nikako nije slučaj. Profesor Matasović objašnjava: I kao što etničke skupine mogu nastajati i nestajati u povijesnom procesu, tako to mogu i jezici, a premda su odnosi jezika i etničkih skupina koje njima govore često komplicirani i višeznačni, to ne znači da ti odnosi ne mogu biti predmetom objektivnoga povijesnog proučavanja. Istražujući povijest etničkih skupina proučavamo kako su pripadnici pojedinih društvenih skupina razmišljali o svojem identitetu, a istražujući povijest jezika proučavamo kako su govorili i pisali.³

Autor smatra kako se broj europskih jezika ne može precizno odrediti, prvenstveno zbog nejasnih kriterija prema kojima se jezik može razlikovati od dijalekta, ali pretpostavlja da se taj broj u posljednjih nekoliko stoljeća nije značajno smanjio, procjenjujući stoga njihov broj u 16. st. na sedamdesetak, pri čemu je otprilike dvije trećine tih jezika imalo neki oblik pismenosti.⁴ Matasović naglašava kako u to vrijeme zapravo možemo razlikovati dvije skupine jezika: *velike* jezike pojedinih europskih država, koji sve više napreduju u pogledu standardizacije i širenja područja svoje upotrebe, i jezike naroda koji nisu ostvarili političku neovisnost

² Matasović, str. 13/14

³ Matasović, str. 14

⁴ Upravo razdoblje 16. stoljeća postaje sudbinska odrednica održanja hrvatskog jezika, kako to tumači Tomislav Bogdan u djelu *Prva svitlos* u izdanju Matice hrvatske, Zagreb, 2017. Prim. aut.

pa počinju nazadovati u stupnju svoje standardizacije. Štoviše, u tom su vremenu neki jezici i izumrli, kao što su staropruski (baltijski jezik) u sjevero-istočnoj Njemačkoj, jatviški (također baltijski jezik) na pograničnom području Pruske i Poljske, polapski (slavenski jezik) u Njemačkoj, kornički (keltski jezik) na zapadnom engleskom poluo-toku Cornwallu i kumanski (turkijski jezik) u Ugarskoj.

Što se tiče procesa normiranja europskih jezika, *Najznačajniji su rezultat državnih napora na standardizaciji i kodifikaciji velikih jezika Europe u 17. i 18. stoljeću normativni rječnici nacionalnih akademija.⁵*

Koncepcija odabira standardnog leksika i gramatičkih oblika, kako doznajemo u djelu, se u to doba u mnogim slučajevima ničime nije razlikovala od suvremenih koncepcija normiranja. Standardizacija jezika, odnosno normiranje jednoga zajedničkog idioma koji je trebao služiti kulturnim i političkim potrebama velikih i sve centraliziranih država, nije bila moguća bez odabira riječi i gramatičkih konstrukcija koje su se trebale smatrati *pravilnima*. Pri tome treba znati da se odabir standardnih, odnosno uzoritih riječi i konstrukcija rijetko vršio pragmatičkih odabirom najpoznatijih ili najproširenijih oblika s najdužom tradicijom u pisanoj riječi.

Ova vrijedna monografija napisana je za opću upotrebu, kako

za prosječnog laika, tako i za prosječnog lingvistu. S obzirom na svoju iscrpnost i jednoj i drugoj vrsti čitatelja će otvoriti dosad neotkriven lingvistički prostor i omogućiti bolje razumijevanje kako svojeg, tako i tuđeg jezika.

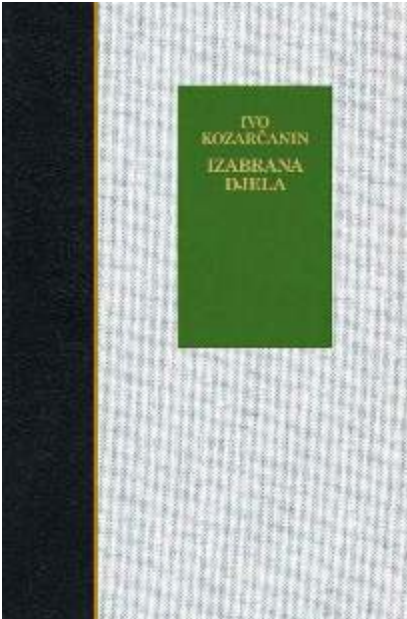
U djelu se prepoznaje ne samo jezikoslovac, poliglot, nego upravo zavaljujući i pedagoškom karakteru Matasovićeve monografije, čitatelj si može dočarati ne samo jezik pojedinog razdoblja, nego i sam povijesni kontekst u kojem se taj jezik razvijao.

Također, u ovoj je knjizi Matasović opet pokazao svoju verziranost u svim lingvističkim disciplinama, a ne samo u poredbenoj gramatici indoeuropskih jezika, keltistici i jezičnoj tipologiji, koje slove kao njegove osebujne sposobnosti. I nije nezamislivo kako bi prijevod na jedan od *velikih* jezika o kojima piše, polučio uspjeh, kakav očekujemo i u našem, *malom* jeziku.

Čitajući njena zanimljivo napisana poglavlja, stranicu po stranicu, svaki će čitatelj doći do zaključka kako nije knjiga priručnik za uski krug jezikoslovaca, nego ključ jezika i pisma o kakvom je možda samo sanjao Matija Vlačić Ili-rik u svom legendarnom *Ključu svetog pisma* - jezičnom leksikonu koji ukazuje na potrebu višejezičnog razumijevanja u kulturi.

Ivica Košak

⁵ Matasović, str. 229

Ivo Kozarčanin

IZABRANA DJELA

Priredio: *Ante Stamać*

Matica hrvatska

Zagreb, 2008.

Rijetko je kojem hrvatskom romanopiscu uspjelo tekst lirikom prožeti, senzibilnost istančanu zapisati i izravno se percipijentu obratiti kao Kozarčaninu. On je pisac „retorike“, otvorenosti i interaktivne veze s čitateljem, on opisuje karaktere, ličnosti romana, uvjete života tih istih likova, pozicioniranost žene u obitelji, društvu, prostoru, a sve u ruhu izraza koji ne štedi na ispovijesti i umetanju priče u priču, na jedan osoben način – oblikovanje metapriče, naracije u tom metatekstu i tumačenju istog. Ovo su naime literarni dragulji Kozarčaninova diskursa, u kojima se ta retorička dimenzija ogleda upravo u njegovoj potrebi da se kroz književno djelo katarzično preživi muka i težina okolnosti u kojima se glavni lik njegova romana *Sam čovjek* našao.

To je opisana epopeja stradanja ljudskih ideala u romanesknoj strukturi, pokušaj da se u životu ostvari i realizira idealizirana namjera, potraga za srećom, mirom, blagostanjem.

Georg Lukacs kaže da takva „epopeja oblikuje životni totali-

tet koji je sam sobom zatvoren, roman traži da, oblikujući, otkrije i podigne skriven totalitet života. (...) Tako se osnovni duh romana, duh kojim se određuje forma, objektivira kao psihologija romanesknog junaka: heroji su oni koji traže.“¹ Obitelj kao temat te odnos prema majci i ocu također je psihološki iznijansiran u ovom romanu, osjetljiva djetetova duša nakon gubitka majke, očeva izdaja. Zapita se čitatelj, ima li itko u njegovom djetinjstvu, ranoj mladosti, da mu lijepom riječju, ničim drugim, obrađuje srce.

Stanovišta profesora Dražića u romanu graniče s percepcijom razlika između sela i grada u Kovačićevoj *Registraturi*, u kojoj se alegoričnost tih razlika najviše osjeti u opisu ponašanja i navika podrobno opisane maćeha, a tematski opus Kozarčaninova izraza jest kriminal, blud, prevara i izdaja, ubojstvo.

Narativnost ovog bildungsroma-

¹Teorija romana (Jedan filozofskohistorijski pokušaj o formama velike epske literature), Georg Lukacs, „Veselin Masleša“-„Svjetlost“, Sarajevo, 1990., Str. 47-48

na prati odrastanje dječaka kroz školovanje, prvu ljubav, brak i društveni položaj sve do njegovog konačnog sloma – ubojstva koje će obilježiti njegov život. Tako je noć najčešće bivstvovanje poroka i mirisa žene. Jedna od konkretnosti u romanu potvrdit će: „*Ti si u bludnji, dragi moj, ako se nadaš, da ljudi vode računa o nama. Zar ne znaš, da je napolju noć, raskošna noć alkohola, žena i glazbe, noć, od koje se magli pred očima? U ovoj praznoj, sivoj, memljivoj krčmi predgrađa raširio sam srce na stolu, kao velik, zelen bršljanov list, u koji je utisnut cijeli jedan nujan, uzaludan, otrovan život. Dobro je da čuješ sve. Život je proklet i zao, a žena koju voliš, i koja leži gola na krevetu kraj tebe, nije tvoja žena i prodat će te za svilenu haljinu ili za đerdan lažnih bisera. Noć je saveznik tužnih ljudi“ (str.146). I sam tragičan svršetak romana upućuje na neminovan ishod, kako naš junak završava: prezren i nevoljen od oca, nimalo omiljen u školi, u društvu, on je ukotvio u svoj svijet, i Buda, jedina koju je volio i kojoj je vjerovao, izdala ga je kao i drugi, te će ju on, neobuzdane strasti i nekontrolirane osvete, ubiti i skončati svoje snove, nadanja i trud uloženi u namjeru da bude kompletan čovjek i uzoran građanin.*

I u Kozarčaninovim novelama (*Tri gavrana i jedan čovjek, Vode rastu*) ponavljaju se ove teme: mučni položaj žene, njihova omalovaženost, na jedan način obezvrijeđenost, borba za ideale i odglumljeni patriotizam. No profesor iz prve novele ne trguje poput Gajskog s hrvatstvom, on pristaje uz vladu iz čisto slavenskog idealizma, želi pomoći svom narodu koji je

dugo pod mađarskom i germanskom vlašću.

No centrom Kozarčaninove proze uvijek je čovjek sa svim svojim slabostima, nagonima, grijesima i pohlepama, usudimo se reći čovjek sa „svojim“ ubojstvima jer se već u naraciji sluti da će i Eva tragično završiti, od ruke vlastitog muža; domovinski ljigavac Gajski također ne izlazi kao pobjednik i pitamo se, tko ovdje kome sudi i s kojim pravom i nastojanjem?!

I u drugoj noveli perceptivno se u priču uvlači ženina emotivna ispovijest, iskrena i otvorena. Taj ženski život u nadanjima, iščekivanjima, koja se ovdje i ne ostvare. Novelistička proza ima također lirsku iznijansiranošću, osjećaj i suosjećaj s patnjom ljudske duše, koja strepi u životu i pred njima, pa se ovdje provlači i jedno andrićevsko pitanje: Nije li trebalo samo živjeti, izbjeći strahove i samo i jednostavno živjeti.

Kozarčanin je intenzivno radio dvanaest godina na svojim djelima, no ni njegova poezija ne zaostaje u kvanitetskokvalitet-skom volumenu.

Zbirka *Mrtve oči* je zbirka tmurnih raspoloženja, poezija tame, crnila i noći, a žena se slavi kao pijedestal utjehe, sigurnosti i zaštite, u koje subjekt skriva svoju satirsku glavu. Ženina krv je također crna, duša je mračni prostor noći i sjećanja, u njenom toplom krilu rasplamsavaju se uspomene na djetinjstvo, ružne i lijepe (*U krilu žene*). Još jedna tema njegove poezije je priroda ljudska, od koje je bolji vuk, gdje za grumen žežena zlata sestra brata kolje i jedini izlaz subjekt vidi u spavanju (*Uspavanka*). Prvobitno nema vezu s osnovnom tematskom notom uspavanke-uspavati i imati miran san,

Ivo Kozarčanin

Ivo Kozarčanin (14. X. 1911, Hrvatska Dubica – 4. II. 1941, Zagreb), prozaik, pjesnik i književni kritičar. Rano djetinjstvo proveo u mađarskom Őgerlaku da bi se već 1918. vratio u rodno mjesto gdje polazi pučku, a zatim i trgovačku školu; od 1923. živi u Zagrebu, gdje nastavlja školovanje i 1932. upisuje Filozofski fakultet. Radio je kao novinar i slobodni književnik. Poginuo je nesretnim slučajem, jedne predratne noći, kad ga je pokraj domobranske vojarne u zagrebačkoj Ilici ustrijelio stražar. U književnosti se javlja stihovima 1928. Suradivao je u najuglednijim hrvatskim književnim časopisima, a od 1938. vodio je kulturnu rubriku »Hrvatskoga dnevnika«. Svoja najznačajnija djela objavio je u Matici hrvatskoj: ciklus pjesama *Tuga ljeta* u višeautorskoj zbirci *Lirika* (1935), roman *Sam čovjek* (1937), zbirku pjesama *Mrtve oči* (1938) i zbirku novela *Tihi putovi* (1939). Godine 1975. objavljen je u sklopu Matičine kapitalne edicije *Pet stoljeća hrvatske književnosti* (knj. 131) izbor Kozarčaninovih djela priređivača Krste Špoljara.

to je ironija kojoj uspijeva konotativnost izraza ugnijezditi u pjesničku formu i dati joj osnovni smisao.

U ciklusu *Ženske suze i mi* žena je još dublje ukotvljena u semantičku ravan suza, patnje i neshvaćenosti. Poigrava li se vrijeme koje već dugo stoji na istom mjestu s nama, ili su naše zablude o sreći moguća prevara nećijih izrečenih riječi: „*Tko ti je to obećao, da ćeš biti sretan*“ (*Pred kišu*). U njegovoj poeziji nema ništa lijepo i optimistično od prirode. Čak su i ptice u gnijezdima poumirale i šiba ih olovni dažd (*Posljednja jesen*). Pesimizam kulminira u poemi *Pohod mrtvih*, sestra, prijatelj, ljudi – svi su neprijatelji, dušmani od kojih prijeti pogibelj, nikom se ne može vjerovati, na sve pada mrak, tama, razočaranje.

„*Ovo je noć mrtvih, kad živi
jauču u grobovima,
a mrtvi ljube njihove žene i piju
njihovo vino.
Ovo je noć straha, kad
stvarnost postaje iluzija,
a iluzija stvarnost. Sve gorke
naše dječje brige i sni
sad oživljuju pred nama u
čudesnim oblicima.* „

(*Mrtve oči*)

Ta ironija, groteska, mračni kalambur, nedostatak eufemizma, optimizma, ta inverzija tipična je Kozarčaninova literarna osobenost, raspoloženje u kojem se subjekt, već navikao, često zatiče i odatle ranjivim i bolnim glasom urliče. Nema tu šapata, riječi su uzaludne, „tebe nema“, ponavlja subjekt, u toj težini odgovora, života, bivstvu.

Kozarčanin u povijesti hrvatske književnosti traje kao pisac socijalno-kritičkih i društvenopsiholoških tema, pisac koji umrežavanjem „mračnih“ situacija ljudskog života sigurnom i literarno ubjedljivom rečenicom osvaja pažnju čitatelja i zavrjeđuje ozbiljan interpretativni pristup njegovom djelu. Pristup vrijedan vremena i truda.

Ljiljana Tadić-Adžamić

Izvor:

Ivo Kozarčanin, Izabrana djela, Matica hrvatska, priredio Ante Stamać, Zagreb, 2008.

Literatura:

Teorija romana (Jedan filozofsko-historijski pokušaj o formama velike epske literature), Georg Lukacs, „Veselin Masleša“ - „Svjetlost“, Sarajevo, 1990.

PISANJE - UNUTARNJA POTREBA

Susret u Hrvatskoj čitaonici Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu

Wiesbaden 14.03. 2018. I ožujski susret u Hrvatskoj čitaonici koju priređuje Hrvatska kulturna zajednica – Ogranak Matice hrvatske (HKZ/OMH) u Wiesbadenu potvrdila je opravdanost postanka. Magistra **Ljiljana Tadić-Adžamić** predstavila je Ivu Kozarčanina, romanopisaca, pjesnika osamljenosti i tuge, ali i kritičara ondašnje i sivevremenske hrvatske književnosti koja uistinu zauzima posebno mjesto i u europskoj književnosti.

Kozarčanin je poznavao svijet literature, upoznat s tokovima i pravcima književne teorije, citirao je Petöffija, Jesenjina... No pisao je najčešće o hrvatskim, domaćim autorima – istaknula je referentica i naglasila kako postoji potreba se hrvatska književna kritika oformi na način književno-umjetničke, teorijske i kritičke verifikacije.

Iako to nije oznaka samo ovog vremena, ipak činjenica da postoji više knjiga nego dobrih autora jeste izazov književnoj kritici. Ne kao preselekciji štiva koju pišu početnici i propali pjesnici kritike po časopisima, već kao seriozna stručna kritika. Takva kritika je pak najoskudnija i nazanemarivija vrsta u

našoj književnosti - citiran je Kozarčanin.

Da pristup književnosti u radu jedne kulturne zajednice ne može biti ograničen na kulturno-historijski pristup književnom djelu, potvrđeno je u diskusiji koja se spontano pretvorila u nešto kao radionicu.

Okupljenima se predstavio pisac i pjesnik **Zdravko Luburić**, član HKZ/OMH koji je čitao svoju poeziju na francuskom, njemačkom i hrvatskom. Inspiracija je bitan čimbenik u stvaranju literarnog rada – istaknuo je Luburić. Poznavanje stranih jezika na kojima piše, kazao je Luburić – nije samo sredstvo sporazumijevanje nego i metoda izražavanje emocionalnih nijansi. Njemački je za njega jezik imperativa, a melodija francuskog izraza omogućava osjetilni srazduša kod čitatelja. Inspiracija prati sve nas, opisala je **Rina Milković**, članica predsjedništva HKZ/OMH, a makar i rijetki slučajevi u životu kad se ona dogodi mogu pomoći da se iskustva formalno prenose kako bi rasvijetlili situacije i u kojima takve inspiracije nema.

Pedagoški rad u školama, ukoliko se ne oslobodi krutih zahtjeva

ispunjavanja zadanih normi, ne potiče kreativnost – objasnila je na primjeru rada u Hrvatskoj nastavi, profesorica **Marina Beroš**. I jednostavno sredstvo izražavanja, kao što je haiku poezija (jap. vesela pjesmica) nije moguće bez okvirne slobode izražavanja, a koja je preduvjet kreativnosti. Školska zadaća nije pravi poticaj za stvaralaštvo.

Pjesnik, član Njemačkog saveza književnika, **Milorad Miki-Milenković** iz Frankfurta predstavio je svoj radi i naglasio kako je njemu pisanje - unutarnja potreba koja se spontano javlja, a čija poruka postaje jasna tek poslije višekratne obrade koja uključuje i refleksiju smisla vlastitoga rada. Od poezije i proze ne očekuju se rješenja za probleme iz svakodnevnog života, ali književni radovi objašnjavaju svakodnevnicu bolje od dnevne štampe – primijetio je moderator susreta **Ivica Košak**, predsjednik HKZ/OMH.

Prisustvo autora i njihovih kritičara je doživljaj koji ne samo da opravdava susret i rad **Hrvatske čitaonice**, nego budi želju da se na ljestvici umjetničkih i znanstvenih vrjednota kod sudionika usvoji navika i pri-

vršenost čitanju – zaključila je **Marta Rimac**, članica HKZ/OMH.

Iako je literarna tribina u Wiesbadenu s četrnaest nazočnih provedena na izrazito zadovoljstvo sudionika, u diskusiji su načeta pitanja kako dalje. Gospodin Luburić je iznio iskustava iz *Vijeća stranaca* grada Remscheida u kojem je on aktivno sudjelovao na promociji hrvatske literature i pisaca u Njemačkoj. Zahtjev i uvjeti integracije, a koje njemačko društvo stavlja pred strane useljenike ostavlja moalo prostora za nacionalni

kulturni rad. U Wiesbadenu žive predstavnici od preko 150 različitih nacija. To predstavlja ne samo izazov, nego i zahtjev predstavljanja malih jezika i literatura u multikulturnoj sredini. *Multikulturalizam nije preduvjet održivosti kulture jednog naroda, ali može postati metodom međusobnog uvažavanja, poticanja i uspjeha kulturnog rada* – kazao je Milenković, suosnivača srpskog kulturnog društva *Sedmica* i suradnik *Vijeća stranaca* grada Frankfurta. *Smisao rada jedne kulturne zajednice nije samo njega vlastite kulture nego*

i upoznavanja, dapače i suradnja sa kulturom drugih. Pisci i njihova djela govore bolje i zbližavaju ljude uspješnije od dnevnih novina – zaključio je Košak.

Ivica Košak

IVO KOZARČANIN

KNJIŽEVNA KRITIKA

Mnogo je kvazi- i nazovi-kritičara naše današnjice, no malo iskonski vrijednih i iscrpno analitičkih kritika. Ovdje se u prvom planu polazi od „načitanosti“ kritičara, osobnog intelektualnog angažmana i doprinosa književno-kritičkoj misli, no u svemu tome i društveno-politički diskurs u čijem miljeu iznjedruju te kritike, dobrim je dijelom utjecao na razvoj književno-kritičke i književno-teorijske reputacije iste te kritike današnjice. „Smrt autora“ Rolanda Barthesa ističe kako djelo piše autora, ne obratno i upravo to destruktivno u piscu-autoru, naratoru ili protagonistu određenog teksta dovodi u dilemu, tko zapravo komu približava koga: pisac čitatelju ideologiju, ona njega autoru, recipijentski publikum autoru... Može li se na isti način interpretirati i književna kritika ili pak na način da joj se danas skoro laički i nedubiozno stručno i profesionalno pristupa?! O smrti kritike pisali su mnogi (Boris Post-

nikov, Saša Ćirić, urednik „Betona“, dodatak dnevnom listu „Danas“, tekst „Ne uzimaj me u usta: Kritika zajedljivog uma“... u kojoj objašnjava:

„Ja volim da me mrze. Nema mi od toga većeg užitka. Koliko sam puta čuo da mi neki ljuti, uvrijeđeni pisac, želi polomiti vrat, to je melle za moje uši. Svaka kritika je rizična investicija, a preduvjet je sloboda – sloboda da osporiš autoritete, da se satirično poigravaš značenjima, da ne budeš neopterećen umreženošću (...)“¹

Stoga književna kritika mora ispuniti jednu od svojih mnogobrojnih funkcija: na način da se njom ošamari, uputi ili umreži, da se na ljestvici umjetničkih i znanstvenih vrjednota u svakoj epohi da pečat životu književne kritike i da se upravo njom distanciraju nazovi-pisci i pisci, kvazi forme pučkih autora, koji ipak ne pri-

¹ Pisano za portal Booksa.hr; danas mu prigovara da se nije dovoljno jasno odredio protiv vala nacionalizma u Hrvatskoj

padaju književno-umjetničkom diskursu. To je ta kritika, znanost, institucija, potvrda ali i pojedinac koji će tu kritiku njegovati i na sljedeće generacije prenositi. Ivo Kozarčanin po svojoj osnovnoj vokaciji nije bio kritičar, iako je uistinu bio načitan, informiran, upućen u svijet književno-interpretacijskog angažmana. On je sjajan romanopisac, pjesnik, ali ipak nije kritičar po svojem osnovnom usmjerenju. Ali... uzmemo li njegovu kritičku riječ, čitamo li pomno njegove kritičke tekstove, ne možemo ne primijetiti jedan uistinu ozbiljan i do krajnosti objektivan pristup književno-umjetničkom tekstu. Ta rečenica je potpuna, jasna, precizna, obrazložena. On piše o Krleži, Tadijanoviću, Ujeviću i dr. na jedan drugačiji način od njegovih kolega po peru; on se naime ne ustručava ukazati na „nesavršenosti“ teksta, zamjera autoru na pojedinostima, no argumentirano uključuje sve prednosti tog istog teksta, upućuje na vrijednosti o kojima treba raspravljati, što smjestiti u hrvatsku književnu interpretaciju i naći mjesta tekstu u epohalnoj dimenziji vrijednosti te iste književnosti.

Tako o Krležinim baladama o Kerempuhu analizira krvavu, tam-

nu i tešku hrvatsku prošlost, piše o obespravljenoj „malom“ čovjeku, o gubicima u životu i veoma iscrpno analizira, kako on veli, „kmetu krv svima nepotrebnu“, kmet – ničim nagrađen, kmetom ostao. Kozarčanin se „uživljava“ u tekst, s užitkom piše, analizira, s lakoćom, to se jednostavno osjeti. Osećaj protesta je taj koji ostaje nakon zatvorenih korica Krležinih balada, komentira Kozarčanin, taj samo naoko nespojivi osjećaj lakrdijaštva s težinom ratne pogibije i konsekvencnosti koju ona, nažalost, sa sobom donosi. Iscrpno je Kozarčanin pisao o nekim opsesivnim Krležinim temama: siromah, zaboravljen, marginaliziran; smrt, „najvjernija kmetška družga“...

No u Kozarčaninovim kritikama ima nešto romaneskno: rečenica je romanizirana, katkad beletristički lijepa, zvučna.

Kozarčanin je poznao svijet literature, upoznat s tokovima i pravcima književne teorije, citirao je Petöffija, Jesenjina... No pisao je najčešće o hrvatskim, domaćim autorima, te je o Tadijanoviću uistinu vrijedna spomena Kozarčaninova kritička misao, jer je u Tadijanoviću prepoznao jednu novu generaciju i posve tada nepoznat način pisanja u dotadašnjoj hrvatskoj poeziji. On je interpretirao Tadijanovićevu poeziju polazeći od njegove istančanosti, preciznosti u književnom izrazu. Tako Kozarčanin smatra da se naša dječja poezija „nije uspjela osloboditi šturog i praznog diletantizma“ te da djetinstvo kao tematska odrednica te književnosti priziva psihoanalitički pristup, ali s lirskim evokacijama. Međutim, s Tadijanovićevom pojavom nastupa jedna nova lirska era s temama: dječja ljubav, siromaštvo, apsurd, zločin rata, dječje brige, radosti, patnja. Iz tog razloga, smatra Kozarčanin, njegova poezija u knjizi „Dani djetinjstva“ prevazilazi okvire

ličnih doživljaja te postaje ispovijest i savjest Tadijanovićeve generacije, ali i potonjih koje čeka možda još krvaviji put od njegovog. U Tadijanovićevoj poeziji će čitatelj pronaći nešto osobno, blisko i subjektivno, no također i „opću ljudsku bol“ i protest, sveopći bunt zbog sve djece svijeta s teškim djetinjstvom iza sebe, s bolom zbog gubitka oca u ratu. Kozarčanin je majstorski interpretirao Tadijanovićevu pjesmu „Moja baka blagosilja žita“, dajući joj na jedan određen način interpretativnu verifikaciju u hrvatskoj dječjoj književnosti uopće. On napominje kako je „kritika najoskudnija i nazanemarivija vrsta u našoj književnosti“, „početnici i propali pjesnici pišu kritike po časopisima“, no „seriozna stručna kritika“ je nešto drugo, ograničena na kulturno-historijsku razinu.

Veoma je interesantna i mnogoznačenjska Kozarčaninova sintagma „kreativna kritika i esej“. Ovdje je on svrstao Ujevića, Krležu, Nazora dajući opće poglede na različite književne probleme te se usudio reći da je književna kritika tog vremena na književnim smotrama „blijeda, brbljava i uglavnom bez značenja za književni razvoj“. Smjelo, ali potkrijepljeno. Nije situacija mnogo bolja ni danas, usudimo se reći. Knjige se publiciraju i više ih je nego dobrih autora. Kao da Kozarčanin govori o današnjoj književnoj sceni: književna produkcija je kvalitativno-kvantitativno uspješna, no kritika usamljena, nepotpuna. Mnogo citata, uvezivanja, navođenja, malo „suočavanja“ sa samim književno-umjetničkim tekstom i njegovom spektakularnom semantikom.

Kozarčanin izdvaja Ujevića, jednu uistinu kulturno-književnu instituciju naše književnosti. Lakoća s kojom piše, fascinantni odabrani stihovi, „intelektualizam u lirici i lirika u eseju“, sve su to vrijedni epiteta Ujevićeve poezije, no gdje

je tu relevantan kritičar koji će na „pravi“ način tumačiti njegovu poeziju, bez ega, predrasuda književno-kritičkih krugova tog doba i društva, profesionalno, stručno, shvativši što je Ujevićeva poezija baš u ondašnje vrijeme značila, koje je novitete i prekretnice u hrvatskoj pa i europskoj književnosti sa sobom donijela.

Kozarčanin analizira Ujevićevo djelo s različitih aspekata, manje sa životopisno-empirijskoga, a više s kritičko-teorijskog: književnostilske vrijednosti teksta, bogatstvo i milje stilskih figura u njegovoj poeziji, Ujevićev poetski izraz. To je poezija osamljenosti, neshvaćenosti i Kozarčanin je sjajno o tome napisao:

„Svaki je umjetnik u životu sam. Samoća, koja mu kao čovjeku donosi možda mnogo tuge i gorčine, oslobađa ga kao umjetnika različitih društvenih i umjetničkih obzira, kojih je prepun dnevni život, dajući njegovu djelu s jedne strane samorodan i autobiografski karakter, a s druge strane najširu čovječansku prostornost i obuhvatnost, koja se u samoći slobodno razvila do svoje pune katarze. Ostaje za njim sitna činovnička i književnička zavist, lajanje site, pijane publike na mjesec, tužna ženska ljubavna darežljivost i zanos, pohvale i pokude neznanica i zlobnika, koji su se ušančili u kritici s topovima i strojnim puškama.“²

Tako piše Kozarčanin, romanopisac, pjesnik osamljenosti i tuge, ali i kritičar ondašnje i suvremenske hrvatske književnosti koja uistinu zauzima posebno mjesto i u europskoj književnosti, no treba joj oformiti krila na način književno-umjetničke, teorijske i kritičke verifikacije.

Ljiljana Tadić-Adžamić

² Ivo Kozarčanin, Izabrana djela, Matica hrvatska, priredio Ante Stamać, Zagreb, 2008. , str. 421

POEMA JEDNE KONFUZNE LIČNOSTI

Ne interesuje me
da li je istina to što pričaš,
ali hoću da znam, da li možeš
drugog da razočaraš
da bi sebi ostao veran.

Da li možeš podneti reč da si izdao,
a da tvoju dušu ne izdaš, prokažeš?
Možeš li da budeš neveran
da bi sebi odan ostao?

Hteo bih da znam da li možeš
sa tvojom, mojom nepotpunošću,
još uvek na žalu jezera da stojiš
i srebrnoj šajbni meseca
neograničeno o ljubavi klicati?

Ja želim da saznam da li možeš prepoznati
lepotu svakodnevice
i onda kada ne izgleda prijatno,
a iz tvoje sveopšte prisutnosti,
snagu za život da crpiš?

Hoću da znam da li možeš tvoju i moju radost
da izdržiš, i da sebe prepustiš životnoj igri,
a svaku žilicu u tvom telu pripremiti
da u ekstazi zadrhti.

Da voljom gradiš snagu za večni opstanak.
A ti sam to možeš.

Ne želim da znam koliko godina imaš,
ali tvoje lice odaje mi koliko dugo si u životu trajao.

Mada mi ne govori šta si sa poklonjenim
vremenom činio.

Ispričaj mi o vemenu
kada si nešto reskirao,
kako si reagovao
kada si osetio dubinu straha?
Bezumno se opijaš teškim radom.
alkoholom ili, možda, haosom bolesne.
dramatične emocije.
da bi se uzdigao iznad sebe i svog ega.

Strah pripada životu.
Opasne situacije mogu

Milorad Miki Milenković rođen je 1941. godine u Beogradu.

Pjesnik je i slikar. Pjesme je objavljivao u časopisima, a zastupljen je i u zajedničkim knjigama te antologijama poezije i proze.

Član je *Udruženja njemačkih književnika* i suosnivač mnogobrojnih asocijacija, organizacija i udruženja. I danas aktivno radi u upravi *Udruženja pisaca "Sedmica"* Pored pjesničkog rada bavi se i slikarstvom. Imao je nekoliko samostalnih i više zajedničkih izložbi slika. Živi u Offenbachu/Njemačka. Nastupio je u i hrvatskoj čitaonici *Ogranka Matice hrvatske* u Wiesbadenu 2018. godine.

da budu spas ličnosti.
To je prirodan odgovor na blaženi bol
koji nastaje iz saznanja
da smo stvarno otvoreni
za ljubav, istinu i život.

Mesto u sebi i u svetu pronaći
i prepoznati zašto smo stvoreni,
čini nam radost.

Mene ne zanima koliko si dugo odživeo,
želim znati da li si lud
zbog tvoje ljubavne žudnje i snova,
zbog životne pustolovine iz mladosti.

I na kraju, neću te ostaviti
i ako je vreme sve teže:
ali podsetiću te na ono što znaš:
probudi hrabrost da bi bio jači od straha.

Milorad Miki Milenković

KAO NEKAD

Godine su prošle,
Dan za danom ide,
Oči moje duše,
Žele da te vide.

Godine su prošle,
Život lagano teče,
U dubini duše tiha
Iskra tinja i pomalo peče.

Godine su prošle,
Sećanje u meni spava
Tvoj glas, oči i osmeh
Čuvaću od zaborava.

Godine su prošle,
Čovek pomalo stari,
Samoća je tužna,
Niko za me ne mari.

Pišem ti stihove ove
Kao nekad u neko vreme,
Ti si moja draga muza
Neiscrpne ljubavne teme

Milorad Miki Milenković

22.11.2017.

TRAGOVI

Roman **Marijane Dokoze** *Tragovi* dojmljiva je i strasna ljubavna priča uokvirena najromantičnijim gradom na svijetu kojemu nije strana energija dvoje ljubavnika i poslovnih suradnika čija međusobna privlačnost nadvladava sve prepreke koje se pojavljuju na putu njihova međusobnog zbližavanja. Pariz kao mjesto u kojemu se i oko kojega se događa ljubav, otvara kroz poglavlja vješto prikrivene odgovore na pitanja o istini, ljubavi, žudnji, moralu, obitelji, *Drugome*, A što mogu prepoznati samo suptilni, zahtjevniji čitatelji željni dinamičnih rečenica bez fraza za upisivanje u privatne dnevnike.

Naracija različitih govornika okupljena je oko isprepletenog ljubavnog trokuta pa autorica kroz ženski i muški pripovjedački govor dojmljivo narativizira ono poznato samo zaljubljenima, strasno traganje za međusobnom pripadnošću. Razotkriva se pri tome i jedna neobična tetovaža intimnoga koja osoban ritam svakodnevnoga opisuje različitim emotivnim stanjima kao što su samoća, čežnja, požuda, strast, razočarenje. Polagano razot-

Marijana Dokoza rođena je 1978. godine u Galovcu kraj Zadra. Hrvatska je novinarka, urednica hrvatsko-njemačkoga mjesečnika *Fenix* i književnica. Objavila je nekoliko zbirki pjesama i romana: *Izgubljeni u ljudskim mislima* (2005.), *Naranyjin plač* (2011.), *Grijesi* (2014.) *Tragovi* (2017.).

OGRAK MATICE HRVATSKE
Hrvatska čitaonica Wiesbaden

srdačno Vas pozivamo predstavljanje

romana **Marijane Dokoze**

TRAGOVI

u srijedu, 11. travnja 2018. godine
s početkom u 19:00 sati

u Domu kardinala Kuharića (Hrvatska katolička misija)
Holsteinstr. 15a, (ugao Waldstrasse 39a)
65185 Wiesbaden

Moderatorica susreta na kojemu će biti predstavljena i
RIJEČ broj 53./54. biti će **Marina Marić**.

krivajući kodove ljubavnog govora kroz blage, ali detaljne opise erotičnoga ulazeći pri tome u prostore tjelesnoga kao biti postojanja, **Marijana Dokoza** upisala se u prostor oslobođene osjećajnosti u hrvatskoj ženskoj prozi. Ona pri tome osjećaj intimnosti toliko zatvoren, neprijetan i zaključan, razlaže od svakodnevnog banalne rutine, pretvarajući ga u uzbudljiv čitateljski ritual i strasne prikaze dodira, pogleda, daha. Emotivna stanja dovode se na taj način do jasnoće i vidljivosti, do nježnosti, topline, prepoznaje se u nekim epizodama između dvoje ljubavnika njihova uvježbanost u potiskivanju tjelesne žudnje. Žena

i muškarac pri tome uživaju, žele, oni su zahtjevni, brzi i nepredvidljivi, ali i usamljeni, lomljivi i tjeskobni.

Jedna na prvi pogled klišeizirana priča kroz roman „Tragovi“ plete se lako, čitko i nepredvidivo pa čitatelji ostaju uz nju u jednome dahu do samoga njezinog kraja tragajući za odgovorom na pitanje kako balansirati između društvenog i intimnog, između privatnog i javnog. Autorica pri tome razmišlja o sebi i o svijetu uokolo, gledajući na ljubav i strast kao na društvenu provokaciju koja se pretače u potpuno oslobođeni urlik gladi za drugim!

Nives Tomašević

- *Ako nemaš, idi, baba, pusti me da radim. Puno je vas takvih, nisi mi jedina.*

MOJ, A NEPOZNAT GRAD

Nakon mnogo godina ludila i rata, putujem kući, u zemlju kojoj ne znam ni ime.

Moja porodica je u Federaciji, suprugova u Republici Srpskoj, a ja bih najradije ostala između ta dva dijela Bosne, a da mi svaki od njih bude podjednako blizak. Prije dvadeset godina dođoh u Njemačku kao Jugoslavenka po pasošu, državljanstvu i duši. Pasoš proglašuje nevažećim, državu nepostojećom, a dušu bolesnom što još vjeruje u svoje porijeklo.

Možda su u pravu, možda sam ja manjina koja izumire polako, kao životinja, a ipak samo u svoju vrstu još vjeruje.

U svojoj knjizi Đorđe Balašević je rekao: *Jugoslavija je kao stari fićo, svi bi htjeli po neki dio, a niko ga neće cijelog.* Sad je svako dobio svoj dio i ostat ćemo djelići, a nikad cjelina. Bosna je bila kao nakalemljena ruža, svaka sorta je imala svoje porijeklo, miris i boju, a ipak su rasle i cvjetale zajedno. Mirisala je mirisom tamjana iz katoličkih kuća, krsnom pogačom sa srpskih slavskih trpeza i bajramskom baklavom iz muslimanskih mahala.

Imala je dušu, a sada...

Bosna nam ostade kao crvljiva jabuka koju još samo tanka koža čuva da ostane cijela.

Koračam sada svojim, a nepoznatim gradom, prljave me ulice za korak vuku, uzalud tražim poznata lica, nemam kome ni ruku pružiti... Prodavnice prazne, biblioteka zaključana, a ulica puna malih

tezgica robe iz Kine. Na kraju grada velika pijaca, kao glavni tržišni centar, nekvalitetne robe, znoja i prašine. Na ivici trotoara na kartonske kutije poredane knjige svih žanrova, u prolazu mi ih prodavač nudi kao papriku kraj autoputa u jesen. Zaboli me pomisao da su i moje knjige sa polica premještene na ovako sličnu uličnu biblioteku, ali ne odolih želji da neku kupim, jer se na drugom mjestu i ne mogu naći. Pronađoh kao na sezonskoj rasprodaji u gomili knjiga *Derviš i smrt* Meše Selimovića, pa upitah prodavača ima li knjigu *Tvrđava* istog pisca. Tek tad ga bolje pogledah i pokajah se što sam mu se obratila, jer i onako mi neće znati dati odgovor. Neobrijano lice sa žbunom kose na glavi, u sivoj majici koja je pocrnjela na istegnutom prednjem kraju od brisanja ruku i u šarenim gaćama izbljedjelih boja. Zavukao ruku u te svoje havajske gaće, češući se po zadnjici kao što se neko češka po glavi i dok razmišlja reče:

- Nemam to, ali imam *Gričku vješticu*.

Shvativši da je on, izgleda, malo naučio od svojih kupaca, platih knjige i produžih dalje razmišljajući više o sebi nego o njemu.

Zasjela mi neka muka u grudima hvatajući dah, stjerah je u glavu, pa me sad podsjeća da je tu u sljepoočnici. S namjerom da u apoteci pronađem lijek, iako svjesna da se ne radi o fizičkoj boli, stojim u redu.

Trgne me glas iza staklenog pulta i tad primijetih staricu ispred sebe. Uporno zavlaci ruku u džep i prebrojava zgužvane novčanice. Povijena ramena pod pletenim prslukom i šarena marama osta na mjestu gdje je bila glava koju ona od stida sve više uvlači ka grudima. Žuljevitim rukama podiže pletenu korpu pokrivenu izbljedjelom ali čistom krpom. Spustivši ruku na njeno rame, pružih apotekarki novčanicu da platim staričin lijek. Samo na trenutak podiže glavu sa dva vodena oka u kojima plivaju zjenice. Tiho izreče zahvalnost i blagoslov, nestade iza vrata bježeći od srama.

-*Koliko god da imate novca ne možete svima pomoći* - progovori žena iza pulta, pravdajući se, iako nije kriva.

-*Nemam toliko novca, ali sam imala majku za koju nije bilo lijeka* - rekoh izlazeći i odnoseći bol koji sam i unijela.

Možda će se ova moja uboga zemlja, bar nekad, izliječiti od jada i bijede. Kažu da smo sad oslobođeni. Samih nas ili iluzija, ko zna.¹

Nisveta Grabovac - Šabić

¹ Preuzeto iz knjige: *Gorki med*, s ljubaznom dozvolom autorice, Bosanska riječ, Tuzla, 2011. Autorica Nisveta Grabovac - Šabić rođena je u Velikoj Kladuši 1962. godine. Član je Udruženja pisaca *Liber* - Velika Kladuša i član uprave Udruženja pisaca *Sedmica*. Objavila je zbirke poezije *Tragovi* i *Ljubav je grijeh*, a zastupljena je u almanasima *Sedmice*, zbirci duhovne poezije *Poj duše* i antologiji *39 godina za razmišljanje* na njemačkom jeziku, objavljenoj u Saarbrückenu. Nagrađivana 2002, 2006. i 2008. godine. Živi i radi u Offenbachu, u Njemačkoj.

PRAVEDNOST I KULTURA

Radionica za ukusno i korisno

IDSTEIN, 26. siječanja 2018. godine. **Hrvatska kulturna zajednica e.V.** iz Wiesbadena u suradnji sa zadrugom za pravednu trgovinu **Weltladen Idsten e.G.** organizirala je javnu tribinu - radionicu o primjeni začina u kuhinji i medicini. Posebnu ulogu u razradi i najavi teme imala je radna grupa za samopomoć, **Kultur als Lebenshilfe®**¹. Tridesetak gostiju sudjelovalo je i u degustaciji začina koji su ponudeni u ambijentu restorana **Croatia** u Idsteinu na Taunusu. Predavanje o ulozi začina u prehrani i njihovoj dobrobitnosti za zdravlje održao je **dr. phar. Asgahr Fassihi**. Moderaciju radionice vodio je dipl.inž. Ivica Košak, predsjednik **Kulturne zajednice**, koji je naglasio kako je **Hrvatska kulturna zajednica** suosnivač i aktivni partner Zadruga. Helmut Rinke, voditelj **Zadruga za pravednu trgovinu (fairtrade)** predstavio je Zadrugu koja u Idsteinu vodi vlastitu trgovinu s proizvodima, a koji su kontrolirani i rađeni prema pravilima pravednog plaćanja proizvođača. Zadruga uzorito skrbi za potrajno gospodarenje. Unatoč takvoj plemenitosti i dobroj praksi, potrošnja robe iz lanaca pravedne trgovine ne prelazi u Njemačkoj 3% ukupne potrošnje.

¹ <http://www.lebenshilfe.hkz-wi.de/dokumentation/kultur-als-lebenshilfe.html>

Austrija, Švicarska, pa i Velika Britanija s udjelom *fairtrade* proizvoda od preko 15% u ukupnoj potrošnji, pokazuju kako je zahtjev pravednog proizvoda ne samo moralna kategorija, nego i moguća, obostrano korisna praksa. Pravedna zarada koja pokrivena ne samo zadovoljavanje osnovnih životnih potreba nego i obrazovanje buduće generacije osigurava po-trajno gospodarenje u zemlji proizvođača. U pravilu, to su zemlje s rigidnim zemljopisnim uvjetima, oskudnim resursima i nerazvijenom infrastrukturom.

Interes sudionika pokazao je kako je i u sredini zasićenih osnovnih potreba, a i niske cijene prehrambenih proizvoda – Njemačkoj, potrebna doedukacija odraslih, kako bi se shvatila potreba pravednog gospodarenja.

Mediterranska kuhinja

Povijesni primjer dobre prakse u ishrani nalazimo u Mediteranskoj kuhinji. Na zahtjev Španjolske, Grčke, Italije i Maroka mediteranska kuhinja je uvrštena u UNESCO u studenom 2010. godine na reprezentativnom popisu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. U 2013. godini ulazak je proširen na Hrvatsku, Portugal i Cipar. Mediteranska kultura hrane nije samo povezana s nizom vještina, rituala, simbola i tradicija oko sjetve, berbe, ribolova, držanja životinja, očuvanja, prerade,

*pripreme i osobito dijeljenja hrane, rekao je Košak - ona ističe vrijednosti gostoljubivosti i suživota ljudi svih dobi i različitih društvenih slojeva. I tako postaje ne samo nematerijalno nego i izrazito kulturno dobro. Odgojni projekt **Kulturne zajednice** provoditi će participativna istraživanja ove tradicije. Rezultati istraživanja bit će dostupni javnosti kroz različite umjetničke i publicističke projekte. U tom smislu se i ova radnica u Idsteinu može promatrati kao svojevrsni performans.*

Zajedništvo je temelj kulturnog identiteta i kontinuiteta društava diljem Mediterana. Mediteranska kultura hrane ističe vrijednosti gostoprimstva, dobrosusjedskog ponašanja, interkulturalnog dijaloga i kreativnosti. Ona igra ključnu ulogu u proslavama i blagdanima s okupljanjem ljudi svih dobi i društvenih pozadina. Mediteranska kultura hrane na Jadranu, obali, otocima i dijelu zaleđa povezana je s okolišnim, klimatskim, povijesnim i kulturnim čimbenicima Mediterana.

Međusobna povezanost prirodnih resursa i ljudskih potreba, a time i ljudskih sposobnosti, odražava se u prehrani stanovništva, a život u skladu s prirodnim blagodatima temelj je takvog načina života i prehrane.

Doprinos kulturi kroz pravednu trgovinu

U **Riječi** broj 2 iz studenog 1992. predstavljen je nastup **Kulturne zajednice** na Ljetnom slavlju stranke SPD u Wiesbadenu. Jedno

lice hrvatskoga štanda ostalo je prepoznatljivo obilježje nastupa **Zajednice Hrvata** u Wiesbadenu – ono je predstavljeno u osobi vjerne članice društva, gospođe Ružice Matanić. Godine su ostavile traga, a i dvadeseterogodišnji rad **Kulturne zajednice** doživljava neprekidne promjene, no trajni se oslonac za društvo nalazi upravo u radu i osobnom zalaganju vjernih članica **Zajednice** poput kolegice Ružice.

Ne samo vrijedne ruke drage kolegice koje su uvijek spremne na pomoć, a što se u ovakvim volonterskim nastupima gotovo i ne primjećuje, nego vrsna poduzetnička sposobnost u organizaciji rada odlikuje gospođu Matanić. Ružica Matanić vodi danas jednu maloprodajnu trgovinu u Staračkom domu (GDA *Gemeinschaft Deutsche Altenhilfe GmbH*, Wiesbaden, Hildastraße 2).

Kada je **Hrvatska kulturna zajednica e.V.** postala osnivačkim članom jedne *fairtrade* zadruge - **Weltladen Idstein**,² dakle članom

² Weltladen, Riječ broj 43, 2013. Hrvatska kulturna zajednica e.V. Wiesbaden, str. 22

jedne zajednice koja pravednom trgovačkom praksom želi unaprijediti robnu razmjenu i potrošnju zasnovanu na pravednim socijalnim i etičkim odnosima, bilo je za Ružicu samo po sebi razumljivo da u svojoj trgovini otvori ponudu i za *fairtrade* proizvode. Komisiju izbranih artikala preuzela je **Hrvatska kulturna zajednica e.V.** Za hrvatsku se zajednicu tako otvorila mogućnost da ovim iskorakom predstavi sebe i svoje članove u svjetlu dobre poduzetničke prakse. Produkti za čiju se proizvodnju plaćaju poštene nadnice, primanja koja osiguravaju životne potrebe proizvođača, jesu skuplji, ali imaju nezamjenjiv okus pravde. Okus koji se ne iskušava jezikom nego dušom. I upravo ova plemenita osobina, koja nam često nedostaje u svakodnevnici, postaje predmetom rada i integracije hrvatske zajednice u migraciji.

Gospođa Ružica Matanić vodi s uspjehom trgovinu staračkog doma kao samostalno obiteljsko poduzeće. A to nije ni jednostavno ni lako za ovu Hrvaticu koju sudbina

nije mazila. Ružica je rođena u pečalbi poslijeratne migracije, kada se njezina mama, trbuhom za kruhom iz Dalmacije, našla kao sezonska radnica u Vojvodini. Rođena u Hrtkovicima (Ruma) Ružica se našla i sama u dilemi da u tuđini osigura životne potrebe. Veći dio svog radnog života provela je „na privremenom“ radu u Njemačkoj. Ipak ona nije zaboravila svoje porijeklo, kako sama s ponosom kaže – *ispod Dinare*.

Kiosk koji ona vodi već petu godinu, pored sigurnog radnog mjesta za sina, nije cjelovito životno ispunjenje uvijek dobro raspoložene članice Kulturne zajednice. Uvijek spremna na pomoć i razumijevanje Ružica Matanić predstavlja sve one članove Kulturne zajednice bez čijeg samozatajnog doprinosa rad udruge ne bi bio moguć.

Naravno, nije zapostavljeno niti očekivanje za ostvarivanjem dobiti za Zajednicu, koja će služiti unapređenju rada kulturne zajednice na opću korist u području kulture, društvenoga

rada i njegovanju prijateljskih odnosa među narodima.³

Začini

Orijentalni bazar je dobro mjesto za upoznati svijet mirodija i začina. U domovini, započeo je referent **dr. Fassihi** koji je rođen u Iranu, *uvijek navratim u bazar, ne da kupujem, nego da se nađem na mjestu zadovoljstva i izvornih proizvoda.*

Bazar je u pravilu prekrivena pješačka zona koja se može protezati na nekoliko kilometara. Bazar se dijeli na više strukovnih prodajnih mjesta. Tu su obrtničke radnje i trgovine često pomiješane. Radionice su iznad ili iza prodavaonica.

Trgovine začina zovu se *attari*, a trgovac je *attar*. Riječ *atr* je arapski izraz za miris, a *attarova* zadaća kroz povijest, bila je ništa manje nego ekvivalent liječniku ili medicinskom osoblju. Međutim, *attar* nije bio odgovoran samo za medicinske poslove, a u kojima je bio i još uvijek je s ograničenjima prisutan. On je stručnjak i za boje povrća jednako kao i tkanina ili vune.

Ribari su posebno cijenili savjet *attara* jer im je davao začine kako

³ Statut Hrvatske kulturne zajednice: http://www.hkz-wi.de/web_hr/hr_statut.html

bi konzervirali pokvarljivu robu. Kuhari redovito posjećuju njegovu trgovinu kako bi ponuda na tanjuru bila lijepa za oko i ukusna za jelo.

Posao attara je bila i ostala ugodna oaza za osjetila.

Attar krase svoju robu, nerijetko su to konusi koji naliče na pejzaž vulkanskih planina. Kurkuma plijeni pogled sa svijetlim sunčanim tonovima, zeleni brežuljci kopra pored bregova crvene paprike, bijelog ili crnog papra. Naravno, tu su zamamljivi korijander, čili paprika, a i nasipi od bijele ili crvenkaste soli. Isto tako, ali egzotično, djeluju vanilija i gomolji đumbira. A plemeniti šafran je često sakriven od pogleda pod pultom, poput neke dragocjenosti. Svatko tko je ikada bio u takvom bazaru zna kako boje, mirisi, ali i žamor čine život vrjednijim.

U Europi srednjeg vijeka poticaj Portugalaca da pronađu morski put do Indije nije bilo zlato, nego začini (*Vasco da Gama 1498.*).

Začini papar, muškatni oraščić, klinček ili cimet bili su prestižna roba koja je imala statusni simbol, a njihovim vlasnicima donosila ogromno bogatstvo.

Brojni znanstveni radovi opisuju prednosti zdrave i dobro začinjene prehrane za tijelo i duh. Među njima je i mnoštvo studija koje opisuju *mediteransku prehranu* kao

učinkovitu mjeru protiv tipičnih civilizacijskih bolesti.

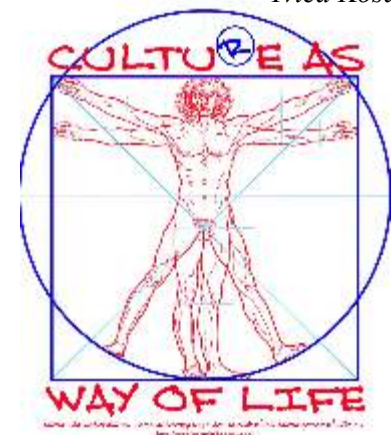
Pored obilja svježeg voća i povrća, zdravo maslinovo ulje, riba i meso, kao i tjestenina dio su mediteranske prehrane. Ali naravno znamo da je mediteransku zdravu hranu čine i začini kao što su origano, majoran, timijan, ružmarin, lovor, estragon, kadulja, peršin, koreandar...

Tradicionalna kuhinja u Maroku koristi dnevno tridesetak začina da bi jelo postalo ukusno i probavljivo. Začini daju hrani ne samo okus, nego poboljšavaju probavu. A to se osigurava ne samo eteričnim uljima i gorkim tvarima, nego također i složenim biokemijskim spojevima kao što su flavonoidi, saponini, terpeni, fenoli i antiperoksidativni bifenili. Oni djeluju kao konzervansi u mesu i masti, pa tako npr. ružmarin sadrži djelotvornu karnosolnu kiselinu, rosmanol i karnosol. I ne samo zato, ružmarin je čest sastojak likera, aperitiva.

Kadulja sadrži tvari koje se koriste kao protuupalni lijekovi u upalu usta i grla.

Kadulja također djeluje prekomjernog znojenja. U narodnoj medicini, kadulja se koristi zbog učinka koji inhibira lučenje mlijeka. Začini su dodaci jelu koji ne smiju nestati ni u kuhinji, a niti u životu, jer vam trebaju za uživanje u okusu jela, jednako kao za radost u životu. Pravedna trgovina orijentalnim mirodijama doprinosi da rad i potrošnja imaju moralnu obavezu jednako kao i kulturnu notu - zaključio je dr. Fassihi svoje izlaganje.

Ivica Košak

KOZMOPOLITIZAM NA ISTOČNOJ OBALI JADRANA

Kolokvij o etničkom i religioznom identitetu grada Rijeke/Fiume

Mainz, utorak, 23. siječnja 2018./ Dr. Angela Ilić (Uni München) je predstavila grad Rijeku/Fiume kao odredište dodira kultura u zadnjoj trećini 19. stoljeća. Bio je to kolokvij Zavoda za Istočnoeuropsku povijest na kojemu se redovno raspravljaju tekuća pitanja istočnoeuropskih studija.

Rijeka (talijanski i mađarski: Fiume, njemački: Sankt Veit am Flaum, slovenski: Reka, čakavski: Rika, Reka) najveća je hrvatska luka, treći po veličini grad u Hrvatskoj.

Poslije Hrvatsko-ugarske nagodbe iz 1868. godine, mađarska je vlada zbog idealnog zemljopisnog položaja i dubine mora u Kvarnerskom zaljevu razvila Rijeku u jednu od najvećih europskih luka i moćno industrijsko središte.

Rijeka postaje prema nagodbi corpus separatum, tj. izdvojeno tijelo s guvernerom iz mađarskog plemićkog staleža. Rijeka je 1870. godine u potpunosti pripojena Mađarskoj. Mađarska ubrzano razvija Rijeku u svoj najveći pomorsko-lučki centar, te se razvija određeno suparništvo između dvije najveće luke u Austrugarskoj monarhiji, Rijeke pod mađarskom i Trsta koji je bio pod austrijskom upravom.

Osim luke, 19. stoljeće doba je velike gradnje u gradu: izgrađena je Tvornica papira –

Angela Ilić

Dr. Angela Ilić je zamjenica ravnatelja **Instituta za njemačku kulturu i povijest jugoistočne Europe** u LMU Munichenu (IKGS). Područja njenog istraživanja su: Povijest jugoistočne Europe u 19. i 20. stoljeću; Nacionalni i vjerdostojni identitet; Manjine u srednjoj i jugoistočnoj Europi; Religija i društvo u post-socijalističkim tranzicijskim zemljama; Ekumenizam i međureligijski dijalog. Pored članstva u znanstvenim udrugama **Südost-europa-Gesellschaft** i **Association for Slavic, East European and Eurasian Studies**. Dr. Ilić je članica **Hrvatske kulturne zajednice u Wiesbadenu**.

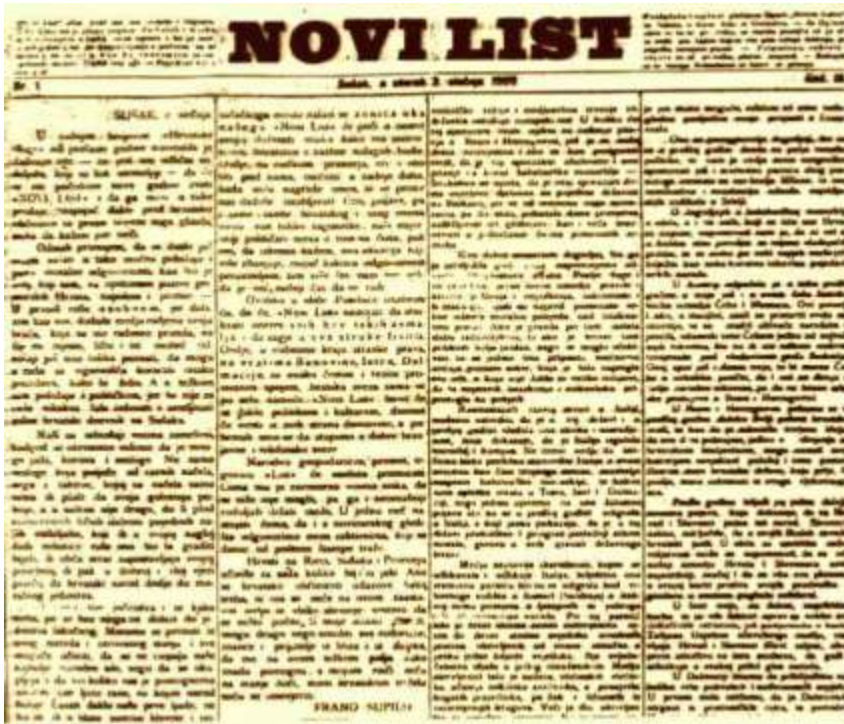
Hartera (1821.), osnovana je Narodna čitaonica (1850.), u rad je puštena prva plinara (1852.), na Mlaci je utemeljena rafinerija nafte (1882.), a iste godine Rijeka dobiva modernu kanalizaciju. Razvitak luke, širenje

međunarodne trgovine i spajanje grada željezničkom prugom s Pivkom i Karlovcem (1873.) doprinio je brzom porastu broja stanovnika s 21.000 (1880.) na 50.000 (1910.). Godine 1885. izgrađena je nova zgrada riječkog općinskog kazališta.

Ovaj porast stanovništva rezultirao je na jednoj strani promjenom strukture i na drugoj strani doprinjeo raznolikosti tipičnoj za kozmopolitizam lučkog središta. Stanovništvo grada, prema statistikama iz 1880. i 1890. godine nema jedinstvenu kulturu, ali obilježeno je zajedničkim interesom – gospodarskim razvojem grada. Višejezičnost gradskog stanovništva je održano usprkos uvođenju mađarskog kao školskog i službenog jezika.

U Rijeci je dominantan fījumanski idiom koji, poput trščanskog, pripada skupini kolonijalnih mletačkih idioma. Taj govor koji se održao i do danas govori ne samo o posebnosti identiteta Riječana nego i objašnjava multikulturalnost grada. Posebnosti ipak postoje, kako je naglasila docentica Ilić, građanska društva se osnivaju po nacionalnom, patronskom ključu. Njega vlastite kulture izražena je u pjevačkim zborovima ali i kazališnoj kulturi.

Povijest Gradske knjižnice Rijeka započinje davne 1849.

Novi list broj jedan

Izvornu građu za ovu studiju pružili su ne samo statistički podaci koji su dostupni od 1880. godine i crkvene knjige, nego posebno arhivska građa građanskih udruženja. Iako su društva često nacionalno organizirana, ipak njihov rad doprinosi kulturnom razvoju grada. Tako je naveden mađarski pjevački zbor, njemačko znanstvenotekničko društvo, talijanski patriotski club i ne na kraju hrvatska čitaonica.

godine, osnivanjem Narodne čitaonice riječke. Narodna čitaonica bila je mjesto na kojem su se njegovala kulturna događanja, a bila je poznata i po zabavama i plesovima. U svojim najranijim početcima imala je različita sjedišta, no već 1890. godine seli se na svoju najpoznatiju lokaciju – u zgradu na Korzu u čijem se prizemlju i danas nalazi. Kako je u Rijeci bio na snazi znatno liberalniji zakon o tisku, Supilo je uspio registrirati Novi list – prve hrvatske dnevne novine.

Predavanje dr. Ilić otkriva neposredno i zašto je Supilo napustio Dalmaciju te nastavio djelovati u Rijeci? Odgovor se krije kako u vrlo povoljnoj financijskoj ponudi hrvatskih domoljuba, tako i u broju stanovnika te ekonomskoj snazi grada. Naime, Split je imao tek 18.000 stanovnika, a Zadar i Dubrovnik još manje. U tom

razdoblju Rijeka je, sa Sušakom, imala 65.000, a Zagreb 75.000 stanovnika.

Tolerantnost i liberalni propisi odražavaju se ne samo u multietničkom, višejezičnom nego i religioznom sastavu stanovništava. Iako se gradsko stanovništvo pretežno izjašnjava kao rimokatoličko, u gradu djeluje grčkokatolička i pravoslavna, evangelička i židovska vjerska zajednica. Unatoč brojnom prilivu aškenazi – istočnoeuropskih židovskih doseljenika, u gradu ne postoji geto.

Ovo predavanje Angele Ilić na Sveučilištu u Mainzu može poslužiti kao objašnjenje zašto Rijeka i njezina regija ne proklamiraju tolerantnost i suživot, one ih žive. I danas Primorsko-goranska županija pomaže čak 35 kulturno-zavičajnih manjinskih udruga, tako da baš svatko tko želi sačuvati svoj izvorni

identitet, to može učiniti bez ikakvih problema.¹

Ivica Košak

¹ Objavljeno na portalu Hrvatskog glasa Berlin: <http://www.hrvatskiglas-berlin.com/?p=178488&cpge=1>

100 JAHRE NACH FIUME

Gespräche über Gabriele D'Annunzio.

100 Jahre nach Fiume. Gespräche über Gabriele D'Annunzio (Villa Vigoni, 19.-22.11.2018)

Die Stadt Rijeka (it. Fiume) an der Kvarner Bucht wird am 12. September 1919 von dem italienischen Dichter Gabriele D'Annunzio okkupiert und bleibt für fünfzehn Monate unter seiner Herrschaft. D'Annunzio schafft damit nach dem Ende des Ersten Weltkrieges und inmitten der Pariser Friedenskonferenz von 1919 vollendete Tatsachen. Zugleich ist die Mobilisierung der Massen das Ziel des Besatzers: Zeitungen und Filme berichten über zahlreiche politische Umzüge und Proklamationen, die vom kriegerischen Ruf „**eia, eia, alalà**“ begleitet werden. Als Schauplatz dieser megalomanen politischen Autorschaft, die den Faschismus antizipiert, ist Rijeka 100 Jahre später eines nicht nur deutsch-italienischen, sondern auch verstärkt europäischen bzw. internationalen Gespräches in der Villa Vigoni wert.

100 godina nakon Fiume. Razgovori o Gabriele D'Annunziu (Villa Vigoni, 19.-22.11.2018.)

12. rujna 1919. D'Annunzio je okupirao Rijeku i tu će ostati punih petnaest mjeseci. Time je, poslije završetka Prvoga svjetskog rata i za trajanja Pariške mirovne konferencije, talijansku vladu i svjetsku javnost doveo

Fiume residents cheering D'Annunzio and his raiders, September 1919 (Public Domain, via Wikipedia)

pred svršen čin. Uz okupaciju grada, cilj mu je i mobilizacija masa: novine i filmovi svjedoče o proglasima i političkim povorkama uz gromoglasni povik „**eia, eia, alalà**“. Stotinu godina poslije ovo nasljeđe političke megalomanije koja je anticipirala fašizam bit će u središtu razgovora njemačkih, talijanskih i drugih međunarodnih sugovornika u Villi Vigoni.

100 years after Fiume. Discussions about Gabriele D'Annunzio (Villa Vigoni, 19.-22.11.2018)

The town of Rijeka (ital. Fiume) on the Kvarner Bay was occupied by the Italian poet Gabriele D'Annunzio on September 12, 1919, and remained under his rule for fifteen months. After the end of World War I and in the midst of the Paris Peace Conference of 1919, D'Annunzio took matters into his own hands. Beyond occupying the town, his goal was to mobilise the masses: newspapers and films reported on numerous political processions and proclamations, which were accompanied by the martial call „**eia, eia, alalà**“. 100 years later, as the scene of this megalomaniac political authorship which anticipated fascism, Rijeka is well worth revisiting, not only for Germans and Italians, but for Europeans and a wider international audience, in a discussion in Villa Vigoni.¹

Marijana Erstić, Natke Badurina, Walburga Hülk-Althoff

¹ <http://blogs.uni-siegen.de/fiume/>

Gabriele D'Annunzio (in the middle with the stick) with some legionaries (Public Domain, via Wikipedia)

NITKO IM NIJE RAVAN... DJEČICA

Više volim maminu sestru nego svoju.

Mamina sestra mi je tetka, a moja mi nije ništa!

Moja mama ima bebu u trbuhu, ali ne znam kako ju je progutala.

Na mame se ne galami, one su korisne.

Kada se dvoje zaljubljenih prvi put poljubi, odmah se sruše i ne ustaju najmanje sat vremena, a i više.

Poluotok je otok koji još nije do kraja napravljen.

Baka je debela zato što je puna ljubavi.

Ja bi tako rado imala još jednog brata, ali moja mama koristi tampone.

Što je čovjek stariji, njegovi zubi su sve skuplji.

Djevojčice ne mogu stojeće piškiti zato što se nemaju zašto držati.

Kada baku bole zubi, ona njih jednostavno stavi u čašu.

Jednom sam bila tako bolesna i imala sam 40 kila temperature.

Ja nemam više baku, nju su posadili na groblju.

Moraju li mame također jesti travu da bi im iz grudi teklo mlijeko?

Izraelci su napravili zlatno tele jer nisu imali dovoljno zlata za zlatnu kravu.

Švicarske krave koriste se pretežno za pravljenje čokolade.

Stanovnici Sardinije zovu se Sardine.

Dobra, medicinska sestra mora biti potpuno sterilna.

Doktori kažu da su smrtonosne bolesti najgore.

Kad se moj mlađi brat rodio morali su ga staviti u akumulator.

Leptir je insekt iz porodice helikoptera.

Najkorisnija životinja je svinja. Od nje možemo upotrijebiti sve, meso od naprijed i odostraga, kožu za cipele, čekinje za četke i ime za psovanje!

Zoološki vrt je super stvar. Tamo možemo vidjeti i životinje koje ne postoje.

Životno osiguranje je novac koji dobije onaj koji preživi smrtni slučaj.

Razlika između sela i grada je ta što je trava na selu iz jednog dijela, a u gradu je isprekidana.

Ne znam koliko imam godina, to se stalno mijenja.

Veoma sam se uplašio kad je mama oboljela. Pomislio sam da će nam tata kuhati.

Svi psi vole vodu. Neki čak toliko da u njoj i žive. To su morski psi.

Akvarij je malo stakleno more gdje žive domaće ribe.

Alimentacija je plaća za djecu kada im se tata odseli.

Usvajanje je mnogo bolja mogućnost od rađanja. Tako roditelji mogu sami izabrati dijete i ne moraju prihvatiti baš onoga koga su dobili.

Papa živi u Vakuumu.

Sve ribe nose jaja, a ruske čak i kavijar.

Krave ne smiju brzo trčati da ne bi prolile mlijeko.

Moja sestra je opet položila razred sa odličnim uspjehom, sve same petice. Ona to meni namjerno radi!

Baka nam je otišla na onaj svet. Sad i mi imamo nekog u inozemstvu!

Priredio: Rajko Radišić, nastavnik

NOVA HRVATSKA MIGRACIJA

Bilješka jedne rasprave i otvorena pitanja hrvatske migracije

Frankfurt am Main, 3. veljače 2018. godine.

U organizaciji Hrvatsko-Europskog društva Frankfurt održana je diskusija na temu *Nova hrvatska migracija* u vijećnici grada Frankfurta.

Migracije stanovnika Hrvatske jednako kao i Bosne i Hercegovina nisu nova pojava. Valovi iseljenika odlaze već stoljećima pred burom i nedaćama iz svoje domovine.

Neočekivana je jednako tako potresna nova hrvatska migracija, moglo se razabrati iz pozdravnih riječi **Gordana Grlića Radmana**, veleposlanika Republike Hrvatske u Njemačkoj. Hrvatska je demografski ugrožena zemlja. **Dubravka Jurić**, pripadnica tog novog vala iseljeničtva, zorno je prikazala razloge napuštanja rodnog Đakova. U gradu su ulice opustjele. Svaka treća kuća bilježi odlazak za boljim i sigurnijima životom. U želji da svojoj djeci osigura ško-

lovanje, a sebi pristojnu mirovinu gospođa Jurić je došla u Njemačku žaleći za rodnim krajem, za koji vjeruje da ga nije zauvijek napustila.

Ivica Komadina, dušobrižnik za hrvatsku pastvu u Njemačkoj predstavio je statističke podatke, prvenstveno za iseljenike iz Hrvatske i BiH koji se izjašnjavaju kao katolici. Njih je prema Komadini 76% od preko 317 tisuća Hrvatica i Hrvata u SR Njemačkoj. Oko 270 tisuća su državljani Republike Hrvatske a približno 47.000 ima dvojno državljanstvo. Ne umanjujući štetu koju odlazak dijela mladog i obrazovanog stanovništva čini domovini, Komadina je predstavio korist koju katolička crkava u Njemačkoj ima od prirasta katoličke migracije iz Poljske, Italije i Hrvatske. Neovisno o sastavu buduće katoličke vjerske zajednice u Njemačkoj, prema Komadini, prioritet u društvu

ima socijalna skrb za strane radnike. Tek 8 (osam) socijalnih radnika koji pokrivaju potrebe hrvatske migracije je očito nedovoljno za prihvata i pomoć novih doseljenika.

Milijan Brkić, HDZ, potpredsjednik Sabora Republike Hrvatske istaknuo je kako nam trebaju rješenja za budući razvoj društva, a ne podjele u društvu. Samokritično o političkom vodstvu, Brkić je istaknuo potrebu otvorenog dijaloga. Povjerenje u političko vodstvo treba povratiti kroz ispravno i ažurno funkcioniranje pravosuđa i države administracije.

Josip Juratović, SPD, član Njemačkog Saveznog parlamenta predstavio se kao migrant, „gastarbajter“ prve generacije. Započevši kao radnik lančane proizvodnje, postao je predstavnik u parlamentu. Nesvakidašnju karijeru objašnjava ne kao nešto

samo po sebi razumljivo, nego napor koji u stranoj zemlji treba uložiti i koji je veći, a da bi se na kraju manje postiglo. Ipak, novoj domovini, a koju naziva „maćehom“ ima više za zahvaliti nego onoj iskonskoj „domovini-majci“. Juratović želi novoj generaciji migranta da im iskonska domovina ostane prva ljubav koja će biti uzvraćena.

Dr. Bernadette Weyland, CDU-kandidatkinja za gradonačelnicu Frankfurta 2018. i Manfred Pentz, CDU, dopunili su podijumsku

raspravu, ali i skratili mogućnost za raspravu i dijalog, kako je to iz publike primijetio dr. Stanislav Janović, bivši saborski zastupnik.

Facit: Iako gornja bilješka podijumske rasprave nije zapisnik, a jedva da bi prošla i kao ozbiljno izvješće, ipak ga predstavljam kao radni papir za dijalog i diskusiji koji bi mogli, možda i trebalo uslijediti. Što je to zaista novo kod migracije u Hrvata?

Problemi o kojim se govorilo imaju nesumnjivo povijesni ka-

rakter. Ne zbog toga što se i Hrvati trebaju „od stoljeća sedmog“ smatrati doseljenicima tamo gdje sada na „tvrdoj stini“ svoju povijest pišu, nego jedne okolnosti iz početka prošlog (20.) stoljeća.

Naime, dr Ante Radić tada piše 13. III. 1902. godine u časopisu Dom programatski članak: „O hrvatskoj seljačkoj stranci“ u kojem kaže: „Vrijeme je već da se sami seljaci za sebe postaraju. Već je dosta tog pisanja i govorjenja, što se vidi i čuje od naše gospode: naš mili, naš ljubljani, naš mukotrpnj, naš mučenički, naš na krst razapeti narod. Tog je već dosta i previše, i što se više toga čita i čuje, to je tome milom i ljubljenom narodu sve to gore.¹

...

Nepotrebno, znam, ipak napominjem kako se mili i ljubljani narod ovdje treba zamijeniti ljubljenom i milom dijasporom...

Ivica Košak

¹ Usp. *Riječ* u izdanju Hrvatske kulturne zajednice Wiesbaden, broj 41. 2011.

DI SU PARE?

Naizgled polemičko pitanje upućeno Predstavniku RH, veleposlaniku **Gordanu Grlić Radman, Di su pare(?) – zasnivalo se na najavi Marije Pejčinović Burić, kako će se i Republika Hrvatska s ulaskom u Europu ravnati s standardom o korištenju 2,6% BDP za kulturu.**¹ Kako **Marija Pejčinović Burić** danas predstavlja vladu RH u svojstvu ministrice za vanjske poslove i europske integracije, pitanje upućeno veleposlaniku bi se moglo uzeti kao pitanje upućeno na pravu adresu s namjerom da se objasni kako to RH kao članica EU ne ulaže u kulturu više od 0,69% BDP². Ako se uzme u obzir da su 2% zaposlenih u RH kulturni radnici, ostaje pitanje kako razviti kulturni rad i hrvatski identitet bez za to potrebnih sredstava? Ostavimo po strani izjavu veleposlanika **Radmana koji je na prvom mjestu smatrao potrebnim** navest kako riječ „pare“ nije hrvatski izraz, nego se usredotočimo na odgovor u kojemu veleposlanik tvrdi kako raspoloživa sredstava postoje i samo treba biti sposoban da ih se dobije! Kod raskoraka u obećanju/najavi **Marije Pejčinović Burić** iz 2007. godine i današnjih izdavanja za kulturu u RH, ostaje otvoreno pitanje: jesu li su kulturni radnici, koji čine 2% zaposlenih u RH, nesposobni doći do potrebnih sredstava kako bi kultura hrvatskog čovjeka postala dio zadovoljenja njegovih osnovnih potreba ili su ograničenja neke druge naravi?

[] Red.

¹ **Marija Pejčinović Burić:** Euphorie in Kroatien in *Kulturreport, Fortschritt Europa*, Institut für Auslandsbeziehungen und R. Bosch Stiftung, Nr. 1/2007, Stuttgart, S.104.

² <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=7829> Pregledano 8.03.2018.

PROTOKOLL

der XXVIII Mitgliederversammlung der Kroatischen Kulturgemeinschaft e. V. Wiesbaden

Die Jahresmitgliederversammlung der Kroatischen Kulturgemeinschaft e. V. wurde am Sonntag, den 25. Februar 2018, um 14:30 Uhr im Raum „Dom kardinala Kuharića“ der Kroatischen Katholischen Gemeinschaft in Wiesbaden, Holsteinstr. 15 A, abgehalten.

Anwesende:

- Vorstandsmitglieder(7) der Kroatischen Kulturgemeinschaft e. V.: Ivica Košak, Jakov Rimac, Slaven Ljiljanić, Ružica Matanić, Nada Višak, Nina Wartman, Jela Wagner-Šare.
- Abwesende: Ana Kramarić und Janika Ernst wurden entschuldigt.
- Weitere Mitglieder und Freunde der Kroatischen Kulturgemeinschaft e. V. (lt. Anwesenheitsliste): Dr. Damir Barbarić, Ranko Četković, Marijana Dokoza, Katarina Ott, Rina Milković, Iva Matas, Wilfried Wartmann, Agneza Matotek, Ivan Matotek, Tobias Loebbert, Josip Marković, Jadranka Gradac-Loebbert, Marta Rimac, Silivija Šljivić, Frau Šljivić, Marina Beroš, Blaženka Đurasek, Siniša Škarjan, Vesna Ljiljanić, Dijana Črljenec, Lorena Črljenec, Pavo Barukčić, Mattias Wagner, Senad Ajanović, Suzana Ajanović, Ljubica Turić-Mufić, Herr Turić Jr., Stanislav Janović
- der Generalkonsul der Republik Kroatien in Frankfurt am Main, Herr Vladimir Duvnjak
- Fra. Miron Sikirić, Pfarrer der Kroatischen Katholischen Gemeinde in Wiesbaden

Die Mitgliederversammlung wurde von Ivica Košak geleitet. *Protokoll der Jahreshauptversammlung des Vorjahres (2017)* in dem Mitteilungsblatt Riječ Nr. 51/51 abgedruckt und an die Mitglieder versandt. *Protokoll der Jahreshauptversammlung des Vorjahres* wurde einstimmig angenommen.

Das Protokoll wurde von Frau Silvija Šljivić geführt.

Tagesordnung:

1. Eröffnung und Begrüßung
2. Anlässlich des **Internationalen Tages der Muttersprache** am 21. Februar wird uns ein Beitrag des **Kroatischen Sprachunterrichts in Hessen** erinnern.
3. Geschäftsbericht des Vorstandes
4. Kassenbericht
5. Diskussion über den Bericht des Vorstandes und über den Kassenbericht
6. Entlastung des Vorstandes und des Kassenwartes
7. Vorstandswahlen entsprechend der Vereinssatzung § 3 Abs. 5
8. Pause
9. Verschiedenes mit Diskussion über die Ausrichtung der Vereinstätigkeiten

TOP 1. Eröffnung und Begrüßung

Der Vorsitzende der Kroatischen Kulturgemeinschaft Wiesbaden e. V. (HKZ-Wi), **Ivica Košak**, begrüßte alle Anwesenden und stellte fest, dass die Einladung zur Jahresmitgliederversammlung fristgerecht versandt worden war.

Zweiundvierzig Teilnehmer haben zur erfolgreichen Manifestation der kroatischen Kultur und zur Wahl der neuen

Gemeinschaftsführung beigetragen. Das katholische Missionszentrum für Ausländer mit kroatischer Sprache in Wiesbaden, in dem **Fra. Miron Sikirić** die Teilnehmer begrüßt - Das Treffen fand im *Heim des Kardinals Kuharić* statt. Fra Miron, der Leiter der Mission betonte die Bedeutung und den Wert der Kultur und der Muttersprache als ein Merkmal, das den Menschen bereichert. Der Vertreter der Republik Kroatien in Frankfurt, Generalkonsul **Vladimir Duvnjak** begrüßte die Teilnehmer und stellte fest, dass Organisationen wie die Kroatische Kulturgemeinschaft in Wiesbaden – *als anerkannter Zweig der Matrix Croatiae*¹ aus Zagreb unersetzlich

sind für die Arbeit an der Erhaltung der Identität der kroatischen Bürger, die im Ausland leben. Der Vizepräsident des kroatischen *Matrix Croatiae* in Zagreb, Professor Dr. **Damir Barbarić**, lobte die Entwicklung der *Kulturgemeinschaft* in Wiesbaden. Obwohl die Kulturgemeinschaft in den letzten 28 Jahren existiert hat, wurde der Status der kollektiven Mitgliedschaft in *Matrix Croatiae* erst vor zwei Jahren anerkannt. Die erzielten Ergebnisse, obwohl schwer zu messen, sind sichtbar, insbesondere die Herausgabe von Mitteilungsblatt *Riječ /Das Wort*. Die Kulturgemeinschaft – als Mitglied im kroatischen Kulturverband *Matrix Croatiae* hat bisher 52 Ausgaben des Wort-Magazins (*Riječ*) veröffentlicht. *Das Wort* repräsentiert nicht nur Szenarien, sondern wird auch als ein Spiegel der kulturellen Aktivitäten der lokalen Kroatischen Kulturgemeinschaft in Wiesbaden angesehen.

Die dreiköpfige Delegation der kroatischen Kulturgemeinschaft des Ruhrgebiets (*Ogranak Matice hrvatske za Ruhr*) hat zusammen mit der Zentrale von Zagreb zu einer Sondersitzung der deutschen Zweige der kroatischen *Matrix* in Wiesbaden beigetragen. Der Vorsitzende der Kroatischen Kulturgemeinschaft für das Ruhrgebiet, Herr **Josip Marković** und Frau **Dr. Jadranka Gradac** stellten die Arbeit der Kultur-gemeinschaft für das Ruhrgebiet vor. Literarische Werke in der bildenden Kunst ergänzen die Idee der Einführung der kroatischen Kultur in die deutsche Umwelt. Der Vor-sitzende Marković begrüßte die Möglichkeit der Zusammenarbeit mit Kolleginnen und Kollegen in Wiesbaden und wies darauf hin, dass die Vernetzung der Kultur-gemeinschaften nicht auf das beschränkt sein kann, was die Anderen tun sondern die Kooperation und

¹ *Matrix Croatiae*, Die *Matica hrvatska* (kroatisch für Kroatische [Bienen-] Königin), kurz MH, ist der wohl wichtigste kroatische Kulturverband. Die *Matica hrvatska* wurde 1842 nach dem Vorbild der Ungarischen wissenschaftlichen Gesellschaft und der *Matica česká* unter dem Namen *Matica ilirska* (bis 1843) in Zagreb gegründet. Sie entstand aus der Zagreber Volkslesehalle (*Narodna citaonica*) und der Gesellschaft für illyrische Sprache und Literatur (*Drustvo za jezik ilirski i slovesnost*). Die *Matica hrvatska* war dem Illyrismus verpflichtet und hatte die Förderung des kroatischen (illyrischen) Schrifttums zum Ziel. Ihre Aufgaben lagen zwischen denen eines Verlages und einer Akademie der Wissenschaften. In der Österreichisch-Ungarischen Monarchie kämpfte die *Matica hrvatska* für das kulturelle Bewusstsein und die kulturelle Emanzipation der Südslawen und vertrat die südslawische Kultur gegen die Magyarisierungs- und Germanisierungstendenzen der Monarchie. In Zadar wurde 1849 und erneut 1862 eine dalmatinische *Matica* gegründet, die sich 1911 mit der *Matica hrvatska* vereinigte. Vor dem Zweiten Weltkrieg blieben Teile der *Matica hrvatska* auch vor nationalistischen und faschistischen Tendenzen nicht verschont. Auch im sozialistischen Jugoslawien blieb der Kulturverein nach einer Neuausrichtung zunächst bestehen. 1971 musste die *Matica hrvatska* ihre Tätigkeit einstellen, da sie sich im Kroatischen Frühling für die Kroatische Sprache engagiert hatte. 1991 nahm sie ihre Tätigkeit wieder auf. Aktueller Präsident ist seit 2014 Stjepan Damjanović.

der Austausch sollen und können der Motor für den Erfolg jeder lokalen Gemeinschaft sein.

Der Vorsitzende Košak stellte die Tagesordnung vor. Die Anwesenden nahmen die Tagesordnung einstimmig an.

TOP 2. Anlässlich des *Internationalen Tages der Muttersprache* am 21. Februar hat die Lehrerin **Marina Beroš** einen Programmpunkt als traditionelle Veranstaltung der kroatischen Kulturgemeinschaft vorbereitet. Die Schülerin der 8. Klasse, **Laura Čerljenc** trug das Gedicht *Rodu o jeziku* des Dichters Peter Preradović (19. Jh.) vor.

TOP 3. Geschäftsbericht des Vorstandes

Der Geschäftsbericht wurde vom Vorsitzenden Herrn Ivica Košak vorgestellt:

Die Kroatische Kulturgemeinschaft e.V. hat im Jahre 2015 folgende Projekte und Maßnahmen durchgeführt und publizistisch im Mitteilungsblatt „Riječ – Das Wort“ Nr. 51/52 erfasst und dargestellt:

Die Aktivitäten der Kulturgemeinschaft e.V. werden auf dem Portal <http://www.hkz-wi.de/> in kroatischer Sprache und die deutsche Version auf dem Portal <http://de.hkz-wi.de/> dargestellt.

Eine Dokumentation über die mehrjährige Arbeit ist in der Zeitschrift RIJEČ verfügbar. Digitalisierte Zeitschriftenbestände sind gespeichert und öffentlich zugänglich: <http://www.rijec.hkz-wi.de/>

Der Arbeitskreis Gesundheit und Soziales des HKZ-Wi wurde beim Deutschen Gesundheitszentrum in der Bundeshauptstadt Hessens registriert. Die Gruppe trägt den Namen **Kultur als Lebenshilfe** und agiert als selbstständige *Selbsthilfe-Gemeinschaft*. Das Arbeitsprogramm und die Ziele der Initiative HKZ-Wi sind im Internet veröffentlicht: <http://www.lebenshilfe.hkz-wi.de/haupt.html>

Literatur im Dialog ist eine Veranstaltungsreihe, die darauf abzielt, die Muttersprache kroatischer Migranten den Sprachen des Gastlandes näher zu bringen. Literarische Werke in originaler wie übersetzter Form sollen den Dialog anregen. Kritiker und Schriftsteller sprechen über Begriffe und Ziele des Schreibens. Gegenwärtige Werke und Klassiker der Weltliteratur werden gezeigt. Diese Serie ist eine Initiative der kroatischen Kulturgemeinschaft e.V. Wiesbaden und entstand in Kooperation mit den Verbänden und Institutionen im deutschsprachigen Raum.

Frühere Arbeiten als Ankündigungen sind auf dem Portal veröffentlicht: <http://www.hkz-wi.de/de.hkz/Literatur%20im%20Dialog/home.html> ²

Die mehrjährige Arbeit und die Tradition in der Kulturgemeinschaft waren ein Ansporn für die Einrichtung eines *kroatischen Lesesaals* in Wiesbaden. In Erinnerung an Edwin Bukulin, Mitbegründer der kroatischen Kulturgemeinschaft in Wiesbaden und einem langjährigen Mitarbeiter des Vorstands sowie Mitglieds der Redaktion Riječ/Das Wort, trägt *der kroatische Lesesaal* in Wiesbaden den Namen: *Kroatischer Lesesaal „Edvin Bukulin“*.³

Die HKZ-Wi ist Mitbegründer und Miteigentümer einer Genossenschaft mit eigener Verkaufsfläche in Idstein: *Fair Trade Weltladen Idstein*. Unser Beitrag zur Kultur durch fairen Handel ist dargestellt auf: <http://www.hkz-wi.de/fairtrade.html>

²

³ Literatur im Dialog ist eine Veranstaltungsreihe, die es sich zum Ziel setzt, die Originalsprachen der benachbarten Sprachräume, sowie übersetzte Sprache dem Publikum nahe zu bringen, aber auch miteinander ins Gespräch zu kommen. Zu Wort werden kommen Kritiker sowie Autoren, die über Bedingungen und Ziele ihres Schreibens sprechen. Vorgestellt werden aktuelle Werke aber auch Klassiker der Weltliteratur. Diese Reihe entsteht als eine Initiative der Kroatischen Kulturgemeinschaft e.V. Wiesbaden.

KROATISCHE KULTURGEMEINSCHAFT e.V.

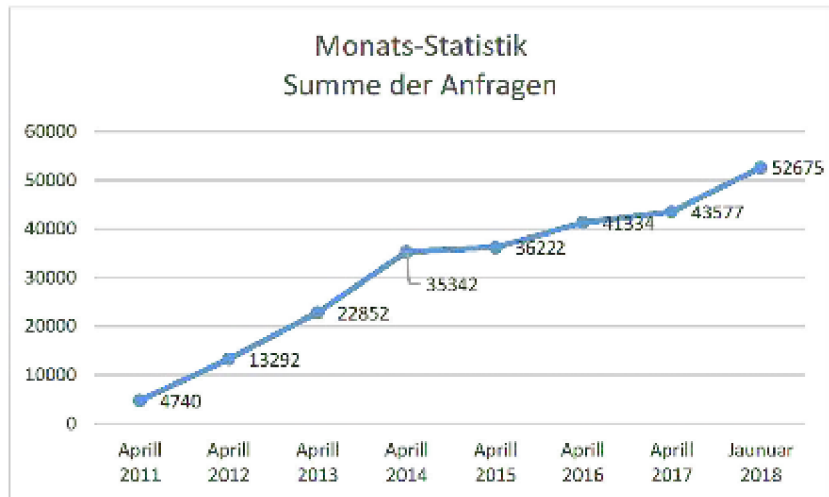
<http://www.hkz-wi.de/>

Die HKZ-Wi organisiert die Sportgruppe "Kegel" als aktive Selbsthilfe.

Kultur ist ein Lebensberater. In der Gemeinschaft hört Kulturarbeit nicht mit der Wissenschaft auf sondern möchte lehren, wie eine nachhaltige und gesunde Gemeinschaft entstehen könnte.

Die Herausgabe des Mitteilungsblattes „RIJEČ – DAS WORT“ hat das Ziel, die Sprachkompetenz zu fördern, sowie die Ausübung der Öffentlichkeitsarbeit zu ermöglichen, die Information und

Kommunikation im Internet für Senioren, Sprach- und Kulturpflege im interkulturellen Milieu der kroatischen Kulturgemeinschaft zu fördern, und die Kulturgüter im interkulturellen Raum darzustellen.

Die Ergebnisse der Vereinsarbeit sind im Mitteilungsblatt publiziert und der Öffentlichkeit vorgestellt sowie im Internet veröffentlicht worden. Monatlich werden die veröffentlichten Inhalte im Internet 50.000 Mal von über 4.000 IP Adressen, d.h. persönlichen Rechnern besucht.

Der Geschäftsbericht wurde einstimmig angenommen.

TOP 4. Kassenbericht

Die Kassenwartin, Frau Nina Wartmann trug den Kassenbericht für 2017 vor. Die Ein- und Ausgaben wurden graphisch präsentiert.

Die Kassenprüferin Frau Marta Rimac berichtete über die Kassenprüfung. Es wurde festgestellt, dass alle Bewegungen korrekt verbucht wurden. Alle geprüften Positionen waren durch Belege nachgewiesen. Alle Bankkonto-Auszüge waren vorhanden und wurden nachvollzogen. Gegenüberstellung der Einnahmen und Ausgaben

Abrechnungszeitraum:	
01.01.2017- 31.12.2017	
Einnahmen	6.563,01 €
Ausgaben	-6.538,60 €
Differenz	24,41 €

TOP 5. Diskussion über den Bericht des Vorstandes und über den Kassenbericht

Alle Berichte wurden einstimmig akzeptiert.

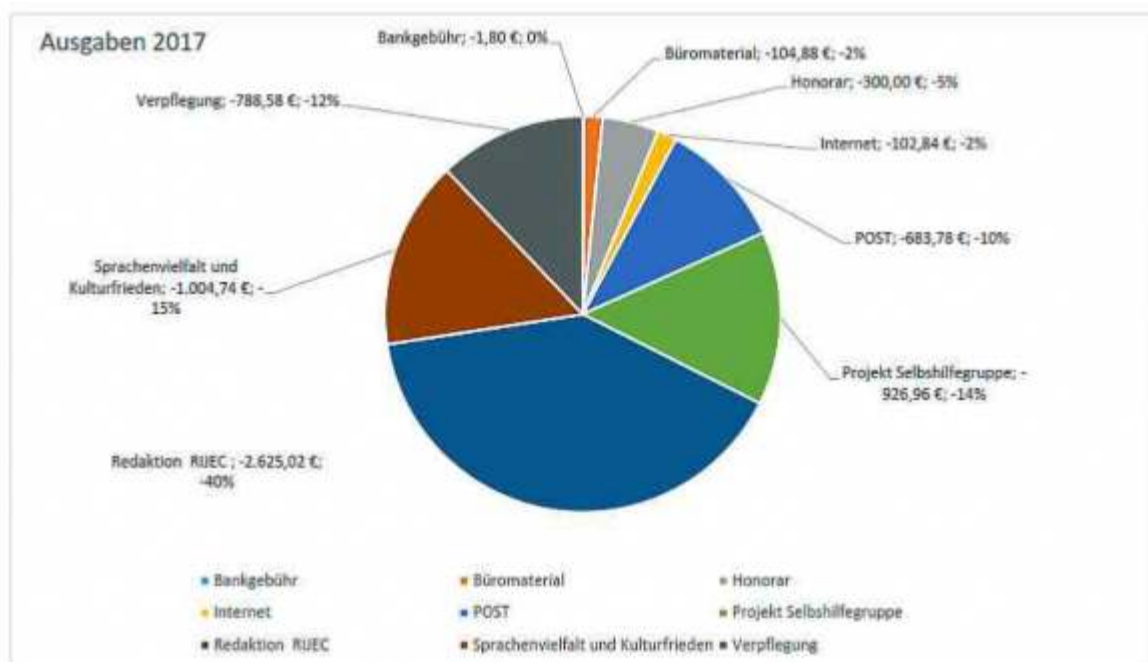
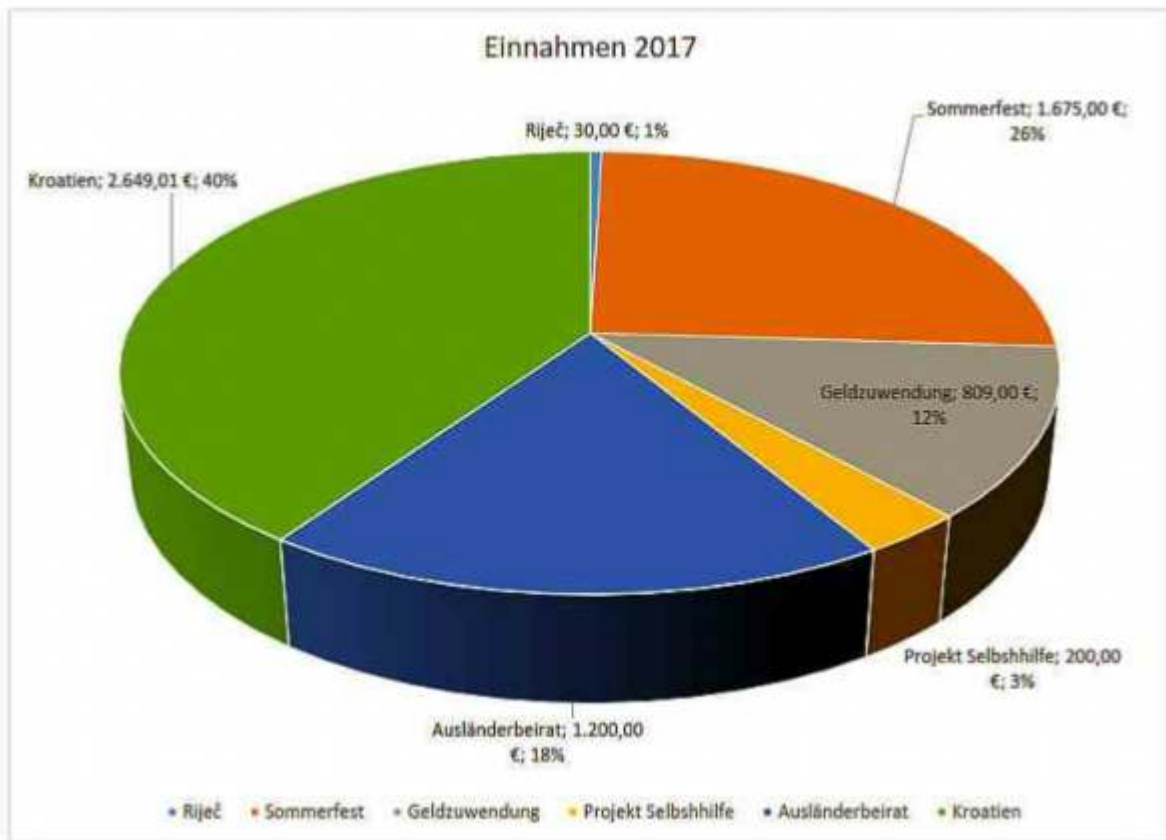
TOP 6. Entlastung des Vorstandes und des Kassenwartes

Der Vorstand und der Kassenwart wurden mit zwei Stimmen Enthaltung ohne Gegenstimmen mehrheitlich entlastet.

TOP 7. Vorstandswahlen entsprechend der Vereinssatzung § 3 Abs. 5

In geheimer Wahl wurden die neuen Vorstandsmitglieder gewählt.

Als Mitglieder der Wahlkommission wurden Frau Marta Rimac, Frau Nada Višak und Frau Nina Wartmann von der Versammlung bestellt und per Akklamation einstimmig bestätigt.
Die 25 anwesenden Mitglieder der Gemeinschaft wählten die neuen Vorstandsmitglieder.

Herr Ivica Košak wurde als Vorsitzenden-Kandidat vorgeschlagen und er nahm die Kandidatur an. Mit 17 Stimmen von abgegebenen 25 Wahlzetteln wurde Herr **Ivica Košak** zum Vorsitzenden in geheimer Wahl gewählt. Herr Ivica Košak nahm die Wahl an.

Die Kandidaten für die 8 Mitglieder des Vorstandes waren:

10. **Marina Beroš,**
11. **Slaven Ljiljanić,**
12. **Jela Wagner-Šare,**
13. **Rina Milković,**
14. **Jakov Rimac,**
15. **Ružica Matanić,**
16. **Sivija Šljivić,**
17. **Ljubica Turić,**
18. **Janika Ernst**
19. **Branko Višak**

Zu neuen Vorstandsmitgliedern wurden in geheimer Wahl gewählt (mit Stimmen/abgegebenen Stimmen): Marina Beroš, 24/25, Slaven Ljiljanić, 22/25, Jela Wartmann-Šare, 19/25, Rina Milković, 23/25, Jakov Rimac, 23/25, Ružica Matanić, 21/25, Sivija Šljivić, 22/25 i Ljubica Turić. 14/25.

Nicht gewählt wurden Janika Ernst, und Branko Višak.

Die gewählten Mitglieder nahmen die Wahl an.

TOP 8. PAUSE – Die neu gewählten Vorstandsmitglieder zogen sich in der Pause zur 1. konstituierenden Sitzung zurück.

TOP 9. (Die Versammlung nahm ihre Arbeit wieder auf.) **Verschiedenes mit Diskussion über die Ausrichtung der zukünftigen Vereinstätigkeiten**

Der Vorsitzende Herr Ivica Košak teilte der Versammlung die neu verteilten Aufgaben des Vereinsvorstandes mit. Die Aufgabenteilung wurde einstimmig beschlossen, protokolliert und die Vorstandsmitglieder nahmen die ihnen zugesprochenen Aufgaben an. Die Aufgaben sind wie folgt verteilt:

20. **Marina Beroš, 1. stellvertretende Vorsitzende**
21. **Slaven Ljiljanić 2. stellvertretender Vorsitzender**
22. **Jela Wagner-Šare, Sekretärin**
23. **Rina Milković, Kassenwartin**
24. **Ružica Matanić, Beisitzerin**
25. **Sivija Šljivić, Beisitzerin**
26. **Jakov Rimac, Beisitzer**
27. **Ljubica Turić, Beisitzerin**

Der neue Vorstand nahm seine Arbeit auf.

Zum Planung und Ausführung sind folgender Aktivitäten vorgeschlagen:

1. Herausgabe des Mitteilungsblattes „Riječ – Das Wort“ Nr. 53 für das Jahr 2018
2. Pflege der Internet-Präsenz
3. Veranstaltung anlässlich des „Internationalen Tages der Muttersprache“ der UNESCO am 21.02.2018
4. UN-Tag des Wassers am 22. März 2018
5. Welttag des Buches und des Urheberrechts am 23. April 2018
6. EUROPAWOCHE 2018, Podiumsdiskussion und Workshop anlässlich der EU-Woche
7. Vereinsausflug
8. Beteiligung am Internationalen Sommerfest in Idstein am 23. Juni 2018
9. Beteiligung am Internationalen Sommerfest in Wiesbaden im September 2018
10. Buchvorstellung und Diskussionsveranstaltung in der Interkulturellen Woche 2018
11. St. Martinstag – Vereinsausflug unter Beteiligung der Arbeitsgruppe für Selbsthilfe
12. Betreuung der Selbsthilfegruppe „Kultur als Lebenshilfe“

Über die zukünftige Arbeit in der Kulturgemeinschaft wurde eine allgemeine Übereinstimmung bestätigt. Die Kraft der Gemeinschaft entsteht durch die kulturelle und interkulturelle Arbeit. Eine dauerhafte und wichtige Aufgabe bleibt es, „den kroatischen Lesesaal“ zu erhalten. Die Jahresversammlung 2018 mit Teilnehmern aus Essen, Frankfurt, Mainz, Zagreb... hat neue Kooperationsfelder für zukünftige Projekte eröffnet, die ein lokaler Verband nicht allein durchführen kann. Die nächste Ausgabe der Zeitschrift **Riječ/Das Wort** wird im Generalkonsulat der Republik Kroatien in Frankfurt vorgestellt. Wir planen, auf die Einladung des deutschen Bundestagsabgeordneten Herrn Juratović, SPD, MdB in Berlin zu reagieren, um die besten Wege für die Zusammenarbeit und Vernetzung in der Bundesrepublik Deutschland zu finden. *Matrix Croatiae/Matica hrvatska*, Kroatische Buchgilde und die *Zentralstelle für Kroaten außerhalb Kroatiens* sind die Institutionen, mit deren Instanzen wir eine bessere Zusammenarbeit ausbauen wollen.

Unsere publizistische Tätigkeit bietet nicht nur die dauerhafte Archivierung von Ergebnissen der Vereinsarbeit sondern stärkt auch die Sprach- und Kommunikationskompetenz der Teilnehmer. Die Aufwendungen für redaktionelle Tätigkeiten sind gleichzeitig ein Beleg für den Beitrag jedes Einzelnen im Verein, aber auch ein Mittel zur Präsentation der eigenen Kulturkompetenz nach außen. Um im multikulturellen Milieu ebenbürtig agieren zu können, sollte unsere zukünftige Arbeit über nationalen Kulturgrenzen hinweg ausgeweitet werden.

Die vorhandene Dokumentation kann leider nicht konsequent mehrsprachig (Deutsch und Kroatisch) geführt worden. Dazu haben wir die finanziellen Mittel nicht, die aber für eine durchgehenden Übersetzerarbeit oder entsprechende Autorenhonorare notwendig wären.

Durch die verstärkte *Akquisition* / Fundraising für Bildung und Kultur sollen die Vereinsaufgaben in Zukunft noch besser unterstützt und erfolgreicher gestaltet werden.

In Anschluss fand ein gemütliches Beisammensein statt mit Spezialitäten aus der kroatischen Küche.

Die Versammlung endete um 21:00 Uhr.

Wiesbaden, den 02. März, 2018

Protokollführerin: Silvija Šljivić

Für die Übersetzung ins Deutsche: Ivica Košak

Idstein, den 05. März, 2018

IZ OGRANAKA MATICE HRVATSKE ZA RIJEČ

Razgovor **Jadranka Löbbert-Gradac** i **Ivice Košaka** u povodu XXVIII Sabora HKZ/OMH u Wiesbadenu

RIJEČ: Što ste po zanimanju i čime ste se sve u životu bavili?

Jadranka Löbbert-Gradac:

Zovem se Jadranka Löbbert-Gradac i diplomirala sam na Veterinarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1991. godine.

Ivica Košak: *Diplomirani sam inženjer elektrotehnike s diplomom Sveučilišta u Siegenu. Životne prilike i poneka lutanja naveli su me da se bavim i onim poslovima koja nisu svojstvena karijeri u tehničkoj struci. Na to je sigurno utjecao i studij filozofije na Filozofsko-Teološkom Fakultetu u Zagrebu, tako da se moj radni vijek uvijek odvijao nekako na razmeđu ali i preklapanju humanističkoga i prirodno-znanstvenog. Putovanje kroz Indiju krajem 70-ih imalo je tako za mene ne samo cilj upoznavanja strane kulture nego i humanitarne pomoći, konkretno na elektrifikaciji i uvođenju tekuće vode u jedan sabirni centar za oboljele od lepre u istočno indijskoj pokrajini Andra Pradeš. Studij u Njemačkoj dopustio mi je, kao znanstvenom novaku, rad na projektima pročišćavanja otpadnih voda. Saznanja iz tog razdoblja senzibilizirala su me za probleme zagađivanja okoliša i suradnje u Njemačkom savezu za zaštitu okoliša (BUND). Moja karijera nastavlja se u Tehnološkom centru Sveučilišta u Kaiserslauternu na razvoju i konstrukciji biomedicinske opreme, a završa-*

va u planiranju automatizacije sigurnosnih uređaja u farmaceutsko-kemijskoj industriji. Pored brige da se na zapostavi obiteljski život, od početka devedesetih godina uključen sam u i organizaciju bivših studenata hrvatskih sveučilišta u Njemačkoj, AMAC-D (Alma Mater Alumni – Deutschland).

RIJEČ: U kojim umjetnostima najviše uživate?

Ivica Košak: *Literatura je u mom životu uvijek mala dvostruko pozitivan karakter. Na jednoj strani budila je znatiželju, a na drugoj strani pružala odgovore. Pri tome zanemarujem estetski, a možda i poetski karakter literature. Doduše, ushićen sam nekim vještim jezičnim rješenjem. To me uvijek na neki način osvježava i motivira. I premda skroman, ali ipak uvid u strane (ne i tuđe) jezike, veseli*

me što su poneki izrazi neprevodivi, pa se njihovo poimanje odvija na jednoj iracionalnoj razini, koja izaziva posebnu vrstu napora, slikovito bih rekao – jedinu vrstu etički opravdane - bitke sa stranim svijetom.

Užitak pak nalazim u likovnom izražaju, slici ili modelu. Vještina kojom nadareni uspijevaju jednostavnim potezima predstaviti složenu stvarnost, podsjeća me pri tom i na vještinu jezičnog izražaja.

RIJEČ: Kakav je prema Vašem mišljenju položaj Hrvata u Njemačkoj? Jesu li povezani s Hrvatskom?

Jadranka Löbbert-Gradac: *Čini mi se da je koliko Hrvata toliko i položaja. Svatko bi mogao ispričati svoju životnu priču i obrazložiti zašto je njegova priča ovakva ili onakva.*

Promatrajući na facebook-u razgovore, postove i dinamiku različitih Facebook grupa koje su se u međuvremenu osnovale, a i ljude koji se vremenom mogu virtuelno ili u stvarnosti tamo upoznati, moglo bi se zaključiti da je veoma živo u Njemačkoj kad su u pitanju naš ljudi. Najbitnije je da mnogi nisu izgubili osjećaj za humor usprkos svim problemima s kojim se ovdje u Njemačkoj susreću. Naše udruge i komuni-ciraju i ne komuniciraju. Osobno se trudim komunikaciju popraviti. Kako me najviše od svega zanima hrvatska književnost i književnici. živući i oni koji nisu više među nama, pokušavam na tom polju i raditi. Koliko je bitno njegovati na sve moguće načine hrvatski jezik među iseljenicima i njihovom potomstvu ne treba se naglašavati jer je to uvijek aktuelno. Tražim uvijek nove puteve da se to ne izgubi iz vida i pojednostavi u kombinaciji s njemačkim jezikom koji je uvijek spasonosan.

Ivica Košak: *Pitanje položaja migranata u svijetu je vrlo složeno. Unatoč ponekim izjavama o vrlo cijenjenom hrvatskom radniku, naši sugrađani dijele sudbinu gastarbajtera u Njemačkoj. Njemačka privreda*

promatra stranog radnika kao "ljudski kapital" (Humankapital) koji donosi profit u kapitalističkoj privredi. Socijalni status se doduše sukcesivno poboljšavaju, ali duhovna nadgradnja koja je tako potrebna za održanje integriteta i identiteta je nešto o čemu se Hrvati u Njemačkoj moraju sami brinuti. Oni koji u tome ne uspijevaju, ostaju gubitnicima ne samo u Njemačkoj nego i kao povratnici. Uspješnost povezanosti s Hrvatskom, s onu stranu obiteljskih veza, ovisi upravo stupnju takve duhovne nadgradnje. Ona se često miješa s pripadnosti vjerskoj zajednici, školskom obrazovanju, a da se pri tome zaboravlja na složenost društva u suvremenoj civilizaciji.

RIJEČ: U kojim su dijelovima Njemačke Hrvati društveno najaktivniji?

Jadranka Löbber-Gradac: *Svugdje su aktivni prema Facebook-u. Nevjerovatno, ali istinito. Možda se za neke manje zna ali oni su ipak aktivni.*

Ivica Košak: *Na prvi pogled, prepoznajemo snažnu aktivnost u centrima gdje su hrvatske zajednice brojnije. To bi bili Berlin, Frankfurt, München i Stuttgart. Ali ako pogledamo bolje, vidi se kako hrvatske*

zajednica ili društva u tim velim mjestima imaju istovjetne probleme kao i sredina u kojima nema puno hrvatskih doseljenika. Mainz, Koblenz ili Wiesbaden su gradovi s nevelikom populacijom Hrvatica i Hrvata, pa ipak društveni rad u tim mjestima je izuzetno značajan i uspješan.

RIJEČ: Koliko Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden ima članova? Kako je došlo do njezina osnivanja i tko je za to najzaslužniji?

Ivice Košak: *U gradu Wiesbadenu, prema njemačkim statističkim podacima živi oko 1300 Hrvatica i Hrvata. Nešto drugačiju brojku navodi katolički misijski ured koji broji do 3000 hrvata-katolika na širem području grada. Kako se prema navodima Naddušbrižničkog ureda u Frankfurtu, 76% hrvatskih doseljenika deklariraju kao katolici, ostaje povelik prosto za spekulacije o stvarnom broju Hrvata na području grada Wiesbaden. Hrvatska kulturna zajednica je na osnivačkoj skupštini prije 28 godina imala 82 supotpisnika deklaracije o osnivanju kulturnog društva. Unatoč uspješnom radu i ponekad gotovo spektakularnim uspjesima, taj broj nije nikad bio*

premašen u aktivnom članstvu Zajednice. Okvir za stvaranje Kulturne zajednice pružio je već postojeći Caritasov centar za socijalnu srkb. Gospođa Maja Runje, socijalna radnica u karitasovom uredu i prva predsjednica Kulturne zajednice u Wiesbadenu otkriva u jednom intervjuu za časopis Riječ kako je motivacija osnivanja Zajednice imala političku pozadinu. Bilo je to vrijeme u kojemu su se zahtijevanja Hrvatskog naroda trebalo javno manifestirati.

RIJEČ: Suradujete li s drugim hrvatskim udrugama u Njemačkoj? S kojima i na koji način?

Jadranka Löbbert-Gradac:

Suradivanje s udrugama se svodi zapravo na suradivanje sa jednim njihovim pojedinim članom. Iako se grupiranjem zapravo stvara jedno novo tijelo koje diše na neki drugačiji način nego svaki član pojedinačno, vežem se često za pojedinca. Trudim se da upoznam i druge u okruženju tog pojedinca jer su i oni vrlo često zanimljivi ljudi koji se ne sreću tek tako na ulici. Grupiranja se vrlo često vežu za politiku pa su ljudi i oprezniji

nego što bi bili da se radi o kolačima, štrikanju ili nogometu. **Ivica Košak:** U Rajnsko-Majnskoj oblasti koja okuplja gradove Darmstadt, Frankfurt, Manniz i Wiesbaden osnovano je početkom devedesetih prošlog stoljeća desetak udruga s kojima su dogovarane zajedničke aktivnosti, kazališne predstave, koncerti, literarne večere, izložbe... Prema načelu da svi ne mogu sve, bilo je zadovoljstvo saznati da se u relativnoj blizini zbiva neki hrvatski kulturni događaj. Časopis **Riječ** je povremeno bio medijski pokrovitelj takvih događanja. Vezu na saveznoj razini pokušalo se ostvariti kroz tzv. Hrvatski svjetski kongres, što se, nažalost, nije pokazalo izve-

divim, te suradnjom s društvom AMAC-D, koje je također djelovao na saveznoj razini. A spoznaja da je zatvorena lokalna skupina dobronamjernih aktivista na duži rok i prepuštena sama sebi u pravilu osuđena na nestanak, motivirala je društvo na traženje sličnih i povezivanje s njima. Jedna od ponuda našeg društva je otvorena redakcija časopisa Riječ za radove i zbivanja u drugim sredinama. Uspostavljena je veza s Hrvatskom maticom iseljenika koja propagacijski ne samo da podržava rad Zajednice, nego je i usvojila inicijativu iz Wiesbadena o osnivanju Ljetne škole hrvatskog jezika.

Suradnja s Maticom hrvatskom odvijala se u nekoliko faza i razina. Kako je početkom devedesetih u Njemačkoj djelovalo nekoliko udruga koje su se smatrale kolektivnim članom MH, Zajednica u Wiesbadenu je bila u kontaktu s njima. Razmjenjivali su se referenti ili distribuiralo knjige. Kulturna zajednica je preuzela i inicijativu društva AMAC-D da u godini nastupa Republike Indije na Sajmu knjiga u Frankfurtu prikaže odraz kulture Indije u hrvatskoj književnosti. Tekst tog rada koji je nastao u suradnji s

Maticom hrvatskom iz Zagreba objavljen je u Rijeci broj 47 i predstavljen u Frankfurtu na Sajmu knjiga 2014. godine. Taj projekt je postao i pokretač nove inicijative za umrežavanje i suradnju s ograncima MH.

Wiesbadenu ga nesebično nudi kao platformu u kojoj bi mogli sudjelovati i zato mi se čini da ga treba i dalje promovirati kao takvoga. Ja ga vidim u budućnosti u obliku hrvatsko-njemačkog izdanja Vijenca.

koja nosi to ime trebala raditi su vrlo individualna u našim redovima. Svatko ima svoje viđenje stvari i utjecaj interneta mijenja mogućnosti komunikacije i načine zajedničkog rada.

Dvojezičnost je vrlo značajna i nikako ne smije biti gledana kao prepreka ili gubljenje vremena nego kao most do onih kojima je hrvatski jezik sporiji i slabiji, ali ga vole i željeli bi i dalje rasti u njemu. Dubinu hrvatskog jezika možemo jedino približiti, ako se i bavimo njime, a za to je usporredba ili prijevod na njemački neminovnost za one koji su vični samo konverzacijskom (da ga nazovem površnim) jeziku. Dubinski jezik traži veću koncentraciju i nema pomoći u zvučnom naglašavanju koja je u govoru olakšavajuća komponenta, ali nedostaje u pisanoj riječi. Sve teme koje imaju bilo kakvu dubinu zato se odbacuju jer se ne mogu pratiti na hrvatskom kao što se mogu na njemačkom.

RIJEČ: Koje je Vaše najveće osobno postignuće, a koje je najveće postignuće Hrvatske kulturne zajednice Wiesbaden?

Ivica Košak: U kulturi je put cilj. Isticati posebna dostignuća značilo bi umanjivati ono ostalo. I u tome smatram kako je najveće postignuće naše Zajednice upravo to što briga i za najslabiju kariku u lancu ostaje stalna zadaća.

Jadranka Löbbert-Gradac: Osobno mislim da je vrlo velika stvar izdavanje lista „Rijec“ koji bi mogao prerasti u još veći i značajniji list kad bi i drugi usmjerili pozornost na njega, a već je tu i imamo ga. Ogranak u

RIJEČ: Matica hrvatska za Ruhrgebiet ima od 2015. Godine status ogranka Matice hrvatske. Što za Zajednicu znači taj status i je li utjecao na prepoznatljivost njezinih djelatnosti?

Jadranka Löbbert-Gradac: Još nije stavljena na papir mlada povijest rada naše Udruge Matice hrvatske za Ruhrsko područje. Moguće je da će se u bližoj budućnosti i to dogoditi, ali bi iz toga bilo vidljivo da od početka devedesetih godina na ovamo sam rad i bit naše Udruge Matice hrvatske za Ruhrsko područje mijenja svoje značenje. Razmišljanja što znači samo ime Matice hrvatske i što bi udruga

RIJEČ: Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden od 2016. godine ima status ogranka Matice hrvatske. Što za Zajednicu znači taj status i je li utjecao na prepoznatljivost njezinih djelatnosti?

Ivica Košak: Poslije 175 godina rada MH i 28 godina prakse Kulturne zajednice u Wiesbadenu dvije godine su prekratko vrijeme da bi se moglo pristupiti ocjenjivanju. Ali dopustite mi prenijeti ocjene iz Ogranka MH za Ruhrsko područje, a koji su izneseni na godišnjoj skupštini. Mi vas pratimo, kazala je kolegica Jadranka Gradac. Mi pratimo vaš rad, ne da bismo ga ocijenili, nego da bismo ga slijedili! Rado uzvraćam taj kompliment jer uzajamno niveliranje naših djelovanja pospješit će i rezultate rada svih.

RIJEČ: Što Vama znači biti članom Matice hrvatske?

Ivica Košak: Prvenstveno je to osjećaj pripadnosti. Pripadanje nečem većem i uz dužno poštovanje starijem, a što nas može učiniti boljim.

RIJEČ: U već dvadesetsedmogodišnjem djelovanju Zajednice ističe se izdavanje časopisa Riječ, sada već 54. broja, koji svjedoči o kontinuiranoj prisutnosti hrvatske kulture u Njemačkoj. Kojim se temama časopis bavi i što on znači Hrvatima u Njemačkoj?

Ivica Košak: Riječ je glasilo Hrvatske kulturne zajednica e.V., Wiesbaden, a izlazi u novom tečaju od 2011. godine. U razdoblju od 2011. do 2017. godine tiskani su brojevi 41-52 na ukupno 536 stranice, s više od

stotinu autorica i autora, a koji su napisali preko 300 naslova. Raspoređenost tema se ukratko može prikazati kroz sljedeću grafiku:

RIJEČ: Zajednica je simbolično na Svjetski dan knjige i autorskih prava 23. travnja 2017. pokrenula Hrvatsku čitaonicu Edvin Bukulin. Tom ste prilikom izjavili da čitaonica podsjeća na devetnaestostoljetne ilirske čitaonice, iz kojih je iznikla i Matica ilirska, preimenovana potom u Maticu hrvatsku. U čemu se očituje sličnost današnje Hrvatske čitaonice u Wiesbadenu i ondašnjih ilirskih čitaonica?

Ivica Košak: Prelomljeno na jednostavne potrebe naših članova za kulturnim sadržajem, načelno nismo poduzeli ništa novog. Ono posebno jeste sadržano u multimedijskoj konkurenciji svekolikog sadržaja koja od nas traži, ponekad i nemoguć napor da pristupimo rješavanju osobnih kulturnih zahtjeva i potreba članova Zajednice.

RIJEČ: Na izbornoj skupštini 25. veljače 2018. ponovno ste izabrani za predsjednika. Kakvi su planovi Zajednice u nadolazećem razdoblju?

Ivica Košak: Uloga predsjednika je možda velika, ali nije nezamjenjiva. Snaga zajednice izvire iz nje same. Održati

Hrvatsku čitaonicu ostaje jedna trajna i važna zadaća. Susret ogranka u Wiesbadenu otvorio je nova polja suradnje na projektima koje jedna lokalna udruga ne može sama izvesti. Sljedeći broj Riječi biti će predstavljen i u Generalnom konzulatu RH u Frankfurtu, a to će predstaviti izlazak iz lokalne i vraćanje na regionalnu scenu. Planiramo se odazvati pozivu predstavnika njemačkoga parlamenta u Berlinu kako bismo i na saveznoj razini u Njemačkoj pronašli bolje putove za suradnju i umrežavanje. Matica hrvatska, Hrvatska matica iseljenika i Središnji ured za Hrvate izvan RH ostat će institucije s čijim instancijama želimo bolju suradnju.^{1,2}

¹ Razgovor je nastao na inicijativu Središnjice Matice hrvatske u povodu sudjelovanje potpredsjednike MH, Damira Barbarića na Saboru Ogranka u Wiesbadenu, a na kojem su sudjelovali i članovi iz Ogranka Matice hrvatske za Rursko područje. Razgovor je ujedno poslužio za predstavu Ogranka Matice hrvatske iz Wiesbadenu u časopisu Vijenac broj 628. 2018.

²Vidi: <http://www.matica.hr/ogranci/None/izvjesce/887/>

KAD SE MALE RUKE SLOŽE...

Vjerojatno najgora noćna mora svakog predavača je predavanje na kojem ga nema tko slušati. A upravo to dočekalo me je u prvim danima nastave u Wiesbadenu. Dolazila sam kao učiteljica na nastavu materinjeg jezika, no učionica je bila prazna. Djeca nisu dolazila, a meni nije bilo jasno kako i, što je još važnije, gdje da nađem one koje trebam motivirati da dođu. Sve mi je bilo novo i nepoznato.

Prva vrata na koja sam zakucala bila su ona Hrvatske katoličke misije u Wiesbadenu. I pokazalo se to izuzetno mudrim potezom. Zahvaljujući nesebič-nom angažmanu fra Mirona Sikirića i sestre Auksilije Milić nastava je polako počela oživljavati.

Sljedeća postaja bila je Ogranak Matice Hrvatske u Wiesbadenu. Elementarna logika nalaže kako jedna kulturna zajednica i nastava jezika imaju mnoge dodirne točke. U Wiesbadenu se to pokazalo ispravnim zaključkom.

Teško je pronaći prave riječi pri opisu trenutnog odnosa Zajednice spram Hrvatske nastave, bojim se zaglibiti u klišeizirane hvalospjeve. No preuzet ću taj rizik jer smatram da je izuzetno važno posvjedočiti koliko dobra je dno zajednici stranaca može donijeti suradnja različitih

ustanova njezina nacionalnog predznaka.

Iz neobaveznog razgovora o hrvatskoj književnosti, zahvaljujući altruističkom duhu članova Zajednice, izrodio se zanimljiv projekt. Naime, Hrvatskoj nastavi Zajednica je donirala 20 primjeraka djela *Priče iz davnine* Ivane Brlić Mažuranić. I, tu bi ta lijepa priča bila gotova da nije naše

drage gospođe Jele Šare.

Ona je, naime, pristala volonterski svojim znanjem i umijećem pomoći učenicima da čaroliju koju nam je Ivana Brlić Mažuranić prenijela riječima, oni prenesu na slikarsko platno. A to je tek početak. Samo pet mjeseci bilo je dovoljno da poprilično ozbiljno pokrenemo jedno nastavno mjesto na izdisaju. Zajedno. Isključivo zahvaljujući složnom djelovanju malih ruku.

Marina Beroš

IZBOR 2017.
Sonderausgabe

Riječ

mh glasnik hrvatske kulturne zajednice wiesbaden
matice hrvatske
DAS WORT - MITTEILUNGSBLATT DER KROATISCHEN KULTURGEMEINSCHAFT WIESBADEN

ŠKOLA KAO
PODUZETNIK [3]

KAKO POSLIJE
ŠKOLE, KAMO
BEZ ŠKOLE [5]

PETICIJA
MINISTARSTVU
ZNANOSTI,
OBRAZOVANJA I
ŠPORTA RH [9]

HRVATSKA
NASTAVA [10]

BIVŠI STUDENTI
GRADE BUDUĆNOST [14]

ZNANSTVENI PRINOS
GOSPODARSTVENIH
STRUČNJAKA IZVAN
DOMOVINE [16]

Posebno izdanje **Riječi** za 2017. godinu donosi zbirku već objavljenih članka iz našeg časopisa. Digitalno izdanje dostupno je na portalu: rijec.hkz-wi.de

PREISE DER DEUTSCHEN GESELLSCHAFT FÜR KROATISTIK

An den deutschen Universitäten studiert eine große Anzahl von Studierenden mit kroatischem Hintergrund, die ihre Abschlussarbeiten häufig zu verschiedenen Themen aus der kroatischen Kultur und Gesellschaft verfassen. Aber auch deutsche und andere Studierende z.B. der Kroatistik schreiben ihre Abschlussarbeiten zu kroatischen Themen. Diese Abschlussarbeiten entstehen auf der Bachelor- und Masterebene, aber auch als Doktorarbeiten und als Habilitationen.

Das Ziel der **Deutschen Gesellschaft für Kroatistik** und der Botschaft der Republik Kroatien in Berlin ist eine Preisverleihung für die besten Arbeiten der kroatischen Studierenden, bzw. der Studierenden, die ihre Arbeiten zu Themen aus der kroatischen Kultur und Gesellschaft geschrieben haben. Es können Arbeiten eingereicht werden, die die Noten 1,0-1,5 erhalten haben, bzw. als hervorragend eingestuft wurden (bei den Dissertationen die Noten summa und magna cum laude).

Mit der Preisverleihung werden nicht nur einzelne Arbeiten ausgezeichnet, sondern es wird eine noch bessere Anbindung der kroatischen Migranten und der an Kroatien interessierten Studierenden und Nachwuchswissenschaftler an Kroatien erreicht.

Die Kandidaten sollen bis zum 06.04.2018 folgende Dokumente einreichen: ein (BA- Arbeit, MA-Arbeit) bzw. zwei (Doktorarbeit, Habilitation) Gutachten der Abschlussarbeit der Universität, an der der Kandidat/die Kandidatin studiert hat, ein Exemplar der Abschlussarbeit sowie ein Exposé von 1-2 Seiten, in dem das Thema und die Ergebnisse der Arbeit aufgeführt werden. Zudem soll auch ein Lebenslauf des Kandidaten/der Kandidatin eingereicht werden. Die Abschlussarbeiten sollten nicht älter als zwei Jahre sein. Die Dokumente sollen bis zum 06. April 2018 in PDF- Form an die folgende Adresse gesendet werden: erstic@germanistik.uni-siegen.de

Die Preise stehen unter der Schirmherrschaft des *Zentralen Staatsbüros für Kroaten außerhalb Kroatiens* in Zagreb.

Die Kommission entscheidet im April 2018 über die Anträge.

Die Preisverleihung wird im Juni 2018 in der Botschaft der Republik Kroatien in Berlin stattfinden.

PD Dr. Marijana Erstić, M.A.
Universität Siegen
Fakultät I
Adolf-Reichwein-Str. 2
Raum AR-IF 222
57068 Siegen

<http://kroatistik.de/preisverleihung-in-der-kroatischen-botschaft-in-berlin/>

IMPRESSUM

glasnik Hrvatske kulturne Zajednice -
Ogranka Matice hrvatske - Wiesbaden

DAS WORT

Mitteilungsblatt der Kroatischen
Kulturgesellschaft e.V.

Vol. XXVII, Nr. 53./54., Wiesbaden,
MMXVIII

Adresa / Adresse:

Kroatische Kulturgesellschaft e.V.
c/o Ivica Košak, Ernst Töpfer-Str. 4,
65510 Idstein
Tel: +49 6126 8145,
E-Mail: info@hkz-wi.de
<http://www.rijec.hkz-wi.de>

Nakladnik / Verleger:

Hrvatska kulturna zajednica e.V.
Wiesbaden

Kroatische Kulturgesellschaft e.V.

V.I.S.d.P.: Ivica Košak,
Ernst Töpfer-Str. 4, D-65510 Idstein
E-Mail: ivica.kosak@online.de

Glavna urednica / Redaktionsleitung
Marina Beroš

Članovi redakcije / Redaktionsmitglieder
Ružica Matanić, Jela Šare, Rina Milković,
Vesna Ljiljanić, Slaven Ljiljanić, Janika
Ernst, Jakov Rimac, Ljubica Turić

Suradnici / Mitarbeiter

Ljiljana Tadić-Adžamić, Alida Bremer,
Aleksandra Brnetić, Marijana Dokoza,
Marijana Erstić, Jadranka Gradac,
Katica Kiš, Damir Barbarić, Rajko Radišić

Graphik Design / Layout
Ivica Košak

Tisak / Druck
Klicks GmbH, Ziegelhüttenweg 4,
98693 Ilmenau

Rukopisi se ne vraćaju. Za sadržaj napisa
odgovaraju autori. Uredništvo se kao i
izdavač ne mora nužno slagati s mišljenjem
autora.

Für unterlagt eingesandte Manuskripte
übernehmen wir keine Haftung und senden
diese aus Zeit- und Kostengründen nicht
zurück. Für den Inhalt der Beiträge
zeichnen die Autoren verantwortlich, auch
spiegelt dieser nicht immer unbedingt die
Meinung der Redaktion wider.

Vertrieb:

Kroatische Kulturgesellschaft e.V.

Oglasi /Anzeigen:

1/1S: 100 €, 1/2 S: 50 €, 1/4 S: 25 €,
1/8 S: 13 €

Oglas u boji – dvostruka cijena.

Farbdruck - das Doppelte
des Preises für S/W Druck

Banka / Bankverbindung:

Wiesbadener Volksbank e.G. Wiesbaden
Kroatische Kulturgesellschaft e.V.
IBAN: DE30510900000021280500
BIC: WIBADE5WXXX

RIJEČ ISSN 21966109

Kultur als Lebenshilfe

Durch individuelle Begleitung
und Motivationstraining
zu aktiverem und
selbstbestimmtem Leben!

Kultur als Lebenshilfe® - Wiesbaden

Kultur als Lebenshilfe

Kultur als Lebenshilfe® - *Registrierte Selbsthilfegruppe*

Die Ausrichtung der projektorientierten Tätigkeit eine Selbsthilfegruppe in der Kroatischen Kulturgemeinschaft e.V. Wiesbaden hat zum Ziel u. a. den Aufbau von mehrsprachigen Beratungs- und Koordinierungs- sowie von internationalen Pflegediensten, mit dem Ziel, eine bessere Versorgung älterer und von Pflegebedürftigkeit bedrohter bzw. betroffener Migrantinnen und Migranten der ersten Generation zu gewährleisten.

Unsere Aufgaben - Ihre Ziele

<http://www.lebenshilfe.hkz-wi.de>

*Sport - Bewegung und Gesundheit
Bildung, Kultur und Sport*

*Essverhalten und Esskultur
Begegnung/ Dialog zwischen Generationen
Hilfsangebote für Menschen in
Krisensituationen
Wissensvermittlung im Dialog*

*Ansprechpartnerin: Frau Vesna Ljiljanić
Sommerstraße 7-7a
65197 Wiesbaden
Tel.: 0611-4509645
Email: info@hkz-wi.de
<http://www.lebenshilfe.hkz-wi.de>*

Miroslav Krleža

(Zagreb, 7. srpnja 1893. – Zagreb, 29. prosinca 1981)

Hrvatski književnik i enciklopedista.

(Foto: Arhiva redakcije)

FBH
Rijec

Vol. XXVII, Nr. 53./54., Wiesbaden MMXVIII

ISSN 2196-6109